

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

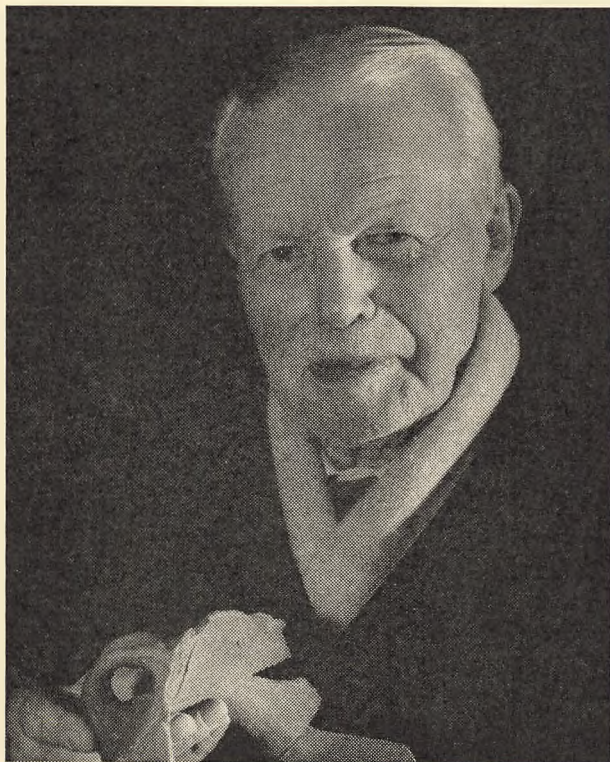
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

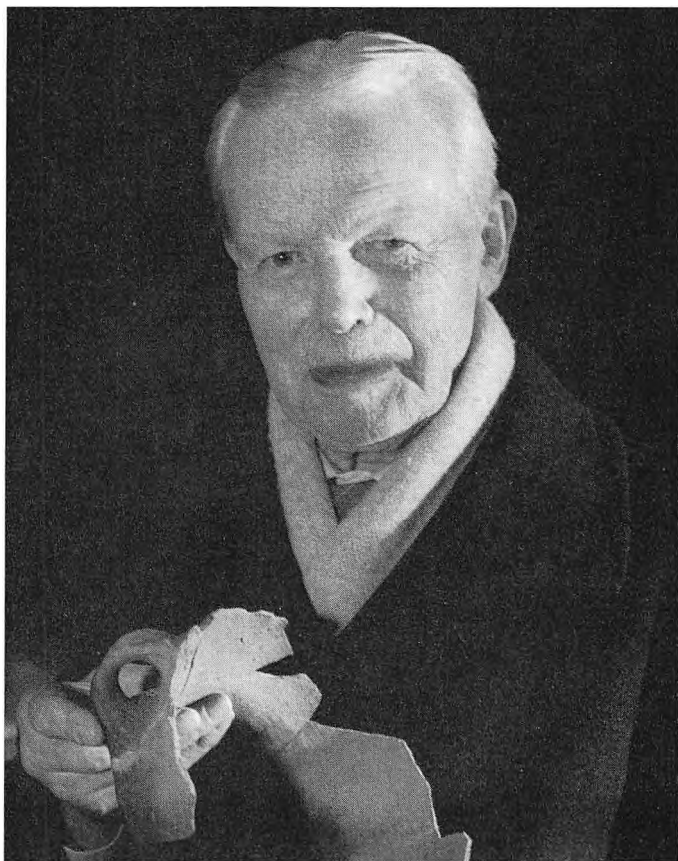
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. P. HANSEN

FRA HYRDE TIL
ÆRESDOKTOR

ROSENKILDE OG BAGGER

Fot. i Hjørring Museum. 1959.

H. G. Hansen.

H. P. HANSEN

FRA HYRDE TIL
ÆRESDOKTOR

SELVBIOGRAFI

ROSENKILDE OG BAGGER

KØBENHAVN

1960

FORORD

BOGENS TITEL bedes opfattet som et naturligt udslag af glæde over, at det er gået mig godt, og ikke som et tegn på vigtighed. Jeg har heller ikke haft noget at være vigtig af, og skal jeg bedømme mig selv, hvad jeg vel har lov til og nogen forudsætning for, da jeg forlængst har passeret det såkaldte støvets år, så mener jeg, at jeg absolut ikke har været i besiddelse af fremragende, åndelige egenskaber og færdigheder af nogen art.

Jeg har ofte beundret jævne bønder, der havde en fænomenal hukommelse. En dag, vor karl og jeg gik og høstede, sprang der en frø over karlens le, og straks citerede han Aakjærs digt om Karup Å – det var linierne: – og alle Frøer gjør Testamenter –, der havde inspireret karlen. Forbavset spurgte jeg: Hvor har du lært dette digt? Svaret lød: Det læste jeg i avisen, da jeg i går spiste min meldmad! Og jeg, der skulle læse mange gange over på en salme, inden jeg kunne den.

En mand fortalte en dag, at han for 70 år siden havde læst en artikel, som den meget omtalte politiker J. K. Lauridsen havde skrevet i Herning Folkeblad. Manden kunne lide at få fat på det nummer af bladet; men så føjede han til: Jeg kan den måske endnu udenad.

Jeg mindes også en anden bondemand, der vidt og bredt fortalte om en varm diskussion, han for mange år siden havde haft i sognerådet, og så citerede han, utvivlsomt stenografisk korrekt, både hvad han selv og hvad modparten havde sagt.

Og hvilken veltalenhed var ikke adskillige af de gamle bønder, jeg har kendt, i besiddelse af. De kunne fremstille en usand-

synlig begivenhed på et så farverigt jysk, at man uvilkårligt mindedes stroferne i *Jorden rundt i 80 dage*, når det hedder: *Selv om du svor, det er løgn min bror, tror vi dig på dit ord.*

Under et besøg på Jenle spurgte jeg Jeppe Aakjær, om han kunne ryste sine dejlige vers ud af ærmet, som man siger. Svaret lød: Nej, langt fra. Jeg må lave det om gang på gang. Og så føjede han til: Det er ikke begavelse, folk mangler, det er energi! Når folk laver noget, som de er utilfreds med, så opgiver de det.

Det er der naturligvis ofte noget om, og man ser da også, at selv de største skribenters manuskripter er fulde af rettelser og tilføjelser – de har også måttet arbejde med stoffet.

Når jeg har fået noget udrettet, som jeg har fået så megen anerkendelse for, så må jeg for det første fremhæve, at jeg har haft den lykke at være rundet af og være vokset op i et bondesamfund, der både i materiel og i åndelig henseende var oldtidspræget, og at jeg, naturligvis sammen med jævnaldrende, har oplevet den største kulturrevolution, som nogen nogensinde har oplevet. Tidlig blev jeg optaget af at redde uddøende folkeminder, var heldigvis i besiddelse af nogen energi, et godt helbred og fik lov til at leve længe i landet – ikke noget at prale af, men at takke for.

Herning, oktober 1960.

H. P. HANSEN

INDHOLDSLISTE

Fars slægt	9
Mors slægt	31
Mit hjem i Holing	44
Få er som fader, ingen som moder	53
Brow'n, Flay og Pivas	71
Mine skrøbeligheder	75
Min skolegang	78
Ud at tjene	87
De skjønne ungdomsdaw –	91
I kongens klæder	96
Jeg fandt min kone	99
Kirker og præster	108
Verdenskrigene	110
J. A. Trøstrup	113
Museumsarbejdet	119
Folkemindesamler og forsker	124
Rejseoplevelser	140
Foredragsvirksomhed	145
Min forretning	150
Æresborger	152
Æresdoktor	158
Ord og emner	163

FARS SLÆGT

FARS-FARS-FAR var far til 15 børn og mors-far til 13. Med ægtefæller, børn, børnebørn etc. i 5-6 slægtled gir det så store tal, at læseren vist vil være mig taknemlig for, at jeg undlader at remse navne og tal op på sidegrenene, hvorom jeg i de fleste tilfælde intet ved; thi det ville blive en tør kost. Jeg nøjes derfor med at gi en kort oversigt over min nærmeste slægt.

Så langt, jeg kan følge denne tilbage, bestod den af skikkelige, midtjyske bønder. Far stammede fra de tre Tjørringgårde: Lundgård, Østergård og Brogård. I egnens mål *Brågor*.

I præsteindberetningen til Ole Worm 1638 opgives, at der var 5 gårde og 2 boel i Tjørringby. Men der boede, ifølge gammel skik, ofte to-tre familier i samme gård, f. e. en ældre ejer, dennes søn og en svigersøn.

Østergård var en gammel selvejergård. Den første ejer, der nævnes i de skriftlige kilder, er *Niels Michelsen*. Han nævnes i årene 1610, 1624 og 1633. I skattelisterne 1613, 1633 og 1645 er *Jep Nielsen* medejer, og han er måske søn af den anden ejer. 1632, 1633 og 1645 nævnes desuden en tredje ejer, *Oluf Jepsen*, der utvivlsomt er Jep Nielsens søn.

Men i bilag no. 10 til pengeskattens mandtal 1639 træffer vi i *Østergård* en *Matz Jensen*, og han er defoged, en embedsmand, der varetog kongens interesser på herredstinget og havde politimyndighed. Han var gift med *Anne Nielsdatter*, der må antages at have været ovennævnte Niels Michelsens datter. *Matz* døde o. 1669 og *Anne* døde i 1689; men derom senere. Side 25 f.

Om besætningen i *Østergård* giver et syn i 1645 følgende oplysninger: *Oluf Jepsen* har en hest, et føl, fire køer, to kalve og ti får. Han havde d. 6. dec. 10 traver rug, 7 tr. byg og 8 læs hø, og der var sået 2 tdr. rug. Samtidig har *Matz Jensen* to unge plage, en stud, fire køer, to kalve og otte får, og han har avlet 10 tr. rug, 8 tr. byg og ti læs hø og havde sået 2 tdr.

rug. Om bygningerne hedder det, at disse er nogenlunde ved magt.

Vedrørende hartkornet opgives i matr. 1664, at *Christen Jensen* og *Oluf Jensen*, der vel var brødre, er ansat til 3. o. 2. I 1/5 til Lundenæs. Og i matr. 1688 er tre ejere, *Christen Jensen*, *Mads Christensen* og *Peder Jensen*, ansat således: Bondeskyld 2. o. o. o. Herlighed 3. o. 2. I 1/5. Nyt matr. 8. I. I. 2. Og hartkornsspecifikation 1789 er opført således:

Hans Jensen Østergård, selvejer htk. 3. I. o. 11/12
*Christen Nielsen**), selvejer htk. 3. I. o. 11/12
Peder Larsen, fæster til Sindinggård htk. 1. 7. I. 1/6

Christen Jensen, der nævnes 1664, har vist giftet sig til gården ved at ægte en datter der. Konen er imidlertid død, og så har han giftet sig igen med *Kirsten Christensdatter*, der før havde været g. m. *Michel Andersen i Abildtrup*, Vorgod sogn. Jvnf. *J. Abildtrup: Abildtrup II*, 1951, s. 92 f.

Af et pantebrev 25. 10. 1697 fremgår det, at Christen Jensen har lånt 45 rdl. af sin søn, *Mads Christensen*, i Tjørring Østergård, og 45 rdl. af sin stedsøn, *Christen Michelsen*, i Abildtrup. Til sikkerhed pantsætter Chr. Jensen »halve parten mindre den femte part af den halve selvejergård her i Østergård i Tjørring, som jeg Christen Jensen nu selv beboer, tillige med halve parten mindre den femtende part af halve Mosgårds Husted liggende til forskrevne partgård«.

Mads Christensen blev gift med *Bodil Michelsdatter*, der var datter af *Michel Pedersen* i Næstholt og *Mette Svenningsdatter* – hun var fra Ejsingkjær, Vildbjerg sogn.

I mandtalslisten 1743 er ejeren nu Mads Christensens søn, *Jens Madsen*, der foruden sin hustru, *Ester Jensdatter*, har sin mor, *Bodil Michelsdatter* og en *Ane Nielsdatter*, »meget fattige og eldgamle« i gården. Ane må ikke forveksles med førnævnte kone af samme navn. *Bodil Østergård* døde 1753, 94 år gammel.

Jens Madsen blev f. o. 1703, og han blev begravet d. 26. 3. 1779. Det var rimeligvis i 1727, at han blev gift med Ester, thi i Herning Museum findes et manglebræt fra Lundgård, hvori er skåret: I. M. S. 17 E. I. D. 27

Ved Esters død i 1794 opgives hendes alder til 100 år; men 7

*) Kaldes også Christen Søndergård.

år før, ved folketællingen i 1787, er hun 84 år, så hun må være født o. 1703.

Der findes i tingbogen indført en vide (landsbylov) fra Tjørring 1723, og denne er underskrevet af »Jens Madsen, Niels Christensen Østergård, Christen Christensen, Christen Jensen Brogård, Christen Sørensen Dalgård, Svend Pedersen, Niels Madsen, Jens Jensen, Niels Baltersen, Jens Madsen i Povlsgård . . . Jørgensen Nørgård, alle boendes i Tjørring bye«.

Af tingbogen 1730, fol. 21, fremgår det, at Jens Madsen d. 20. 5. 1727 har afstået halvparten af sit fæste til sin svoger *Christen Christensen Brogård* »den unge«, der var g. m. J. M.s søster, *Maren Madsdatter*.

Blandt Jens Madsens og Esters børn var *Hans Jensen*, der senere blev kaldt *Hans Lundgård*, f. i Østergård o. 1738, † Lundgård Mark d. 5. 10. 1820. Han blev g. m. *Mette Thomasdatter* fra Ø. Sivebæk, f. 17. 5. 1753 og † i Lundgård 31. 1. 1831.

I skifteprotokollen 1831, 4. 2., ses, at Mette er død hos sin søn, *Thomas Hansen* i Østergård. De andre arvinger var: *Jens Hansen* i Lundgård, *Karen Hansdatter*, enke i Tjørring; *Ester Hansdatter* var død, men hun havde følgende børn: *Lars Jensen*, der var soldat i København og 22–23 år gl., *Christian Jensen*, 14 år, og hjemme hos sin fader, *Jens Larsen* i Hestlund. Så var der en datter, *Mette Johanne Jensdatter*, 22–23 år gl., ugift, tjente i Sneftrup, og en anden datter, hvis navn og alder ikke kendes.

No. 5 af Mettes børn, *Else Marie Hansdatter*, var g. m. *Christen Pedersen Brogård*; og endelig var der *Sidsel Marie Hansdatter*, der var g. m. grdm. *Thomas Jørgensen*, Tvevad i Nøvling.

Blandt Hans og Mettes børn var *Jens Hansen*, f. 9. 6. 1779, og som døde i Lundgård d. 12. 10. 1846. Han blev g. 3 gange; først med *Ane Kirstine Christensdatter* fra Snejbjerg, f. 31. 8. 1783 og † i Lundgård 16. 4. 1827. Så blev Jens g. m. *Johanne Jensdatter*, der døde i barselseng, hvorefter J. H. giftede sig for tredje gang og denne gang med *Kirsten Marie Jørgensdatter* – hun † 11. 4. 1888, 83 år gl. Ved sine tre koner fik Jens ialt 15 børn, og ældst af disse var min fars-far, *Hans Lundgård Jensen*, der blev f. d. 26. 12. 1806 og g. m. *Ane Marie Christensdatter* fra Brogård.

*Fars mor,
Ane Marie Bertelsen.
Lundgård o. 1885.*

Lundgård var ingen gammel gård. Fars farbror, *Mads Lundgård*, der var f. 1816, fortalte, at *Pæ Væjvad* havde bygget den på jord, der før udskiftningen var tjørringboernes fællesjord. Så købte *Hans Pedersen* og *Bodil*, der havde boet i Munklinde, Bording s., gården. *Hans Lundgård*, som han nu blev kaldt, var sognefoged og en estimeret mand. Da ægteskabet var barnløst, tog de en slægtning af *Bodil*, *Ane Kirstine*, til dem, og da hun blev g. m. *Jens Hansen* fra Østergård, så solgte de *Lundgård* for 2000 daler til de unge. Såvidt gamle *Mads*.

Hans Pedersen blev begravet d. 2. 12. 1815, og *Bodil Christensdatter*, der var f. i Kragelund, døde d. 3. 3. 1846, 89 år gl.

Jens Hansen og *Ane Kirstine Christensdatter* blev gift d. 18. 10. 1806, og d. 26. 12. s. å. havde indsidder *Jens Hansen* i Tjørring Østergård en søn i kirke, og drengen blev døbt *Hans Lundgård*, men nævnes i alm. *Hans Lundgård Jensen*. Han blev min fars far, blev, som nævnt, g. m. Kræ Brågor's datter, *Ane Marie Christensdatter*, der var f. d. 3. 11. 1817. Hun døde i Sdr. *Lundgård* d. 27. 5. 1894.

Da *Hans Lundgård* døde d. 22. 10. 1848, giftede *Ane Marie* sig med *Hans Chr. Bertelsen*. Han var født i Grindsted, var oprindelig murer og omløbende kræmmer, købte en gård i Tjør-

ring, men giftede sig til Lundgård, hvor han drev kreaturhandel og blev en efter tidens forhold rig mand. Først i 1880erne solgte han Lundgård (kaldet Store L.) og byggede Sdr. Lundgård på en parcel, og der døde han d. 6. 1. 1883 – han var født 1819, 2. 7. Parrets eneste barn, *Johanne*, blev g. m. *Poul Chr. Ottosen* fra Holing, og de overtog Sdr. Lundgård, der blev et gæstfrit hjem; de døde barnløse i Herning.

Ved Hans Lundgård fik Ane Marie 5 børn:

1. *Hans Chr. Hansen*, f. 7. 7. 1836, † 7. 12. 1850.
2. *Jens Chr. Hansen*, f. 8. 8. 1838, † s. å.
3. *Jens Chr. Hansen*, f. 3. 8. 1839, † i Århus 5. 5. 1927. Han havde en gård i Durup i Salling, boede senere i Hammerum og derefter i Silkeborg, men flyttede så til Århus. Han var gift 2 gange, men døde barnløs.
4. *Else Kirstine Hansen*, f. 27. 12. 1842; † i Herning 13. 8. 1924; blev g. m. enkemand, gårdejer *Chr. (Jensen) Overgård* i Gullestrup, f. 23. 3. 1824, † 25. 10. 1902; 6 børn:
 1. *Kirstine Christensen*^{*)}, f. 11. 12. 1867, † i Holing 19. 4. 1902. Hun var gift med *Jens P. Jørgensen*, grdm. i Holing, og deres eneste søn døde som ung.
 2. *Hans Lundgård Christensen*, navneforandring til *Overgård*, f. 3. 1. 1870, † 17. 1. 1943. Han overtog gården 1901 og blev gift 1906 med *Johanne Behrens* fra Birk. De fik 4 sønner og 3 døtre, hvoraf den yngste søn, *Jesper Overgård*, overtog gården, er gift og har børn. Hans Overgård havde mange tillidshverv, var i Herning byråd og i mange år til sin død formand for Hammerum Herreds Spare- og Laanekasses tilsynsråd m. m.
 3. *Ane Marie Christensen*, f. 21. 3. 1872, † 22. 11. 1951, var gift med maler *Johannes Schaumann* i Årslev på Fyn. De havde en datter, *Agnes*, der er gift i Hadrup.
 4. *Margrethe Christensen*^{*)}, f. 16. 8. 1875. Hun var adjunkt og gift med adjunkt *Harbo Johnsen* i Hjørring.
 5. *Hansine Kristine Christensen*^{*)}, f. 24. 3. 1878; var værtinde i Herning Højskolehjem, blev gift med tømrer, senere borgmester i Herning, *Helge Kampmann*. De har en

^{*)} Navneforandring til *Overgård*, 1901.

Kirsten Marie Hansen.
o. 1915.

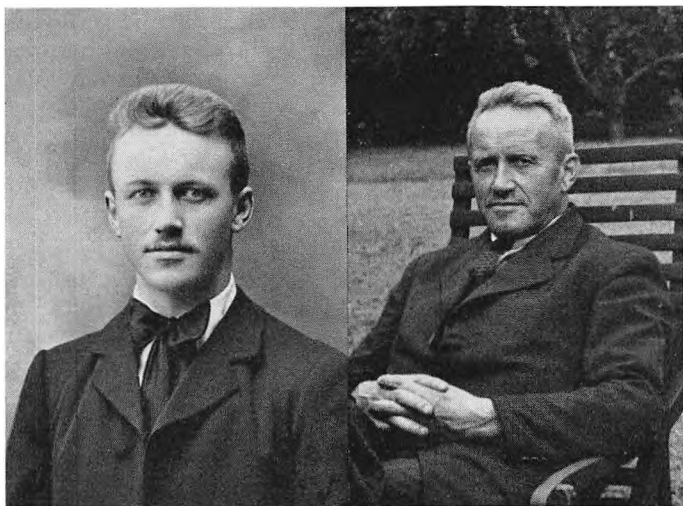
datter og to sønner, der er gifte. Kampmann har haft mange tillidshverv.

6. *Jesper Christensen**), f. 8. 12. 1880, † 21. 12. 1950, var gift med *Hedevig Leegård*. Han var forstander for Ladelund Landbrugsskole og havde en mængde tillidshverv. I ægteskabet var der en søn, der døde som ung, og tre døtre, hvoraf de to er gifte.

Den yngste af Hans Lundgårds og Ane Maries børn, *Mads Chr. Hansen*, min fader, blev f. d. 14. 4. 1845, gift d. 27. 4. 1875 med *Mariane Andersen* fra L. Albæk i Snejbjerg s., og han døde i Holing, Herning s., d. 3. 7. 1886. I dette ægteskab blev der tre børn:

1. *Kirsten Marie Hansen*, f. i Tjørring Mølle d. 14. 2. 1876 og død ugift i Herning d. 15. 12. 1959. Som ganske ung var hun en kort tid i Christiania, hvor hun strikkede på Meyers trikotagefabrik. Senere var hun på Ollerup Højskole og havde

*) Navneforandring til *Overgård*, 1901.

Bertel Hansen 1907 og 1953.

derefter plads, dels som pige og dels som husbestyrerinde, på Bornholm, Samsø, Skibelund Efterskole, på Tornumgård i Sønderjylland (under den første verdenskrig), og sidst var hun i over 25 år husbestyrerinde hos snedker *Peter Hansen* i Ryslinge, og da han døde i 1946, købte Marie et hus, Mosevej 10, i Herning, og der henlevede hun sine sidste år. Hun var den første i vor slægt, der blev brændt – naturligvis efter eget ønske. Hendes urne blev sat ned i mit gravsted på Herning Kirkegård.

2. *Hans Peter Hansen*, f. 2. 10. 1879 i Holing. Se s. 44 ff.

3. *Hans Chr. Bertel Hansen*, f. 13. 3. 1883 i Holing. Han var først ved landbruget, blev derefter uddannet som tømrer hos *Niels Overgaard* i Vejely ved Herning, var på Askov Højskole 1906–07 og 1908–09 og derefter i fem vintre på Teknisk Skole i København, 1908–13.

I sommeren 1912 og fra 1913–18 var han ansat som bygningskonstruktør hos firmaet *Musculus* i Christiania og siden i Bergen. Så kom han i 1918 hjem og blev g. i Vemmelev Kirke med *Gudrun Helmer*, der var f. på Frederiksberg d. 3. 2. 1890. Hendes forældre var sagfører *A. Hansen* (navneforandring til

Helmer) og hustru *Dorthea Smidt*. Helmer var f. 1865, og han døde som klosterforstander i Slagelse 1940; men Dorthea var allerede død i 1922. Gudrun har været på Askov Højskole 1908-09 og 1909-10.

Først drev Bertel et savskæreri i Ferritslev på Fyn; men i 1923 fik han stillingen som amtsvejassistent i Kerteminde, en stilling han havde, til han i 1953 faldt for aldersgrænsen. Fra 1927 har de boet i »Petersborg« ved Kerteminde.

Parret fik tre børn: *Mogens Helmer Hansen*, f. i Ferritslev d. 7. 3. 1922, uddannet som gartner, var på Askov Højskole og et halvt år i Finland, kom hjem og blev under besættelsen sat i Vestre Fængsel og derefter i Frøslev-lejren 1944. Derefter atter på Askov Højskole, 1945, og blev samme år g. m. sygeplejerske *Vibeke Sørensen*, f. i Ramsømagle på Sjælland d. 9. 1. 1920, datter af grdm. *Hans Sørensen* og hustru, *Margrethe Nielsen*.

Mogens drev først et gartneri i Kølstrup, men måtte opgive dette på grund af dårlig ryg. Så tog han eksamen på seminariet i Odense og har siden 1957 været lærer i Kerteminde. Nu bor de ved »Petersborg«. De har to børn: *Helle Helmer-Hansen*, f. i Kølstrup d. 15. 8. 1947, og *Hans Bertel Helmer-Hansen*, f. i Kølstrup d. 24. 4. 1950.

Bertel og Gudruns andet barn, *Bodil Hansen*, er f. i »Petersborg« d. 20. 8. 1929, har været på Askov Højskole, blev uddannet som lærerinde i Odense, var atter på Askov 1957-58 og har siden været lærerinde i Tåstrup. B. og G.s tredje barn, *Henning Helmer*, f. i »Petersborg« 21. 2. 1931, er uddannet som bilingeniør og er nu ansat i København.

Om den gamle Lundgård har jeg optegnet enkelte træk. Da Jens Hansen lå lig i oktober 1846, var efterårsstormen hård en dag. Man var ræd for, at det skulle blæse de skrøbelige blyvinduer ind, hvorfor Ane Marie og pigerne stod og holdt dyner imod.

De brændte brændevin i Lundgård, og det havde man gjort i umindelige tider i Østergård, thi 1689 nævnes blandt denne gårds løsøre en flikket brændevinskedel. I farbror Jens Christens barndom lå der en svaletønde af eg i deres *kal·gor* (have) i Lundgård, og da fik de påbud om, at tønden skulle saves over,

så den var ubrugelig. Fortællerens fader købte så et oksehoved, d. v. s. 228 potter brændevin, og tønden blev lagt i stuen, hvad der måske var praktisk nok. Faderen var ikke fanatisk afholdsmænd. Iøvrigt var han svagelig, og han var kun 42 år, da han døde.

Sønnen fortalte, at faderen ofte lå på en bænk, og på bordet ved siden af lå *smat'hå-l*, som han kaldte dette strafferedskab. Det var et træskaf med læder *ø'ler* (remme), altså en »kat«, og denne brugte han til at smække drengene med, hvad nok kunne tiltrænges engang imellem. Jens Chr. var især drilsk, og det var en medfødt begavelse, der fulgte ham livet igennem; han kunne til tider være meget morsom, men derimellem var han gravalvorlig.

Om min far fortalte man følgende: Da han engang lå til sengs, bad han sin mor om en meldmad; men da hun kom med et stykke med ost, sagde han, at han hellere ville ha et stykke med pølse. Så gik An Mari, og da hun lidt efter kom igen, havde hun samme stykke mad i sin ene hånd og et ris i den anden – så kunne han vælge! Da valgte Mads Chr. ostemaden.

I påsken måtte de spise alle de æg, som de kunne finde. Engang havde far samlet og skjult et stort lager, som Jens Chr. fandt og tog. Far græd, og Jens Chr. fik klø.

Ved nytårsny gik bedstemor en aften sammen med sine piger udenfor, holdt en salmebog om bag ryggen og slog op i bogen for at drage varsel af, om de i årets løb ville komme til bryllup, barsedåb eller begravelse. Det var udbredt, gammel overtro, at man på denne måde kunne kigge lidt ind i fremtiden.

En aften, An Mari var ved at gå i seng – manden var ikke hjemme – kom hun i tanker om, at yderdøren vist ikke var *skåj'e*. Så kaldte hun på pigen, *An Uhre*, og bad hende om at gå ud og låse døren. Men idet pigen gik tilbage, kastede lyset fra sengekammeret hendes skygge på væggen, og da hun fik øje på den sorte skikkelse, gav hun et rædsomt *hwæ'l* og råbte op om, at der var et spøgelse eller skarnsmenneske i stuen. An Mari fik sin datter, *Else Kirstine*, til at gå ud og kalde på *Jens Chr.*, der lå i folkestuen, og bede ham komme. Jens Chr. svarede med en lille ed: Hvad skal jeg gøre! Men så greb han en *mong-elpind'*, der hang på væggen, og væbnet med denne gik han ind i stuen. Det blev hurtigt opklaret, hvorledes det hang sammen; men pigen var så ræd, at det var umuligt at få hende til at forstå,

*Jens Chr. Hansen 1920.
Min farbror.*

det kun var hendes egen skygge. Hun påstod, at skikkelsen var sort, og da hun stod i sin *jætte særk*, der var hvid, så skulle man ikke bilde hende noget sådant ind!

I Herning Museum gemmer vi blandt andre ting fra Lundgård en hjemmelavet solskive, der i gamle dage stod i køkkenvinduet. Den er lavet af en firkantet blyplade, der er slået på en egeklods, og et stykke trekantet, fladt jern kastede skygge ned på pladens tal – når solen skinnede. Stykket er åbenbart temmelig gammelt. Vi har også et meget smukt, tysk stentøjs krus og et smukt, men skåret fad af høj ælde. Et manglebræt fra 1727 er omtalt, og vi havde to tintallerkener med årstallet 1712 og bogstaver, men disse er desværre hugget. Så har vi en tin ørekovse og et fyrbækken, hvis låg er af kobber, dog er det kun låget, der stammer fra Lundgård.

I Overgård har de et krus med søvlåg fra omtalte hjem.

Fra sin soldatertid fortalte Jens Chr. Hansen mig følgende: Han var til session i Holstebro, hvortil han selvfølgelig gik og kom hjem samme dag. Den 2. juli 1862 blev han indkaldt. Da han var den næstbedste skytte, blev han permitteret i oktober;

men i maj 1863 blev han atter indkaldt, og nu lå han, til krigens slutning i august 1864.

Hans afdeling lå i Slesvig, men de blev hver aften blæst ud til Dannevirke som reserve fra den 29. december. Den 5. februar var Jens Chr. inde hos en ølhandler for at få sin flaske fyldt; men i det samme hørte han sin kompagnichef råbe: Træd an! Skriv øllet, til jeg kommer igen, sagde Jens Chr. Men han kom ikke igen. Soldaterne vidste ikke, hvor de gik hen, men de syntes, de kom for langt, og de var modløse i den hårde kulde og af de glatte veje. De gik imidlertid mod Dybbøl. I Bov fik de en times hvil. Mellem Flensborg og Gråsten gik Jens Chr. ind et sted for at få en kop kaffe. Han gik fra de andre, fik også kaffen, men nåede først sin afdeling i Gråsten. Ingen sagde noget til det; der var ingen disciplin mere, og da de nåede Sønderborg, var der kun 50 tilbage af de 200 mand, som kompagniet bestod af, da de begyndte marchen.

Udenfor Flensborg stod der to mindre kanoner uden forspand på vejen, der havde været for glat. Men nu skiftedes soldaterne til at trække kanonerne. Jeg var nærmest ligeglad, enten jeg skulle leve eller dø, så medtaget var jeg, sagde fortælleren.

Medens han opholdt sig i Slesvig, havde han sit lommeur til reparation hos en dansktalende jøde. Han hentede uret dagen før, de rømte Dannevirke, og da sagde urmageren, at hæren skulle trækkes tilbage; men det mente Jens Chr. ikke, kunne passe.

Der var en del soldater, der bar et såkaldt himmelbrev på sig, og man anbefalede Jens Chr. at få fat på et sådant, men det fik han ikke.

Da Dybbøl blev taget, stod Jens Chr. post i en grav to timer i træk. Da det var lidt tåget og uklart, gik han op og kiggede; men da gav det et smæld i et træ ved siden af, og et øjeblik efter slog en kugle ned i jorden forved ham, så krøb han atter ned i graven.

Under badning i Kielerfjord ville man have druknet ham; det sagde han. Underofficerer ville låne penge af ham. De, der kunne svømme, skulle træde frem, men det gjorde Jens Chr. ikke. Så gav en sergent Jacobsen ham en sele på. Sergenten hviskede: Kan du låne mig nogle penge? Nej, jeg har ingen, lød svaret. Så rinkede sergenten linen ud, og J. Chr. måtte i van-

det, og da så han, at sergenten puffede forstående til korporalen. J. Chr. var imidlertid vant til at svømme hjemme i åen, og her i det salte vand var det lettere. Da brølte sergenten en høj ed og: Han *kan* svømme!

Chr. P. Theiltoft, f. i Videbæk 1864, var et halvt år hos sin morbroder, uhrmager *Søren Hamborg Madsen*, der sad til leje i det hus, der lå, hvor Sdr. Lundgård nu ligger; Christen skulle dér lære at læse, før han kom i skole.

I vandmøllen, der lå lidt vest for, var der også benmølle, og til denne samlede Christen ben, som han solgte til far for 1¹/₂ skilling pundet; men en dag, Hans Chr. Bertelsen var i møllen, sagde denne til far: Du skal gi drengen to skilling pr. pund! Og det fik Christen.

Chr. Theiltoft var i 1871 med til et julegilde i Lundgård, og derom fortalte han: Alle, både rige og fattige, henved et par hundrede, var med. Man delte sig i hold; nogle sad og drak punche, andre spillede kort; et hold handelsfolk, hvoriblandt *Anders Degn* fra Gullestrup, drøftede kreaturhandelen m. m., og konerne sad og snakkede om deres problemer. Men der var mange, der dansede, og fire spillemænd, to med violiner, en med klarinet og en med horn, spillede.

*

Af fars farbrødre har jeg kun kendt gamle *Mads Lundgård*, der boede i Ørskov, men døde hos en svigersøn i Vildbjerg; men gennem forskellige kilder kan jeg fortælle noget om *Hans Chr. Jensen*, der var født 1836, d. 31. 1 – faderen kaldes da aftægtsmand. Som yngre mand boede han i et hus der, hvor Sdr. Lundgaard senere blev bygget. Han kaldtes strømpestrikker, strikkede altså på maskine, og han gik derimellem ud som uldkræmmer. Han blev gift med *Ane Marie Rasmussen* fra Århus, men hendes fader boede i Silkeborg. En broder til hende, han hed vistnok *Niels Rasmussen*, var med *Stanley* på dennes berømte ekspedition i Afrika.

Ane Marie var sypige, og hun havde blandt andre steder syet hos *C. Hostrup*. Da hun blev kendt med Hans Chr., opholdt hun sig i Holstebro, og det var i en dansestue, de mødtes.

Medens de boede på Lundgård mark, blev deres søn, *Jens*

Hansen, født d. 5. 3. 1866. Han skulle efter de nye regler have haft faderens efternavn; men da han skulle nævnes op efter sin far-far, så bøjede præsten sig. Jens Hansen blev uddannet som læge og nedsatte sig i Vinderup, hvor han døde d. 21. 6. 1915.

Ane Marie og Hans Chr. fik et par børn mere; de døde. Men efter at familien var flyttet til Nøvling, blev datteren *Josephine Augusta* (et almanaknavn) født d. 4. 5. 1872. Så flyttede familien til Herning, hvor Hans Chr. blev byens første fabrikant, idet han i 1876 begyndte et uldspinderi (nu Herning Klædefabrik) i en bygning, som smed *Poul Andersen*, senere bekendt gæstgiver, havde bygget.

Men bønderne bearbejdede selv deres uld som husflid; der blev for lidt at bestille for Hans Chr., fortjenesten var for lille, og derfor gik han fallit i 1877.

I Herning boede landstingsmand *Thomas Nielsen*, hvis kone, *Margrethe*, var en nær slægtning af den bekendte *Palle Fløe Nielsen* i København. Hun fik det ordnet, så H. C. kom til København som bestyrer af P. F. Niensens trikotagefabrik, der lå i H. C. Andersens gade. Senere købte Hans Chr. Jensen fabrikken, hvor der arbejdede 12–13 strikkere. Virksomheden blev først flyttet til Carstensvej, hjørnet af Værnedamsvej, og derfra til Gasværksvej, hvor Hans Chr. drev fabrikken fra 1881 til sin død d. 22. 6. 1895. Enken flyttede over til sønnen i Vinderup, og der døde hun d. 25. 6. 1912.

I min barndom hørte jeg familien, halvvejs hviskende, snakke om, at omtalte familie var gået over til katolicismen, og at datteren var gået i kloster i Tyskland. Sligt havde man dog aldrig hørt før, og det kunne næsten gyse i én ved tanken – uvilkårligt tænkte man på de to modsætninger: Luther og Paven! Man var jo lutheraner.

Efter at jeg for en del år siden havde fået opspurgt, at *Josephine* endnu levede som gammel kvinde i Horsens, opsøgte jeg hende og fik hendes interessante historie optegnet. De havde, medens de boede i Herning en karl, der hed *Søren Houlberg*(?). Denne karl besøgte dem i København, hvor han havde en niece, der spillede, og han sagde: I skal lade *Josephine* lære at spille. Nu fik hun undervisning i klaverspil i 5 år, og så underviste hun i 58 år efter.

Medens familien boede på Gasværksvej, gik faderen og var sløj, og de var i dårlig sindsstemning. Deres rengøringskone rå-

dede dem til at gå i den katolske kirke, der lå i nærheden – det havde lettet hende. Moderen blev nu opsat på, at de skulle gå over til katolicismen, og endelig fik hun sin mand med. Anden pinsedag 1892 var de hos Pater, og d. 5. januar 1893 blev de optaget. Senere kom Josephine i kloster i Patteborn i Tyskland, hvor hun aflagde løfte i 1915 og som nonne fik sort slør på.

Der var hun i 3½ år. Moderen, der nu var enke, besøgte hende én gang. Imidlertid var broderen, Jens Hansen, ked af, at hun var dernede, og tante *Karen*, Hans Chr. Jensens søster, der var født i Lundgård 1833, men nu var gårdmandskone i Ryde, bildte Josephines mor ind, at pigen ikke kunne blive salig, hvis hun blev i klosteret! Så lykkedes det at få hende ud, og hun bosatte sig i Horsens, hvor der var en del katolikker.

Den første beboer i *Brogård*, som vi kender navn på, var *Lass Jenssen*, der ifølge Lundenæs jordebog 1498 skulle svare ½ øræ rwg, ½ øræ byg, 3 sk. leding, et skoffswin og ½ skoffwogn.

Hundrede år senere bor der en herredsfoged over Hammerum herred i Brogård, og han hedder *Christen Andersen Thjøring*. Lensmanden over Lundenæs, *Hans Lange*, fik i et kongebrev, dat. Haderslev 19. februar 1588, befaling til at afsætte Chr. A., eftersom det befindes, at herredsfogden ikke er »bequem och duelig, ey heller vederheftig efter recessen – –«. Så skal lensmanden ansætte en ny mand, »en from, erlig, uberøchtit og vederheftig dannemand – – som vil og kand forhielpe hver, hvis (d. v. s. til hvad) loug och ret er«. Af landstingets domsbog 1624, fol. 448, fremgår det, at forhenværende herredsfoged *Christen Andersen, Hørning* (d. v. s. Herning) havde fået en bøde på »3 gode mark«.

I nævnte kilde angives ikke, at Chr. A. bor i Brogård; men i en liste over præsterne i Sunds oplyser pastor *Hans Adolph Høeg*, at *Anders Christensen Tjøring* var præst i Sunds og provst over Hammerum herred i 42 år (1621–63), og at hans søn, *Christen Andersen*, kaldet Chr. A. *Sunds*, fordi han var født i Sunds, var kapellan hos faderen i 9 år og sognepræst og provst indtil 1670. Og Høeg fortæller, at Anders Christensens forældre var »ærlige bønderfolk« i Tjørring by »udi en gård kaldet Broe-gaarden«, og at faderen var *Christen Andersen*.

Men Høeg nævner, mærkeligt nok, ikke, at Chr. Andersen i sin tid var herredsfoged.

I Lundenæs jordebøger nævnes i første halvdel af 1600-årene foruden Chr. Andersen *Olluf Ibsen*, *Laue* eller *Laffue Nielsen* og *Christen Jepzen*. I 1630erne svares der i landgilde af gården: 4 sk. leding, 2 ørte rug, 2 ørte byg, $\frac{1}{2}$ skovvogn, 1 skovsvin, 12 stk. hestegæsteri og 6 sk. hagelværk*).

Ifølge skøde af 2. 10. 1668 (tingbogen 1669, fol. 291) har præst og provst Christen Andersen i Sunds solgt og afhændet den halve selvejer bondegård Brogård og Brendhus i Tjørring, som *Jens Christensen* nu påboer, til *Lars Christensen* i Brogård. Senere var Lars Christensens hustru og en svigersøn ejer af denne part. Tingbogen 1746, 19. 3.

I matr. 1688 er bl. a. opført *Johanne*, salig *Peder Jensen*. Hendes fulde navn var *Johanne Olufsdatter* (familieskatten 1744, hvor hun kaldes »ældgammel og sygelig«). Oluf eller Ole navnet forekommer sjældent i egnen, og man tør nok gætte på, at hun er datter af den Olluf Ibsen, der er nævnt i Brogård 1630. Da hendes mand hed Peder Jensen, er det sandsynligt, at den Peder Jensen, der døde i Brogård d. 5. 10. 1820, 81 år gl., og som altså må være født o. 1739, var en sønnesøn af Johanne og Peder Jensen. Men af mangel på skriftlige kilder kan man ikke med sikkerhed udrede slægtskabet. Det alm. navn, Christen Jensen, går jo igen, men når der ved en auktion over strøgods og tiende, som beboerne købte, er opført tre ejere i Brogård: *Christen Jensen Vemb*, *Jens Madsen Brogård* og *Niels Christensen*, så viser efternavnet, Vemb, at denne mand er kommen hende fra Vem.

Der var i 1692 tvist mellem Tjørring og Gullestrupboerne om fædrift (tingbogen 13. 8.), og da nævnes følgende mænd: *Hans Jensen*, *Christen Jensen* og *Niels Simensen* i Brogård, og i Brendgård: *Niels Matzen*, *Niels Balzer* og *Jens Iffversen*. Og i tingbogen 1699, 1711 og 1714 (26. 4. og 12. 5.) nævnes *Christen Jensen*, *Hans Jensen* og som fæster i Brogård *Niels Christensen*. Det oplyses, at sidstnævnte er broder til *Peder Christensen* i Næstholt.

Ovennævnte Peder Jensen, der døde 1820, var g. m. *Ane Marie Nielsdatter*, og hun var f. o. 1744 og døde 1836, 23. 2.,

*) Hegn af krydsvis stillede pæle.

91 år gl. Blandt deres børn skal her nævnes *Christen Pedersen*, kaldet *Kræ Brågor*, døbt 29. 11. 1782 og død i Brogård 23. 6. 1858. En anden søn, *Niels Pedersen*, blev d. 10. 10. 1807 g. m. *Maren Pedersdatter* fra Dalgård.

Kræ Brågor, der var min fars mor-far, blev d. 6. 10. 1805 g. m. ungpige *Else Marie Hansdatter* fra Østergård. Da de d. 12. 10. 1806 fik en søn døbt *Peder*, kaldes faderen indsider. 1813, 8. 8., fik de en søn døbt *Hans*, og da er faderen opført som gårdejer. Dette barn døde 1815. *Pæ Brågor* blev g. m. *Kirsten Marie Thuesdatter*, f. i Snejbjerg 28. 4. 1811. De boede først i Gildmose, men senere i Brogård, og *Pæ Brågor* døde som aftægtsmand i Ø. Brogård d. 24. 7. 1871. I dette ægteskab blev der 5 børn.

En anden af Kr. B.s og Else Maries børn, *Hans Chr. Christensen*, blev f. 17. 9. 1815. Han var skomager i Tjørring og blev g. m. *Kirsten Marie Rasmussen* fra Povlsgård, f. 1813, og de fik 9 børn, hvoriblandt *Johanne Marie Hansen*, der blev g. m. landpost *Mads Pedersen* i Lind, og efter disse er der en del efterkommere. En anden af skomagerens sønner, *Rasmus Hansen*, var en bekendt mand i Kølkjær, og hans søster, *Gertrud Marie*, blev g. m. en anden bekendt Kølkjær-mand, *Jacob Bertelsen*. Der er efterkommere efter begge.

Ifølge overleveringen skulle én af Kræ Brågor's forfædre være rømmet fra Himmerland eller fra Salling. Det er vel ikke usandsynligt, thi der rømte en del unge karle fra deres stavns for at undgå den lange, brutale soldatertjeneste; men på den anden side har jeg ikke kunnet finde ud af, hvem det drejer sig om.

Kræ Brågor handlede en del, og på folketællingslisten 1834 står han opført som kapitalist. Som en ejendommelighed ved manden fortæller man endnu, at han var så *hjaw'er i æ snak*, d. v. s. han gav sig ikke tid til at tale, så man kunne forstå ham, og det morede folk. Her et par prøver:

Folkene sov til middag en dag, da det trak op til tordenvejr. Da kaldte han: *Pi:n blo:n – wand' indn stå'nd – Ma:s åp o Inger!* D. v. s. *Pi:n blo:n* = hans ed. Vi får regn inden en time – Mads og Inger kan I komme op!

Maren Skræjer var ved at brænde brændevin, og nogle mænd var henne *te klå-ring*, som man sagde, for at smage produktet. Chr. Brogård blev fuld, men han var heldigvis kørende. Da det blev sent, sendte Else Marie deres karl ud med en lygte. Endelig kom vognen, men Chr. Brogård hængte ud over den ene side og så uheldigt, at et søm i en jernskinne på hjulet havde revet hans ene øre løs. Karlen fik sin husbond lagt om bag i vognen, men det kneb med at få ham *daj-e* ind, og i seng ville han absolut ikke. Så blev han lagt på gulvet, og der lå han og sparkede mod en dør, medens blodet løb ned fra hans øre. Det så rædsomt ud, og Else Marie spurgte forskrækket: *Hon' æ't, te du sir u'r?* Dertil svarede manden: *Hon' a sir u'r - pi:n ø-r å' - hon a sir u'r - pi:n ø-r å'!*

Man fik læge *Hoffbaur* hentet fra Herning, og han syede øret til. Det tog han en specie (4 kr.) for. Da råbte Kræ Brågor: *En spesi forn ø-r - en spesi forn ø-r!* Det var da for galt.

— — —

Vedrørende Østergårds beboere i slutningen af 1600-årene findes der nogle gode oplysninger i Hammerum herreds ældstbevarede tingbog og nogle i de gamle skattelister. I tingbogen d. 25. maj 1669 er indført en vidtløftig kontrakt mellem Anne Nielsdatter og hendes »kjære søstersøn« Matz Christensen i Østergård. Et uddrag deraf meddeles her:

»Eftersom den højtbedagede, Erlig og gudfrygtige danne Qvinde Anne Nielsdatter afgangne Sal. Matz Jensens i tiøring østergaard, fast over 20 Aars tid hindes bedrøffuede Enkestand hafuer hensidet paa dend femtende part af bemeldte tiøring østergards fierde partis brug af huilken hun ikke uden Tilskud af hindes sa. Mands effter late Midler sig til Nødtøftig Under Holdning, for sig selff og en tjeneste pige at koste og lønne, hafuer kunet ernære, meget mindre de paabudne Contributioner og Rettigheder, som af bem. ringe vonplatz aarlig skulle udgives, uden andre til Hielp og forstrechning kunnet udrede, hafuer derfor icke alene mot pandtsette bem. Vonplatz og brug for penge som det i dyreste kand koste, tilforn, fornødenhed og aarlig Løns Udgift, Mens end og sat sig i een og anden Besuering hosz de got folck, hinde af Medynck hafuer villet betro indtil nu, hindes høye alderdom som hinde med største skrøbelighed og affmagt jo nærmere og nærmere — — — saa

hafuer hun da ved hinders tiltagen Lauguerge, den Erlige danne-
 mand *Christen Nielsen* i Sivebech samt andre hinders gode Ven-
 ner og Naboers Raad og befindende, nest afuigte 13. Aprilis
 1689 ladet til sig sammenkalde hinders neste Slegt, arfuinge og
 paarørende i hinders Husz nemlig hinders broder søn *Niels Pe-
 dersen* i Haunstrup, paa egne og sine sødskinds Vegne, hinders
 søster søn *Christen Christensen* i Gullestrup, hinders Suoger *Jens
 Knudsen* i Snejbjerg, og hinders anden søstersøn *Matz Christen-
 sen* i tiøring østergaard, som møtte og var hosverende til stede.
 Imidlertid hinders boe, gods og formue bleff Registreret, anszet
 og vurderet udi Ko:Ma: Herritz foget ofuer Hamrom Herridt,
Knud Pederszen hans offuer Værelse, af tuende Udnefnde
 U-ville danemænd, *Simon Nielsen* i tiøring og *Jens Christen-
 sen* i Sivebech — — —

Boets midler bestod af 1 sortbroget ko, der blev vurderet til
 6 daler, 3 får med deres lam til 3 dlr. 1 mark, 4 andre »faare
 høffder« til 2 dlr., 2 vædre 2 mrk. En gammel brøgedel-vog 2
 lispd. 2 skålpund, og en gammel bredevins kedel, vog 25
 skålpd., og hvert skålpd. blev agtet for 1 mark; men af disse
 kedler ejede Anne kun halvparten. Så var der en egebing uden
 låg, der blev sat til 1 dlr. 2 mrk., 1 ege kiste med lås til 1 dlr.
 2 mrk., 1 ege kiste uden lås til 3 mrk., 1 anden gammel kiste
 til 1 mrk. En kandebænk i stuen blev vurderet til 1 dlr. 3 mrk.,
 2 forklædninger af egepanel til en seng 1 dlr. 2 mrk., 1 gam-
 mel øltønde 1 mrk., 1 halv øltønde 1 mrk., 1 gammel tinfad
 for 1 mrk., 1 gammel messingstage for 1 mrk. og en gammel
 træstol for 4 sk. Mere fandtes ikke, der tilhørte enken. Det be-
 løb sig til ialt 22 dlr. 1 mrk. 12 skll.; men derfra gik 4 slet-
 daler, som Christen Jensen havde udlagt til de to kedlers flik-
 ning.

Men Anne havde gæld og var ussel arm. Matz Christensen
 fremlagde pantebrev på 40 dlr. (se nedenfor), og Chr. Jensen
 havde gang på gang udlagt penge for hende: Til landgilde og
 skatter fra 1669 til 1680, ialt 1 dlr. 3 mrk. 10 sk., og fra 1680
 til 89 ialt 2 dlr. 2 mrk. 13 sk. Landgildet i nævnte år beløb sig
 til i penge 3 dlr. 1 mrk. 9 sk., og endelig havde Chr. Jensen
 udlagt årlig skyld af et stk. eng $\frac{1}{2}$ pd. smør i 10 år, årlig 5
 mrk. = 12 dlr. 2 mrk., og af samme stykke fæsteeng i 10 år
 hvert kvartal 17 sk. = årlig 1 dlr. 4 sk., ialt 10 dlr. 2 mrk. 8
 sk. Og desuden skyldte Anne for konge- og kirketiende for

året 1689 1 mrk. 2 sk., for år 1686 1 skp. rug, der var sat til 13 sk., for 1687 penge 1 mrk. 8 sk., for 1688 4 skpr. rug til 3 mrk. 4 sk.

Sognepræsten *Jens Nielsen Dybeck* i Gjødstrup skyldte hun for resterende tiende i 4 år 8 skpr. rug a 13 sk. = 1 dlr. 2 mrk. 8 sk. *Peder Pedersen Høxvig* havde lånt Anne 1 dlr. 12 sk. *Lasz Christensen* i Povlsgård havde lånt hende 1 dlr. En tjene-
stepige havde 2 dlr. 2 mrk. tilgode af sin løn, og en anden pige, *Maren Matzdatter*, ibm. havde 1 dlr. tilgode. Så havde *Jens Nielsen* på Ørnehoved for tre år siden lånt Anne $\frac{1}{2}$ td. rug a 10 sk.*) Sammen med forskellig »plukgæld« beløb værdien af hendes bo sig til mindre end hendes gæld. Nu ønskede hun bare, at hun måtte blive boende hos sin søstersøn. Det fik hun lov til. Men godt en månedstid efter døde hun.

I tingbogen d. 8. juni 1689 findes følgende:

Matz Christensen i Tjørring Østergård for retten fremstillede en obligation af Anne Nielsdatter sal. Mads Jensens i Tjørring Østergård udgiven til forskrevne Matz Christensen lydende på 40 sletdaler, hvilken obligation han begærede at måtte læses og på skrives, protokolleres og indføres. Obligationen lød: Kjendes jeg underskrevne Anne Nielsdatter, sal. Matz Jensen af Tjørring Østergård hans efterleverske, og hermed vitterliggør gæld skyldig at være min kære søstersøn og rette formynder Mads Christensen i Tjørring Østergård 40 sletdaler, som han mig i min høje alderdom og stor skrøbelighed til mit levnets ophold udi min store nød udi rede penge medforstrakt haver og på det forskrevne min nød, som før er meldt, forstrakte rede penge ikke skal lide skade, da her med dette mit åbne brev til en visse forskrivning for forskrevne 40 sletdl. til en vis underpant udi, pantsætter forskrevne Anne Nielsdatter fra mig og mine arvinger og indtil forskrevne Matz Christensen og hans arvinger den femtende part af den vesterste fjerdepart selvejer bondegård her i forskrevne Tjørring Østergård, som jeg selv nu iboer, med sin tilliggendes og tilhørendes grund og ejendom være sig udi huse.

Underskrift: *Knud Jacobsen* Hesselbjerg og *Peder Pedersen* i Tjørring Østergård.

Men allerede først i juli 1689 var Ane Nielsdatter død, og

*) Må være pr. skp.

d. 20. juli 1689 findes følgende i tingbogen, der giver gode oplysninger om afdødes slægt; hun døde åbenbart barnløs.

For retten fremstod afgangne sal. Anne Nielsdatter sal. Matz Jensens i Tjørring hendes efterladte arvinger, nemlig *Niels Pedersen* Haunstrup på egne og på sine søskendes *Bertel Pedersens* og *Maren Pedersdatters* vegne, *Chirsten Christensen* i Gullestrup, *Jens Knudsen* i Snebjerg på sin hustru, *Anne Christendatters* vegne, *Chirsten Jensen* i Tjørring Østergård på *Christen Nielsen* barnefødt i Nørgårds vegne, *Peder Svendsen* i Tjørring på sin hustru, *Maren Christendatters* vegne, *Michel Pedersen* i Næstholt's vegne på sin hustru, *Mette Svenningsdatter*, og hendes søskende, *Anders Svenningsen*, *Inger* og *Kirsten Svenningsdatter* deres vegne, som samtlige en efter anden i hånd tog Matz Christensen i Tjørring Østergård og takkede hannem over dyd og godt for deres tilfaldende arv enhver for sin lod og anpart efter bemeldte Anne Nielsdatter efter derom deres i sterfboen forleden torsdag 8 dage sluttede forening og var med hannem i alle måder vel tilfreds, lovede og tilsagde ham for dem og deres arvinger at holde ham og hans arvinger forskrevne arvelodder uden krav, skade og tiltale aldeles kravs og skadesløs i alle måder; og stod bemeldte Matz Christensen i Tjørring Østergård og alle hans forskrevne hans medarvinger med hinanden til vederståelse, da dette »Afholds Vinde« blev beskrevet.

Vedrørende slægten findes yderligere følgende i tingbogen d. 16. nov. 1689: Kendes vi underskr.: Jeg *Matz Christensen* i Tjørring Østergård på min salig søster *Anna Christensdatter* af Esingkjær hendes børn nemlig *Anders Svenningsen*, *Inger* og *Kirsten Svenningsdatter*, som jeg er værge og formynder for deres vegne; *Niels Pedersen* i Haunstrup på min egen og på min broder *Bertel Pedersen* i Skanderup (?) og søster *Maren Pedersdatter* deres vegne, *Christen Christensen* i Gullestrup på mine egne vegne, *Jens Knudsen* i Snebjerg på min hustru, *Maren Christensdatters* vegne og *Jep* (?) *Christen Nielsen*, født i Tjørring Nørgård, på min egne vegne — — —, at vi haver solgt og afhændet fra os og vore arvinger og for alle og alle for een til erlig og agtbare og velforstandige mand *Michel Pedersen* Næstholt samt hans kjære hustru, erligt, dydig og meget gudfrygtige matrone *Mette Svenningsdatter* og deres arvinger en-

hver vores anpart udi fulde halvparten af selvejer bondegård
Nestholt liggende i Snebjerg sogn - - - -

Datum Nestholt 13. novb. Anno 1689.

*

Et interessant indblik i, hvorledes det så ud i en almindelig midtjysk bondegård i begyndelsen af forrige århundrede, får man ved at studere et skifte fra Lundgård i Tjørring i anledning af Jens Hansens anden kone, Johanne Jensdatter, var død d. 16. 4. 1827 i barselseng. I skiftet efter hende nævnes børnene: Jens Chr. 1^{1/2} år, Ane Kirstine 4 og Johanne, nyfødt.

I storstuen fandtes: 1 fyr bord på fod - 3 mrk. -, 1 do. skammel - 1 -, 4 træstole - 4 -, 1 stueviser 1 rd. 4 mrk. -, 2 par karter - 4 -, 1 bilægger kakkelovn 8 rd., 2 spinderokker - 2 -, en del fade og setter - 3 -, 1 kobber thekedel 1 - » -, 2 sakse - 1 - 8 sk., omhæng for en seng - 2 -, 1 vadmel dyne 1 - 3 -, 1 ditto 2 - » -, 1 par lagner - 4 -, 2 puder - 4 -, 2 ditto - 2 - 8, et omhæng - 2 -, 1 vadmel dyne 1 - 3 -, 1 par lagner - 4 -, 1 gl. bolsters dyne - 1 - 8, 2 puder - 4 -, 1 ditto - 1 - 8, 1 tinkrus - 1 - 8.

I sovekammeret: 1 bilægger kakkelovn 6 rd., 1 overdyne 1 - 3 -, 1 olmerdugspude - 3 -, 1 ditto ditto - 1 -, 1 lagen - 4 -, 1 par messing lyseslager - 5 -, 1 fvr chatol med skab på 5 - » -, 1 gevær - 4 -.

I spisekammeret: 1 øltønde - 4 -, 1 kobbertragt - 2 -, 1 salttrug - 3 -, 1 mindre ditto - 1 -, 1 timse - » - 8, et dusin fade og setter - 1 - 8, 1 rivejern - » - 4, 4 porcellains tallerkner - 1 -.

I køkkenet: 2 jern gryder 1 - » -, 1 do. pande og rist - 3 -, 1 ildklemme - » - 8, 1 trefod - » - 10, 1 dusin fade og setter - 1 - 8, 1/2 dusin trætillerkner - » - 6, nogle gryder*) - » - 10, 1 kærne - 1 - 8, 1 ildfork - » - 2, 1 kobberkedel i gruen 12 - » -, 1 brygkar 1 - » -, 1 mindre ditto - 2 -, 1 ballie og 1 spand - 1 - 8, 1 strikke - 1 -, 1 drivtetrug - » - 8, 1 asketrug - » - 2, 1 flødebøtte - » - 10.

På loftet: 1 selde og 1 dejtrug - » -, 3 løbe - 1 - 8, 2 fjerdinge - » - 12, 2 spader - 1 -, 2 høleer 1 - 1 -, 6 stkr. melkebøtter - 3 -, 1 jernstang - 1 - 8.

*) Sorte potter.

I gården: 1 jernbeslået vogn m. tilbehør 16 - » -, 1 møgvogn m. tilbehør 6 - » -, 1 ditto 3 - » -, 1 plov 2 - 3 -, 1 kar og 1 karstol, 1 - » -, 1 sæt hestetøj - 3 -, 1 trillebør - » - 8, 2 spader - 3 -, 1 harve med trætænder 1 - 3 -, 1 sæt hestetøj 1 - 4 -, 2 jern grebe - 2 -, 2 skovle - 1 -, 1 slibesten - 3 - 8, 1 spand - » - 8, 1 hakkelsekiste med kniv - 3 -, 2 trægrebe - » - 12, skrav og lejer samt en høkarm 1 - 5 -, 2 malkeskamler - » - 8, 1 huulskovl - » - 8, 1 kasteskovl - » - 2, 6 ege stolper 1 - 3 -, 2 plejle - » - 10, 1 fårehække - 3 -, 1 vandtrug - 2 -, 8 river - 4 -, 1 stige - » - 8, 1 økse og 1 sav - 2 -, 1 hammer og 1 knibtang - 1 - 4, noget gl. jern - » - 8.

I karlekammeret: 1 vadmels dyne 2 - » -, 2 ditto lagen 1 - 2 -, 2 ditto puder - 5 -, 1 gl. underdyne - 2 -, 1 vadmels dyne 2 - » -, 1 do. underdyne - 2 -, 2 uldne hølsklæder - 5 -, 2 puder - 4 - 8.

1 rødbrun kvie 10 - » -, 1 gråbroget ko 8 - » -, 1 sortbroget ditto 8 - » -, 1 sort ditto 7 - » -, 2 ditto ditto 15 - » -, 1 rød ditto 6 - 3 -, 2 sortbrogede stude 14 - » -, 2 gråbrogede ditto 7 - » -, 1 par sortbrogede ditto 7 - 2 -, 1 kalv 1 - 1 -, 1 brun hoppe 4 år 20 - » -, 1 rød ditto 17 år 8 - » -, 1 do. plag 2 år 10 - » -, 33 får à 5 mrk., 27 à 3 mrk., 30 do. m. lam 35 rd., et svin 2 - 3 -. Mere løsøre findes ikke.

Der var 6 tdr. 2 fjk. 1^{17/100} alb. hartkorn, hvorpå enkemanden har skøde af 13. decbr. 1815, læst 20. januar 1816, vurderet til 1300 rd. Enkemanden har tilgode hos *Jens Madsen* i Egebæk, Nøvling sogn, efter obligation 4. marts 1819, læst 22. november 1823, 400 rbd. da. c. (1620 rd. 2 mrk. 4 sk.).

Hans prioritetsgæld til *Niels Buck* i Ringkøbing 1000 rbd. (et års rente til snapsting 50 rbd.), til sønnen, Hans Jensen Lundgård, 1000 rbd. (rente 50 rbd.); til *Jens Pedersen Hede* på Ørskov mark efter bevis 100 rbd.; løs gæld til forskellige 50 rbd. Afdødes begravelse 15 rbd. Enkemandens do. 15 rbd. Er 2280 rbd. da. c.

Den 20. juni 1817 sluttet skiftesamling på Herningsholm. Ved at sammenholde indtægt og udgift viser det sig, at boet er fallit, og værgeren, husmand *Jens Jensen* af Tjørring, erklærede, at han heller ikke havde ventet, at der skulle blive noget at arve. Omkostningerne, 44 rbd. s., betalte Jens Hansen.

MORS SLÆGT

GÅRDEN ALBÆK i Snejbjerg sogn var i 1702 en selvejergård. Ved skifte efter sal. *Jens Madsen* fremgår det, at den dengang havde følgende besætning: 4 heste, 3 stude, 3 små ungnød, 2 små kalve, 7 køer, 7 gamle bukke, 5 ungbukke, 3 gamle geder, 2 kid, 18 gamle får i 3. år, 2 gjeldvejer, 2 rondvejer, 12 lam, 1 sosvin, 1 ung galtsvin, 1 bistok.

Stamfaderen til min Albækslægt, *Peder Michelsen*, blev f. o. 1747 i Velhusted, Assing sogn. Han blev konfirmeret 1763, og da var moderen, *Maren Pedersdatter*, enke – faderen, *Michel Jacoben*, var død året før d. 7. 8., 74 år gl. Maren var f. 1712 og † 1762.

I 1777, 5. 12., blev Peder, der som ung knægt havde vogtet får og geder for *Kjæn Sno-gdal* på de mange hundrede tdr. land hede, der hørte til Albæk, gift med *Maren Olufsdatter* fra Neder Amtrup, Snejbjerg s., og de fik deres første barn døbt *Michel* d. 24. 2. 1778. Ved denne lejlighed kaldes faderen *Peder Wilhusted*. I 1787 kaldes han bonde og gårdboer i Albæk, hans alder opgives til 40 år; Maren er 34, og de har da følgende børn: *Michel* 10 år, *Oluf* 8, *Mariane* 6, *Marie* 3 og *Hans Chr.* 1 år. De har 2 karle og 3 piger, og flere beboere er der ikke i Albæk. Peder og Maren fik 9 børn.

Da Maren Olesdatter*) var død d. 11. 4. 1830 hos grdm. *Christen Madsen Medom* i Albæk, blev der holdt skifte d. 3. 5. s. å. Der var følg. børn: *Ole Pedersen*, husmand i Snejbjerg; *Mikkel Pedersen* i København; *Hans Chr. Pedersen*, der skal opholde sig på Sjælland; *Jesper Pedersen*, der opholder sig i København – alle myndige. Så er der datteren *Mariane Pedersdatter*, der er g. m. husmand *Niels Andersen*, Albæk Mark; *Marie Pedersdatter*, der er g. m. grdm. *Steen Nielsen*, Busk i Gjellerup; *Ane Pedersdatter* g. m. grdm. *Peder Mortensen*, Sig i Snejbjerg; *Margrethe Pedersdatter* g. m. husmd. *Jens Sørensen*, Lyhøj i Snejbjerg. Der var intet at dele efter Maren.

Gården var fæste under Tanderup; men 1793 fik Peder Michelsen skøde på den for kun 630 rdl. *Peder Albæk*, som man nu kaldte ham, drev studehandel og blev en både anset og velhavende mand, der ofte stod fadder til *bow'n* folks børn, f. e.

*) En præst skriver Olufs- og en anden Olesdatter.

ved pastor Fabricius' datters dåb samme sommer, Peder døde. I anledning af hans død d. 11. 8. 1810 skrev præsten i kirkebogen: – blev gårdmand Peder Michelsen i Albæk begravet, gml. 64 år. En meget anstændig, hæderlig, velvillig og ærlig mand, hvis minde er os kært. Hans dødelige sygdom begyndte nogle dage efter, at han var kommet her hjem efter en rejse, han havde gjort til sine sønner i Kiøbenhavn.

Af sønnerne blev Ole, der var f. 1779, g. d. 14. 10. 1809 med *Anna Mortensen* fra Kjærsgård, samme sogn, og han overtog Albæk i 1807. I 1811 fik han tilladelse til at måtte udskifte Albæks jorder, hvorved ejendommene Lille og Nr. Albæk opstod.

Så kom statsbankerotten 1813, og da kunne Ole have betalt al sin gæld ved at sælge to ungnød; men det undlod han, og i 1819 måtte de gå fra gården af armod. Søsteren, *Maren*, sagde: Ole drev studehandel så længe, at han blev studedriver. De kom først til Barsumgård, men havnede siden i et lille fæstested på Volsgård mark, og der døde han som almisselem d. 2. 3. 1860, 83 år gml.

Nogle af sønnerne rejste til Slesvig, efterhånden som de blev voksne; én, *Peder Olesen*, lærte som snedker, kom til København, og der fik han en bagerforretning, som fætterten, *hofbager Olesen*, havde i Wildersgade eller havde haft. Han gav 50.000 daler for forretningen, og hvert år sendte han 50 daler hjem til sin gamle fader. Min morbroder, Niels Andersen, der var født 1845, fortalte, at Peder Olesen var gift med en enke fra Stubbekøbing, men ægteskabet var barnløst.

En anden søn, *Morten Olesen*, blev gift med *Ane Marie Holm*. De boede i Seest ved Kolding, og én af deres sønner var den bekendte *skolebestyrer Albæk* i Århus.

Oles søster, *Mariane*, blev døbt 5. 3. 1782, konfirmeret 1799 og gift 1805 med *Niels Andersen* fra Meldgård i Skibild, Nøvling s. Han blev f. 28. 3. 1772. Forloverne var *Ole Albæk* og *Niels Buck*, Tanderup.

De unge boede først i Skibild, hvor deres første barn, *Maren*, blev døbt 23. 3. 1806 – hun døde o. 3 år efter af bændelorm. Så tog de Marianes søsterdatter, *Anna Johanne*, senere kaldt *Johanne Mældgor*, som plejebarn. Imidlertid byttede de og kom til Sønderager ved Herning, men købte d. 8. 8. 1812 Lille Albæk af Ole Albæk, og der blev min morfar, *Anders Peder Nielsen*, født i 1813. Datoen vides ikke, men af kirkebo-

gen ses, at han blev fremstillet i Snejbjerg Kirke 3. s. i adv., 12. december, efter at hjemmedåben var sket forud i præstegården.

Mariane Pedersdatter døde d. 20. 1. 1842; men Niels Andersen blev en gammel mand, idet han først døde 1860, 3. 1.

*

I Lille Albæk lå *æ sal's*, der ikke var bygget sammen med de tre udhuse, mod syd. Disse var opført af simpelt bindingsværk, tildels fra ældre huse – jeg husker, at der over lodøren var skåret 1703, og at man fortalte, at træet stammede fra Grimstrup Mølle. Oprindelig var salset også opført af bindingsværk, og der var blyvinduer; men i mors barndom blev der sat grundmur. Lergulve var der over det hele, indtil huset blev brækket ned i 1906. De påfaldende smukke bjælker i dagligstuen var savet ud af en skibsmast. I denne stue var der en vægfast bæk, et langt bord og en løs skammel, *æ gimmerbæk*, som man sagde, ved den anden side. Denne bæk eller skammel var kvindernes sæde; men bedstemor stod, efter gammel skik, op under måltiderne.

I min tid stod der en bilægger mellem sovekammerdøren nærmest bordet og køkkendøren. På denne ovns forplade var der en ørn og derunder stod: Silkeborg. I mors barndom havde de en ovn med en fremstilling af brylluppet i Kana; det var en kasseret ovn, som Niels Andersen havde købt, men som nu var blevet for simpel.

Der stod i sovekammeret en mindre ovn med en tarvelig fremstilling af Adam og Eva og årstallet 1820. Nu er denne ovn i museet. Pladsen i nævnte rum var indskrænket, og to smalle, umalede senge var sat op i vinkelform i et hjørne i n. v.

Oprindelig var der naturligvis åben skorsten i køkkenet; men bedstefar købte et kasseret komfur i Gjødstrup præstegård. Alle vægge var hvidkalkede; men udvendig var hverken stuehuset eller de andre huse kalket. Og der var ingen gardiner over eller blomster i vinduerne; men bedstemor, der plejede sin have, satte blomster ind i en vase på bilæggeren om sommeren. Indrammede billeder var der ingen af, før Ole, der havde været på Askov Højskole to gange og var mere civiliseret, lod to farvetrykte billeder, et med Bertel Thorvaldsen og et med udstillingen 1888, indramme og hænge op i stuen. Bedstemor havde også bikuber af strå i haven, hvad der ikke var almindeligt.

I et brandsyn 1819 hedder det: »Hos Niels Andersen fandtes ingen brandredskaber og intet loft for skorstenen i vestre hus, gården ej i brandkassen«. Der havde antagelig været beboelse i udhuset, indtil stuehuset blev bygget.

Om Niels Andersen fortalte folk, der havde kendt ham, at han var en dygtig spillemand, der spillede rundt om til bryllupper og fester – hans violin findes i Herning Museum – og han var en ypperlig fortæller, der kunne underholde gæsterne. Følgende træk er karakteristisk for hans fripostighed:

Den 25. oktober 1829 blev J. A. Trøstrups forældre gift i Borriskrog, hvor bruden var fra, og ved denne lejlighed spillede Niels Andersen. Ved middagsbordet lod skafferen, som sikik var, en tallerken gå rundt for at samle penge til spillemanden, der dagen før var kommet galt afsted. Niels var gået op i heden for at skyde en *o-rfow'l* (urhane) til brylluppet, og da tog han fejl og skød *Else Randeris's* eneste høne. Hun blev gal og forlangte en urimelig høj betaling for hønen, ellers ville hun lade den uheldige jæger arrestere.

Pastor *Vilstrup*, der sad ved bordenden, syntes, det var en ublu betaling, Else forlangte, så vil jeg da hellere gi en høne, sagde han. Da slog Niels, der stod bag ved og spillede, pastoren på skulderen og sagde: *Ja, mæn så'rn hø-n hå'r du misæl et' lille bro'r, få dæn wa bode tåppe, skjægge o løjnbjænne – dæn hå' et' en hwi'r fjærre o sæ – o så gjo-r dæn en æk' o æ daw' o sãm·sind· tåw'!*

Det kan såmænd gerne være, sagde præsten, idet han lagde en skilling, og gæsterne morede sig.

Bedstemor fortalte, at der en dag kom en mand med en slem tandpine og bad oldefar (N. A.) om at sætte tandpinen væk. Da tog Niels en spids pind og sagde: Kan du stikke blodet ud ved tanden? Da patienten havde gjort det, gik Niels ud og puttede den blodige pind i kålgården. Men ellers ved jeg ikke af, at han optrådte som »klog« mand.

I sine yngre år kørte Niels til Horsens efter varer til egnens købmand, og han kørte undertiden til Flensborg med et læs bindetøj, og da kunne han kun have én mægtig *bu-e(s)sæk*, som fortælleren sagde, d. v. s. hosesæk, på vognen.

Da må han jo have haft heste; men ellers var forholdene så primitive, at han gravede mergel med et trægreb, og pigen smed

til side med en træskovl. Deres første jernskovl købte Niels Andersen jun. o. 1857 for 5 mark på Lund marked.

Niels Andersen var glad ved snapse; men om kaffe, der ikke var i alm. brug, sagde han: – *di mo gja:n behåld· djæ swæjen wand' få dæm sjæl'!* Som 87-årig var han sidste gang på besøg i Skibild. Da man ikke ville skænke flere dramme op til ham, blev han fornærmet og stak af hjem. Det var ud på natten i bidende frost med sne på i januar måned, og da han kom ind på et jordstykke, kunne han ikke kravle over et dige; men så lagde han sig til at sove i sneen. Næste morgen nåede han hjem til Albæk. Sønnen udbrød da forskrækket ved at se sin gamle fader, der var blodig og forrevet: *I ku jo ha såt æ lyw' te!* Men det pyttede den gamle ad – han havde så tit ligget ude om natten!

Om efteråret spillede han til et høstgilde i Store Albæk, og da var den 88-årige mand så uheldig at stumle over nogle træsko i den mørke forgang. Han slog sin hofte slemt og kom i seng, og så stod han ikke op mere, trods han efter lægens ordre blev smurt med fransk brændevin, og han, efter sit eget bestemte forlangende, også fik et par snapse af samme medicin – for ellers hjalp det ikke, var han vis på! Og så døde han d. 3. 1. 1860.

Da Niels's kone, Mariane, lå for døden, spurgte hun en dag sønnen, Anders Peter, om denne ikke havde tænkt på en kone, og da svarede han, uden at han bag efter kunne forstå, hvorfor han havde svaret således: Jo, han havde tænkt på *Kjæstn i Skivild*. Og det blev moderen glad ved at høre, for Kirsten var en god og agtværdig kvinde fra et velhavende hjem. Forresten lød Mariane Pedersdatters eftermæle, at hun var en god kone; men albækerne var ellers temmelig galsindede.

Vedrørende forbindelsen mellem Anders Peter og Kirsten Olesdatter var der flere vanskeligheder, inden den gik i lave. For det første var Anders Peter på dette tidspunkt gode venner med sit søskendebarn, *Maren Sig*. Nu svigtede han hende, hvad hverken han eller Maren, der blev gift med *Severin* i Hollingholt, senere kunne glemme. A. P.s anden kone fortalte mig, at han undertiden lå og græd i sengen, når han kom til at tænke på, at han havde svigtet sin første kærlighed. Så trøstede hun ham med: *En ska ha den, en ska ha!* Skæbnen!

*Ole, Mariane og Niels, typiske Albækere. 1925.
Øverst: Oles Marie og Niels' Marie.*

Men pigen, Kirsten, og ikke mindst hendes myndige fader, *Wålle Skivild*, skulle dog først spørges. På den tid opholdt A. P.s farbroder, *Anders Skibild*, sig i L. Albæk, og ham fik A. P. til at tage over til Ole Skibild og bejle for sig, hvad Niels Andersen tog fortrydeligt op, thi dette arbejde kunne han godt have påtaget sig! Nå, hvervet lykkedes godt nok; Ole havde ikke noget at indvende mod denne forbindelse. Men vejen var alligevel ikke klar. Sagen var, at Kirsten var gode venner med sin fætter, *Jens Peter*, i Vognstrup. Hvorvidt det passer, ved jeg ikke, men man fortalte, at J. P. fik en kvie eller ko som en slags afståelse, og at han senere hævnede sig over konkurrenten ved at sælge en rådden ko til Anders Peter.

Så blev Kirsten og Anders Peter gift ved en større festlighed i Østergård i Skibild i 1844. De fik følgende børn: *Niels Andersen*, f. d. 10. 10. 1845; et pigebarn, der døde som lille; *Mariane*, f. 27. 9. 1849, og *Ole Skibild Andersen Albæk*, f. 22. 5. 1852.

1. Niels Andersen jun. blev gift med *Sidse Marie Nielsen* fra

Bredtved, Holbæk a., f. 19. 6. 1850 og † i Ørskov i Snejbjerg d. 19. 3. 1932.

De købte en gård i Helstrup, fik to børn: *Niels Peter Albæk*, f. 20. 2. 1882, og *Mathilda Kirstine*, f. 2. 4. 1890. Begge er gift og har efterkommere. Niels Andersen døde i Herning d. 8. 5. 1928.

2. Om *Mariane* (min moder) se næste afsnit.
3. *Ole Albæk*, som han kaldtes, gik ligesom Niels som hosekræmmer på Sjælland. Han blev g. m. *Inger Marie Jensen*, f. 12. 5. 1865 i Opsundby, Frederiksborg a. De købte en gård i Nr. Albæk og fik fire børn: *Hilda Albæk*, f. 12. 12. 1889; *Ingrid Alvilda Albæk*, f. 7. 12. 1891; *Alf Viggo Albæk*, f. 5. 2. 1895 og *Helga Sigrid Albæk*, f. 3. 11. 1900. Disse blev gift og har efterkommere. Marie døde i Snejbjerg d. 23. 11. 1935, og Ole døde d. 20. 3. 1941.

*

Efter ti års ægteskab var Anders Peder og Kirsten en dag kørende over til Meldgård i Skibild til et barselgilde. Om aftenen dansede Kirsten; hun blev svedig, og da de kørte hjem, frøs hun. Hun blev syg, og Anders Peder var i denne anledning hos den kloge kone, *Maren Hånning*, i Himmerland, en tur, der tog to døgn. Maren rådede dem til at skrabe noget af patientens arme og negle og grave det ned i en korsvej, og så fik de nogle urter, der sammen med peberrod, brunt sukker og noget i en lille pose – det lugtede fælt! – skulle koges sammen og indtages. Men kuren hjalp naturligvis ikke, og så måtte Anders Peder over til en doktor i Holstebro. Denne tur endte han en dag; men resultatet blev, at Kirsten døde d. 27. 8. 1854. Anders Peder levede til d. 13. 7. 1897.

Den 25. 1. 1856 blev han gift igen og denne gang med sin pige, *Mariane Jensen*, der var f. i Fiskbæk, Nr. Vium s., d. 25. 9. 1839. Som hyrdepige var hun kommen til L. Albæk, og så blev hun der. I dette ægteskab blev der 10 børn, hvoraf følgende 8 levede:

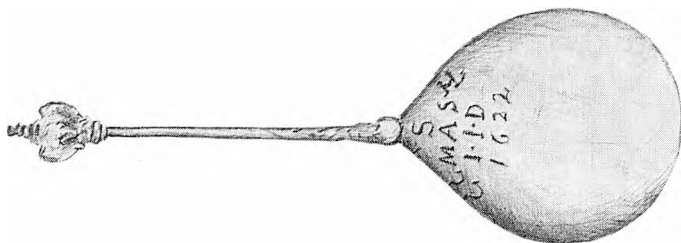
1. *Jens Andersen Albæk*, f. 1. 2. 1858, g. m. *Ane Clausen* fra Fastrup, og de fik 8 børn, hvis fornavne alle begynder med A. De fleste af disse blev gift og har efterkommere. Jens Albæk døde d. 30. 10. 1927, og Ane døde d. 21. 2. 1929.
2. *Kirsten Andersen*, f. 2. 2. 1860, † 11. 12. 1896. Hun var g.

- m. *Christen Mourits Nielsen*, der var f. i Kæret ved Herning d. 9. 4. 1857 og blev kaldt *Kræ Nykjær*. De boede i Snebjerg, fik 8 børn, hvoraf de sidste var tvillingepiger. Det ene barn, *Martha Nykjær*, tog mor sig af, og hun voksede op i mit hjem, bor nu i Herning. To sønner rejste til Argentina. Chr. Nykjær giftede sig igen, og der er flere børn. Han døde 13. 12. 1935.
3. *Jørgen Chr. Andersen Albæk*, f. 9. 1. 1865, † 20. 9. 1941; tømrer i Tjørring; g. 1. gang m. *Sidsel Kirstine Nielsen* fra Tjørring, f. 5. 4. 1874, † 13. 1. 1917; 13 børn; g. 2. gang, ingen børn.
 4. *Christian Marius Andersen Albæk*, f. 23. 5. 1867, † 1941; g. m. *Laura Simonsen Snestrup*. De boede først på en parcel fra L. Albæk, senere i Langelund ved Filskov. 2 børn.
 5. *Ole Fonager Andersen Albæk*, f. 16. 9. 1869. I 1889 rejste han med »S/S Danmark« til Amerika; skibet forliste, men alle blev reddet. Ole havde ikke held med sig.
 6. *Jens Chr. Andersen Albæk*, f. 10. 1. 1872, † 29. 7. 1953; g. m. *Karen Fonager Christensen* fra Haunstrup, f. 16. 11. 1883. De overtog L. Albæk, fik 9 børn, af hvilke *Herdis Marie Albæk*, f. 26. 12. 1913, er g. m. *Thue Hansen* fra Sjøland. De overtog L. A., har 2 børn.
 7. *Niels Chr. Meldgård Andersen Albæk*, f. 11. 11. 1873, † i Argentina d. 3. 4. 1937. Chr. Albæk, som man kaldte ham, blev gift med *Signe Nielsen* fra Fjaltring – hun døde i Argentina 1917. De fik 4 børn; en søn og en datter er gift og bor i Argentina.
 8. *Kathrine Marie Andersen Albæk*, f. 11. 7. 1876, † i Herning d. 23. 5. 1955. Hun blev g. m. Chr. (Bjerg) Pedersen, f. i Arnborg 1. 5. 1870; var fiskehandler i Herning, hvor han døde 12. 7. 1941. De fik 6 børn.

Anders Peders anden kone havde en søster, *Margrethe Jensen*, der blev g. m. *Knud Nielsen* fra Herborg. Kort efter mandens død fik *Gre't*, som man kaldte hende, en søn, der blev kaldt op efter faderen. Som ung rejste *Knud »Herborg«* til Amerika, hentede siden sin brud, *Maren Nielsen*, fra Hamborg i Rind, og de fik to sønner, *Harald Herborg Nielsen* og *Elvin Andreas Herborg Nielsen*. De er begge professorer i atomvi-

denskaben og har blandt andre steder studeret hos *Niels Bohr* i København. Begge er gift og bor i Amerika.

Vi vender nu tilbage til Skibild-familien. Niels Andersen i Albæk var som nævnt søn af *Anders Jørgensen*, Meldgård, Skibild, Nøvling sogn. A. J. blev født d. 22. 3. 1740 og gift 29. 10. 1760 med *Dorthea Christensdatter*, f. o. 1739; han † 29. 10. 1760.

Arvesølv fra Albæk og Skibild.

Peder Albæk i Helstrup fik en gammel sølvske af vor bedstefar i Albæk, da denne lå på dødslejet, og Anders Peder havde fået skeen af sin oldefader. På bagsiden af skeen var indgraveret flere bogstaver, blandt andre: M A S – I I D – 1622. Bogstaverne kan vel tydes som Mads Andersen og Inger Jørgens- eller Jensdatter, og disse har sandsynligvis været Anders' forfædre. Jeg tog i sin tid en skitse af skeen, der senere er forsvunden (stjålet?).

Om Anders Skibild optegnede jeg i 1906 følgende efter Trøstrup: En aften, Anders kørte hjem fra Sinding Mølle og var nået ind i *æ Drøwt* (inddiget markvej) vest og nord for byen, opdagede han, at der sad en ulv, der ved sin tuden tilkaldte to andre – de var jo sultne. Anders spændte nu hestene fra, men bandt den ene, en kraftig vrinsker, med hovedet ind mellem de to bageste vognkæppe, og så trak han den anden hest hjem.

Er du kommen hjem – vi hørte ikke, du kørte ind i gården, sagde konen, hvortil Anders kun bemærkede: *Nej – de ka gåt v.e.r.*

Medens de sad og spiste, siger børnene, der keg ud i gården:

Få'er, dæ kom' en bro-ge bæ'st) o rænd ind i æ ståld! Bend' den så o lok æ da'r!* svarede Anders. Men da de næste morgen kom ud til valpladsen, lå alle tre ulve og var dræbt ved vognen, den ene af hestens for- og de andre af dens bagben. Det var forresten snak i min Albækfamilie, at den sidste ulv blev skudt den nat, Niels Andersen blev født, 1772; men der blev dræbt enkelte senere.

Vedrørende mor-mors, *Kirsten Olesdatters*, familie har jeg samlet et stort materiale, hvoraf her et lille uddrag:

Kirstens far-far, *Niels Nielsen*, var af en gammel Vognstrupslægt fra Vinding. Han var f. o. 1746 og drog som ung til Fyn som hosekræmmer. Traditionen melder, og den viser sig at være rigtig, at han fik borgerskab i Odense. I byens gamle rådstueprotokol hedder det: »5. juli 1775. *Niels Nielsen Wognstrup*, logerende hos *Niels Helt*, Kroemand her i byen, og er barnefødt på Ustrop Gods i Winding Sogn ud i Jydland, samt har Frie-Pas fra Godset, mødte og begjærede at vinde sit Borger-skab paa at handle med Jydske Strømper herved Stædet —«.

Fem år efter, d. 30. 9. 1780, blev han gift med enke *Sidsel Larsdatter*, Østergård i Skibild. Sidsel havde først været gift med *Ole Jensen* fra Barde, Vorgod sogn; men han døde d. 12. 7. 1779. De fik tre børn, hvoraf en søn, *Jens Olesen*, f. 13. 3. 1776. Han rejste til København som hosekræmmer, blev optaget i hosekræmmerlavet 1811, og han anlagde den første fjerforretning i Østergade.

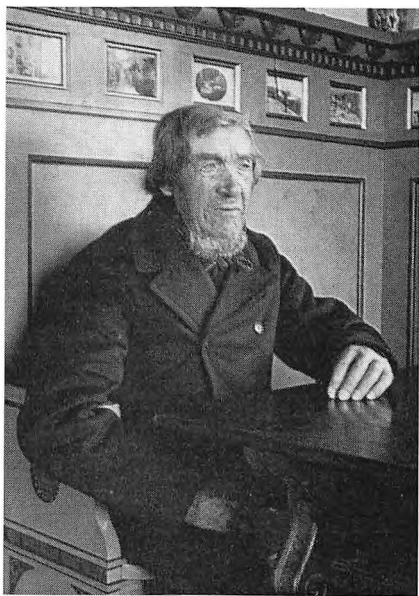
Lars, f. 4. 6. 1778, skulle have haft Østergård, men døde, og Ole Skibild kom hjem fra tjenesten — han havde ligget henne i 8 år! *Inger Kirstine*, f. 20. 6. 1779, blev g. m. *Mikkel Abildstrup*, Overgård, Vorgod.

Niels Vognstrup og Sidsel fik 4 børn: *Ole Nielsen*, f. 6. 1. 1782; *Kirsten*, f. 26. 12. 1784; *Laurits Nicolai*, f. 5. 8. 1787, død som barn, og *Laurits Nicolai*, f. 11. 10. 1789.

I Østergård var der velstand, og der findes, spredt hos familien, efter Ole Skibild en del sølvtøj med årstallet 1780. I museet opbevares et smukt udskåret manglebræt med bogstaverne S L D og årstallet 1780; det er antagelig en fæstensgave fra Niels. Og her er en solskive af messing med bogstaverne A P og 1630; den stod omkring midten af forrige århundrede på en

*) Hingsten var broget af sved.

*Jens Wällesen. 1914.
Mors morbror.
Typisk Skibild-ætling.*

pæl i gårdens have, og der fandtes andre ting, som man ellers ikke så i en almindelig bondegård på den tid. Over bilæggeren i stuen stod et stort, drevet messingfad med et billede af Chr. 4.s ulykkelige datter, *Leonora Christine*; stykket solgte Thomas Chr. Olesen til en omvandrende jøde for $\frac{1}{2}$ dusin sølv-skeer.

Sidsel Larsdatter døde d. 3. 12. 1812, og fra hendes begravelse fandtes i Østergård et interessant testimonium (levneds-skildring), hvoraf jeg tog en afskrift. Niels Nielsen døde som aftægtsmand i gården d. 7. 12. 1821, 76 år gammel.

Ole Nielsen, eller *Wälle Skivild*, som han blev kaldt, blev som nævnt f. 6. 1. 1782, og 18. 10. 1811 blev han gift 1. gang med *Mariane Iversdatter* fra Vognstrup i Vinding. Hun blev f. o. 1790 og † 26. 8. 1825. I dette ægteskab blev der fem børn: *Zidse*, f. 20. 1. 1814; *Karen*, f. 6. 2. 1816 – hun kom til Fonager i Vinding; *Niels*, f. 16. 5. 1818 – han kom til Gammelager i Assing; *Kiersten*, f. 23. 8. 1820 – hun kom til L. Albæk; og

Kirsten Marie, f. 20. 6. 1824 – hun kom til Povlsgård i Tjørring.

Imidlertid døde Mariane, altså i 1825, og snarest muligt, med sløret på, som man sagde, giftede Ole sig igen; det var d. 25. 11. s. å. og denne gang med *Kirsten Jensdatter*, f. 1803 i Haunstrup og † i Østergård d. 13. 1. 1846. De fik følgende fem børn: *Jens Olesen*, f. 27. 8. 1826, † i Rimmerhus i Vorgod 18. 9. 1920; *Iver*, f. 2. 10. 1828, † i Bjallerbæk i Tjørring 7. 5. 1919; *Thomas Chr.*, f. 19. 5. 1830 – han fik fødegården; *Mariane*, f. 10. 10. 1833 – hun kom til Meldgård, Rødding i Vildbjerg, og *Ane*, f. 7. 4. 1836. Hun var gift en ganske kort tid med *Mads Holflod* i Skibild, og da han døde, blev hun g. m. *Svenning Hansen* fra Vorgod; de boede i Elmholt i Rind, og et af deres børn var *Ole Skibild* på Rydhave. An Elmholt døde hos en søn i Rindum 1915.

Ved Kirsten Jensdatters begravelse i Østergård kom Ole Skibilds halvbroder, ovennævnte Jens Olesen, hjem fra København, og han havde et bundt svovlstikker med. Det var første gang, man så disse mærkelige tingester, *dæ ku rywes i den jæn-ænd o tænes i den ån*, som man skæmtende sagde, d. v. s. tændes på buksebagen, og de vakte naturligvis megen undren.

Kirstens broder, *Jacob Chr. Haunstrup*, stod i lære i 7 år hos Jens Olesen og arbejdede bagefter der som krambodsvend. Men så fik han selv forretning i Vingårdsstræde 138. Senere købte han en byggeplads ved en opfyldt kanal, men havde til sidst en vattæppefabrik på Østerbro. Han var gift og efterlod sig to sønner og to døtre.

Der var handelsblod i Ole Skibild. Han hentede manufakturvarer etc. hjem fra Horsens, og så kunne omegnens beboere købe disse hos ham. Han var godt kørende, og man lagde i Horsens mærke til, at hans heste var skoet på forbenene; men da man opdagede, at de også var skoet i bag, blev man meget forbavset; det havde man dog aldrig set før, fortalte Niels Andersen jun. Han handlede også med kreaturer, blev en velhavende mand, der lånte mange penge ud, og børnene fik en stor arv, skønt der var mange til at dele formuen. Hver søn fik 1600 daler og siden 200.

Datteren, *An Elmholt*, mindedes fra omkr. 1840, at de brændte brændevin, også til salg, og da de brugte bedre korn, end bønderne i almindelighed, så fik Ole en større pris hos købman-

den. Man brugte rug eller byggrut i vand tilsat gær, og når mærskningen var gæret, kogte man den i en gruekedel med en kobberhat, hvis to rør gik skråt ned gennem en svaletønde med koldt vand, hvorved dampen blev fortættet, og så løb brændevinen ned af *æ piver* (rørene). Låget med hatten blev klinet til med dej. Der skulle passes på ikke at fyre for stærkt, så det brændte på – man kunne jo ikke komme til at røre i kedlen.

Brændingen tog 4–5 dage, og sikken storhed når børnene måtte løbe ud og sige til karlene: *No hår æ rø·kow' fåt kal'!* Den røde ko var brændevinstøjet. Så skulle karlene snart komme for at smage *æ kåw·erdro·ver*, som man kaldte den første brændevin, der løb ud.

Det var jo ulovligt at brænde brændevin, og man skulle passe på kontrollørerne. I Østergård gemte man kobbertøjet i en seng, men det var ikke let at skjule svaletønden. Farligt var det, for blev det opdaget, så vankede der høje bøder.

Da blev det ved kirkestævne bekendtgjort, at bønderne en bestemt dag i 1842 kunne levere deres kobbertøj i Gjelleruplund og få metalværdien godtgjort; men de, der brændte siden, ville få endnu meget større bøder. Ole og de andre skibildmænd leverede deres brændevinstøj, og da Ole kom hjem, sagde han, at det var længe siden, han havde været så glad, nu han var kommen af med det skidt; og da naboerne om aftenen var samlet i Østergård, var der én, der udtrykte stemningen ved: *De æ næsten, som en wa wånd fræ' æ pat'!* Siden købte Ole Skibild et anker brændevin (30 potter) ad gangen.

Medens *Chr. Boelsgård* tjente der i 1866, skar de græs til kalve og grise mellem træerne med en segl. Hver søndag blev der om vinteren kogt *law'e mar* (kål) til 4–5 dages forbrug, og sidst på ugen fik de kartofler og flæsk eller klipfisk som formad og kål til efterret. Da kødet, som kålen blev kogt på, var gammelt og harskt, så fik kålen en egen smag, som de fleste var led ved.

I Østergård brugte man dengang tintallerkener til daglig og et stort tinfad til kød; men i andre bønderhjem brugte man runde træbrikker, hvorpå folkene havde deres kød eller flæsk under måltidet, eller man havde et langt bræt, hvorved der kunne sidde 2–3.

Folk, der havde kendt Ole godt, sagde, han var en rar mand at tjene; men han var hård både ved sin anden kone – *men*

hun wa ässe stri:sind-e – og ved børnene, o *han wa snå:rsind-e*, som en udtrykte sig. I sengen havde han en *ty:rmej*, en slags pisk, og den *blev* også brugt. Chr. Boelsgårds mor, der tjente i Østergård i mange år, sagde: Skibildfolkene sagde ikke ret meget, men der blev hørt efter, hvad de sagde. Ved børnenes bryllup gik Ole i fløjlsbukser med sølvspænder og hvide hoser, der var strikket i ruder. Der lå en rød hætte i gården, men fortælleren kunne ikke mindes, at nogen brugte denne.

Ole Skibild døde i sit aftægts hus ved siden af gården d. 23. 11. 1873, godt 91 år gammel.

MIT HJEM I HOLING

VED et julegilde i Povlsgård i Tjørring, hvor konen som nævnt var mors moster, traf far og mor hinanden første gang, og d. 27. 4. 1875 stod deres bryllup i L. Albæk.

Far havde først været karl hjemme, men var så et halvt års tid i smedelære hos Hans Chr. Bertelsens fader, *Mads Bertelsen*, der var kromand og smed i Grindsted, og derefter var far en tid hos en smed i Vildbjerg, og han var soldat i Viborg 1868.

Imidlertid anlagde H. Chr. Bertelsen en vandmølle ved Sdr. Lundgård, og denne kom far til at passe; han pillede byggryn for folk, og affaldet blev brugt til at fede stude med i Lundgård. Men det gav anledning til, at far fik Tjørring vindmølle, og der boede han, da mor blev kendt med ham.

Om deres bryllup optegnede Vagn følgende efter mor i 1930: »Jeg var i en sort damask kjole – tøjet blev købt hos købmand *Knud Andersen* i Herning og blev syet af *Gårdhans's* kone. På hovedet bar jeg et hvidt slør og en myrtekrans, og madam *Tronhjem* fra Store Albæk smykkede mig.

Mads Chr. bar en sort klædesdragt (jakken er nu i museet) med sort krave, men han havde et brunt silkeklæde med en hvidtavlet bort om om halsen – klædet havde kostet 9 mark. Så bar han en høj silkehat og havde støvler på.

De indbudte havde forud sendt *sæ'nd*: Smør, ost, æg og høns; og send-pigerne fik hver en *sæ'ndkå*-g, d. v. s. en trind sigtekage med hjem.

Gæsterne mødte til frokost. Deltagerne var: Brudgommens

*Min far.
Mads Chr. Hansen. 1868.*

forældre, *Hans Chr. Bertelsen* og *Ane Marie* samt deres datter, *Johanne*; en karl kørte for dem. Så var der brudgommens svoger, *Chr. Overgård* og *Else Kirstine* samt deres datter, *Stine*, fra Gullestrup. *Stine* var sammen med *Kathrine Sønningsen* brudepige. *Jens Poulsgård* kørte med Mads Christens farbror, *Mads Lundgård* og kone, *Stine*, og de havde *Kræ Ku-ethårre* og et par børn med. *Niels Haunstrup* og hans kone, *Karen*, vartede op, og kogekonen var *Karen Tiphede* fra Nøvling. Præsten og degnen var ikke med, og der blev ikke danset.

Da vi kom hjem fra kirken, fik vi oksekødsuppe med *klemp'er* o *klø-ser*, d. v. s. kød- og melboller etc. og kød, og så fik vi til sidst rombudding, en ret der før var ukendt på disse kanter. Al fortæring var naturligvis hjemmelavet.

I brudegave fik vi fra Overgård et dusin tallerkener (halv dybe og halv flade) samt en smuk prentet og farvelagt brude-sang, der var lavet af maler *Lauge Christensen* i Snejbjerg – stykket hænger nu i Herning Museum. Af *Niels Haunstrup* fik vi et dusin gaffeltøj (6 knive og 6 gaffler), og *Hanne* gav en tepotte af tin; vi blev også givet en flødekande og en sukkerskål af blåt glas. Men det fornemste stykke var en messingpetro-

Brudesang 1875.

leumslampe på en høj fod; en sådan var hidtil ukendt, og den blev naturligvis kun tændt ved højtidelig lejlighed. Det var Trondhjem, der skænkede os den, og det var ham, der kørte med os; han havde et par flotte knobstrupper, og det kneb de fem andre vogne at følge ham.

Da vi flyttede til Tjørring Mølle, bestod vort beskedne bohave af en fyrretræs, malet dragkiste, som jeg havde arvet efter min mor; den bar hendes navn og årstallet 1834. Et sæt mangle-tøj, malet, men uden dekoration, havde jeg fået af min svigermor – jeg brugte det enkelte gange i Høling; nu hænger dette sæt i Herning Museum. Så havde vi et bord, en *slabænk*, der kunne trækkes ud og bruges som seng, og der var et par stole og en skammel.

Hjemmets fornemste møbel var et egetræs, indlagt chatol, som Mads Chr. havde købt af *Kræ Snestrup*, hvis fader havde lavet det. Nu ejer Vagn dette møbel. Og endelig havde vi en amerikansk *ståw-klåk* i en firkantet kasse.

I Tjørring havde vi en ko, som jeg havde fået med hjemme fra; den kaldte vi Brågor. Vi havde også nogle får og fedede enkelte svin. En tid havde vi en møllersvend fra Lem og senere en medhjælper, der blev kaldt *Peder Murer*.

I 1879 byttede vi med *Søren Ringsted Mortensen* og fik en ejendom i Holing. Der stod kun to simple huse, et tredje var brændt året før. Stuehuset i nord var grundmuret, men bestod kun af fem fag, og det var vel kun 7 alen vidt. I *æ fre-ståw* i øst var gulvet lagt af kvadratiske mursten, der lå på fladen, og samme slags bestod gulvet af i forstuen. I dagligstuen var der lergulv og i sovekammeret fjælgulv. Dette kammer, der lå mod sydvest, var ikke større, end der kunne stå en seng på tværs af stuen; og i muren mellem sovekammeret og stuen ind til skorstenen stod en bilægger med kogeindretning.

I det lille køkken*) var der åben skorsten med en sodstang og en jernlænke til at hænge gryder i, og under arnen var der en lille bageovn«. Så vidt optegnelserne.

I vest stod et gammelt, bindingsværks hus med *en u-nd-skyw'l*, d. v. s. vognport, i nordenden. Ældre folk kunne huske, at dette hus blev flyttet helt, dog uden murværk, på to vogne fra nabogården, eller det var måske den nedbrændte kjörres i øst, thi der lå lidt rester af forkullet bindingsværk i min (H. P. H.s) barndom.

Så byggede far et nyt østerhus til kostald og lade, og det stod, indtil mor i 1907 byggede et større og mere tidssvarende hus med hvælvinger og trimpel over. En del år før havde hun bygget et nyt vesterhus til korn, lo, klyne og med en fåre- og en svinesti, og i dette hus var indrettet et *wand-hus* (w. c.), hjemmets første.

I løbet af 1883 fik far bygget et efter egnens forhold *bow'n sal's* eller *ståw-hus*, som man også sagde, med tegltag og med gipsede lofter i stuerne, hvor der også blev lagt fjælgulv, og nu fik vi fyldingsdøre. I køkkenet blev som gulv brugt ovennævnte mursten fra det gamle stuehus, men senere lagde mor bræddegulv der. Dette hus, der blev lagt i syd, blev bygget solidt, og det står endnu, men er moderniseret.

Fra *æ bågda'r* eller *æ u-da'r*, som man også sagde, kom man gennem det brolagte bryggers til venstre ind i køkkenet og der-

*) I min barndom kaldte vi køkkenet *æ fram's*, og vi sagde *fram'* = ud i køkkenet og *fram* = udi i køkkenet.

fra mod syd ind i sovekammeret, der om vinteren var den alm. opholdsstue. I bryggerset fandtes en indmuret gruekedel og en stor bageovn; en dør til højre førte ned i *æ mjælk'ståw*, hvor der var cementgulv, og en anden dør førte ind til *æ bågståw* (bagestue), hvor man dog ikke havde arbejdet med bagning, thi her var karlekammer, og her var lergulv.

Vi spiste i køkkenet, hvor mor sad og spandt eller strikkede om dagen, når hun ikke havde andet arbejde for; thi her var varme fra komfuret, en dengang moderne indretning med en lille bageovn, vandgryde og med en messingstang forved, der beskyttede klæderne. I det sydvestre hjørne var der en lem med nedgang til en jordkælder. I nordøstsiden af køkkenet førte en dør ind til et lille spisekammer. Kom én med en bemærkning om, at rummet var lille, kunne mor svare: *Ja, no æ de blöwn mu'er (mode) mæ en stu'er mond o let o pot i'n!* Men hun havde jo en rummelig og kølig mælkestue til fødevarer. En anden dør førte ind til *æ daw-leståw*, der dog aldrig blev brugt som dagligstue. Her stod en reguleringsovn, mæge til en i sovekammeret, et ovalt bord og 4 stole. En dør førte i nord-siden ind til en lille *fårgång'*, hvor der var cementgulv, og her var en dobbelt *gång-da'r*, hovedindgangen, der næsten aldrig blev brugt. Ved siden af forgangen fandtes et bitte gæstekammer. Fra dagligstuen kom man i øst ind i *æ fre-ståw* eller *æ stu'erståw*, som man også sagde. Denne blev kun brugt til mors store klædeskab og do. *draw-kist*, og så stod der en gammel sofa her. I det nordøstre hjørne fandtes et lille gæstekammer til fremmede, men det blev sjældent brugt.

Møblerne var gammeldags: I køkkenet et langt, fast bord med en lang skammel og for bordenden en kort bænk til karlen, og så havde mor en stol her. I sovekammeret stod der to senge med halm i bunden, indtil mor fik madrasser, og her fandtes et bord, en bænk med ryglæn, et par træstole og en *ku-enstu'el*, d. v. s. en armstol med udstoppet sæde. På væggen hængte førnævnte stueuhr og den indrammede brudesang, men andre billeder havde vi ikke i min barndom; senere fik mor naturligvis flere. Væggene var hvidkalkede, og gulvene hvidskurede; senere blev de ferniserede, og væggene oliemalet. Møbeltyper med fremmedklingende navne, puder og alskens nips rykkede først ind i bondens hjem, da indtægterne efterhånden blev større.

*Mariane Hansen.
Mor som ung kone.*

Af areal var vor ejendom lille, vistnok kun ca. 16 tdr. land ager og eng; men boniteten var god; det hed sig, at der var steder i Holing, hvor taksten var 24. Der var 1 td. hartkorn på nær $\frac{1}{4}$ album.

Men landbruget var selvfølgelig gammeldags i min barndom. Vel havde far fået marken, der havde en udmærket beliggenhed mod syd, drænet; men den trængte hårdt til mergel; thi det vrimlede med stedmoderblomster, og jorden var meget uren. Agrene med forårskornet var om sommeren så gule af *knof* (kiddike) i blomstringstiden, at det i afstand så ud, som man dyrkede raps eller sennep og ikke korn.

Jeg tror ikke, der i min tidlige barndom blev købt kløver- og græsfrø. Vi avlede meget enghø, undertiden en snes læs, og dette hø tillagde man stor værdi, når det var bjerget i god tilstand. Og dyrkning af rodfrugt var ukendt, før vi fik et mejeri. Maskiner havde vi ingen af, når undtages en hakkelsemaskine – tidligere havde vi en *skjærkist*. Efter min konfirmation lejede mor en af naboerne til at slå engen med slåmaskine.

I sommeren 1886 blev andelsmejeriet Danalyst oprettet i Holing. Det var naturligvis en stor begivenhed for beboerne, en revolution, der i de kommende årtier i høj grad var med til at omforme almuens tilværelse. At det ville betyde en stor let-

telse for kvindfolkene, og at folk med få køer nu ville få samme pris pr. pund mælk, de leverede, som manden med de mange køer, det kunne man da forstå. Naturligvis var der enkelte, der var betænkelige ved en så voldsom omvæltning, og mor holdt sig tilbage, blev ved med selv at kærne og sælge smør til 1890, og jeg havde undertiden fornøjelsen at hjælpe hende med at kærne.

Det fremgår af hendes regnskabsbog, at hun d. 7. februar 1890 købte en mælkespand (transportspand) for 9 kr. Samme år købte hun de første foderkager, og nu køber hun smør til egen husholdning.

Jeg ser, at mor i 1887 købte et læs turnips for 8 kr. af vor nabo mod vest, *Søren Olesen*; men det var vistnok først ved den tid, da hun blev andelshaver, at vi kom til at dyrke rodfrugt. I 1893 blev mor medlem af et mergelselskab, og samme år blev der købt 3 sække kunstgødning, der kostede 14 kr. 60 øre, og fra nu af blev der købt kløver- og græsfrø hvert år.

Undertiden havde vi mælkekørsel, hvorved der tjentes lidt til karlelønnen; karlen havde tid nok til at køre.

Man var ikke ret stor, før man blev sat til at gøre nytte, rende småærinder, navnlig hente avisen hos vor nabo mod øst og undertiden, når vi havde læst bladet, bringe den om til naboen mod vest, for i min barndom var vi tre om at holde Folkebladet, skønt det kun kostede godt et par kr. pr. kvartal!

Jeg skulle jage hønsene af kornet, hente klyne og vand til mor og lærte at flytte kreaturerne o. s. v.

Vinteren var en herlig tid for drengene. Da sloges vi med *snøbåld*, kørte i en lille slæde, byggede snehytter o. s. v. Men frøs det hårdt, gik det ud over ører og fingre. Når fingrene kom til *o prægl* (stikke), måtte man ind til mor, at hun kunne *mongl* ens hænder, d. v. s. rulle en oplukket hånd mellem sine to varme hænder, indtil de forfrosne småhænder var *tjöj åp*.

I vintertiden skulle børnene, foruden at passe deres skolegang, lære *o bind huw-es* (strikke). Dog fik jeg kun lært at strikke skaftet; hæl og tå magtede jeg ikke. Og jeg lærte at sy løse knapper i mit tøj. Mor roste mig og sagde, at det var jeg dygtig til; men hvem ved, måske var det et pædagogisk fif? Dog er det siden både faldet mig let og naturligt at sy en knap i mit tøj. Når der gik hul på en hose, lærte jeg også *o sing-l* dette.

Når solen efterhånden fik magt over vinterens sidste spor, kom der grøde i luften; så kom viben, lærken og andre fugle efterhånden tilbage; og jeg synes næsten, jeg kan mærke den ejendommelige muld- og plantekrydrede em, der drev op fra marken. Denne stemning øgedes ved, at køerne i *æ kjörres* stak deres mule mod ruderne for at indånde lidt af foråret, og så brølte de af længsel efter at komme ud på græs.

Nu blev der stor travlhed i marken. Knægten blev sendt ud for *o skyw·l mo·ldhwælpskå'jer*, d. v. s. jævn muldvarpeskud. Der blev kørt gødning ud, som pigen spredte, og der blev pløjet, harvet og sået forårskorn. Og så groede det rundt om én. Dyrene trivedes, køerne gav meget mere mælk, og hønsene fik travlt med *o gy æk'* og højlydt ved ihærdig kaglen fortælle mor, at nu havde de atter ydet et bidrag til hendes købmandskurv. Vi gengav denne kaglen ved: *Gåt-gåt gy æk'*. *Gåt-gåt gy æk'*! Æggene skulle naturligvis sælges; den skilling, de kostede, var kærkommen og hjalp til, at hun kunne købe forskellige nødvendige købmandsvarer.

Af udearbejde var intet så fornøjeligt som arbejdet med at bjærge hø i engen. Den krydrede duft af planterne, den melodiske klang, når karlene strøg deres leer, *hårskummernes* (bekkasinernes) brummende parringsleg, gøgens kukken i det fjerne, storken, der gik og fangede frøer o. v. s., gav en stemning, som den ungersvend, der nu sidder på en knæbrende slåmaskine, ikke oplever.

Leen blev taget ned fra en bjælke; så skulle den *hå-res*, d. v. s. skærpes ved udbankning af æggen ved hjælp af en *pek'hammer* på *æ hårste*, d. v. s. en lille ambolt, der sad i *æ pek'ståk* eller *æ hårstuw'l*, som den også kaldtes.

Så svang karlen leen, så det sang i græsset, der blev dynget op bag ham og *slawn u'r* til tørring af en pige eller knægt. Og når høet var vejret på oversiden, skulle det *hwærres*, d. v. s. vendes og have middagssol. Da gik de, der kunne magte det, hver med en rive skråt bag hinanden og vendte høet, og det gik rask. Så blev det stakket om eftermiddagen, hvis det da var tjenligt. Og når stakkene havde stået en passende tid, blev de væltet, for at høet kunne blive bagt for nede, og så blev det kørt hjem.

Var vejret godt med *hjöta-r*, gik arbejdet rask for hånden; men traf det ind med en vandet sommer, kunne det drille slemt,

og så blev høet ødelagt mer eller mindre. Jeg mindes en sommer, da der faldt så megen regn, at høstakkene stod i blankt vand. Da måtte vi ved hjælp af to bærestænger bære de våde, næsten blytunge stakke op på agrene for at tørre, og det var strengt arbejde.

Om kornhøsten og indbjærgningen kunne der fortælles meget, men det vil føre for vidt her; kun, at mor bredte *en bræsel* (en slags dækken) ud forved *æ lugaf* (lugen), når vi fik rug ind. Kornet, der var Guds gave, blev behandlet med stor ærbødighed, og intet måtte spildes. Sikken forskel på datidens høstarbejde og nutidens med en mejetærsker!

Når kornet var kørt hjem, kom den skønneste tid for hyrderne; thi nu blev køerne, der hidtil havde stået tøjret, slået løs og drevet ned i engen, hvor de kunne passe dem selv. Åen dannede engens grænse mod nord, og ved hver side af den langstrakte parcel var der en vandfyldt skelgrøft, så det var kun gennem engens sydende, at dyrene kunne stikke af; men her var jorden mager og fristede ikke.

Nu havde hyrderne tid til at fiske efter aborrer og skaller – men de fangede sjælden noget – og de kom sammen med andre hyrder, stegte kartofler og legede.

Det var om efteråret en yndet sport at finde *hom-elbu.e*. Fandt man en lille, rund tue af mos, og man trykkede lidt på den, så kunne man høre, om der var beboere under, thi da lød der en svag brummen. Med en pind pirrede man mosset væk og stak af; thi nu myldrede beboerne frem. Var det sorte humlebier, så behøvede man ikke at fjerne sig ret langt; men var det røde, så benede man længere bort, thi de røde var så gale – mente man, og det var de røde *pesmyrer* også.

Når humleboet var forladt, røvede man honningcellerne. Af ydre var disse uappetitlige, men indholdet, som man sugede ud, var ubeskriveligt lifligt.

Når humlebierne fløj rundt og sugede honning af blomsterne, og man spyttede på dem, kunne man bilde dem ind, at det begyndte at regne, og så fløj de hjem; man fulgte efter og kunne på denne måde finde humlebiens bo.

FÅ ER SOM FADER, INGEN SOM MODER

siger et gammelt ordsprog. Fader døde, da vi børn var små, så han kom ikke til at spille nogen rolle under vor opvækst, og det er kun lidt, jeg mindes om ham. Da han en dag ville op til byen, spurgte han mig, og jeg ville have bud med, og da bad jeg ham købe skæg til mig. Det morede de andre sig over, og det er vel derfor, jeg mindes dette træk.

Mor havde et lyst sind; hun var aldrig sur og klagede ikke, selv om gigten til tider kunne være slem nok i hendes venstre arm; men gik det mennesker eller dyr ilde, så ynkedes hun højlydt over staklerne. Hun holdt meget af børn, dyr og af blomster.

Hun var uhyre flittig og nøjsom, var ladet med energi og lå ikke *o lagie* i sengen, som gamle Maren Skellund udtrykte sig, og gik ikke af vejen for noget, der skulle gøres. Sagde én af os: *De ka a et!* så lød hendes karakteristiske svar: *En ka, hwa en vil!* Og hun havde i almindelighed ret i den retning.

Et lille træk fra hendes ungpigedage er såre betegnende: En dag var hun på vej over til sin kæreste i Tjørring Mølle, en afstand på 10 km, som hun selvfølgelig gik. Da hun kom lidt udenfor Herning, holdt der en vogn med korn fra Kæret. Kusken havde haft det uheld, at en sæk var faldet af vognen; han var lille og magtede ikke at løfte sækken op. Da trådte mor til og sagde: Nu skal jeg smide posen op for dig, og det gjorde hun. Da manden så spurgte om, hvor hun ville hen, og hun svarede, at hun ville over til Tjørring Mølle, sagde han, at det skulle han også. Og så kom hun op at age. Som gammel mand fortalte *Niels Kjær* mig dette træk.

Mor havde aldrig været ude at tjene; man kunne ikke undvære hende hjemme, og derfor arbejdede hun, som hun havde lært i hjemmet. Men når jeg nu tænker tilbage på de mange forskellige arbejder, en husmoder dengang måtte udføre for at sikre familiens »daglige brød« og eksistens, så er det ofte som at kigge ind i oldtidens primitive forhold.

Når hun f. eks. bagte til højtiderne, så timsede hun af groft rugmel sigtemel gennem en fin hårsigte (*en tem-s*) og bagte deraf sigtekager og nogle store *rowkrengher*, hvoraf hver i hjemmet fik én; og af bygmel (*pel-myjel*) bagte hun de for Midtjylland ejendommelige *spræk'krengher*, der også blev kaldt *ta-rkrengher*.

Mor »ilder« ovenen. 1909.

ler. De var tørre, men indeholdt forskellige gode ingredienser og havde en, helst stor, revne langs siden; de kunne holde sig længe. Den slags blev brugt til *o væ hi'es mæj*, som en kone sagde, d. v. s. hædre en gæst med, der skulle have *en bej brø' o-n dram'*. Der kom da to kringler med smør på ind på en tallerken; men var gæsten velopdragen, så brød han en kringle itu og nøjedes med den halve; den ene skulle han i hvert fald lade urørt.

Mor bagte også *hwæ·rbrø'* og lidt småkager. Og så bagte hun enkelte bolleformede *kåw·ringer* af sigtemel; disse sigtebrød af en tallerkens omfang blev især brugt som almisse til fattige folk. Typen går tilbage til de fjerneste tider.

Når hun bagte *gråw·brø'*, også kaldt *gråw·kå·g*, så fik vi *mjöl·grø'r* af det grove rugmel. Vi var just ikke *hæ·gen* efter den slags, men det hjalp, når vi fik sirup eller saft i smørhullet – ellers måtte vi nøjes med saltlage fra smøræltningen.

Når jeg nu tænker på, hvor omhyggelig og nænsom man behandlede såvel kornet som brødet og passede på, at intet gik til spilde, så forstår jeg, det var nedarvet sind, bevidst eller ubevidst, fra tider, da man måtte savne brødet eller nøjes med brød af fordærvet rug.

Kun én gang mindes jeg, at mor gik og sankede aks på vor bygmark, hvad der var gammel tradition for landet over. Jævnfør Mads Hansens strofer: – riv nu marken let, riv den ej for tæt, fuglen og den fattige skal også være mæt.

På et gammelt kalkmaleri i Tingsted Kirke på Falster ser man en kvinde står og kærner smør i en stampekerne, akkurat en, som vi havde. Modsat kvinden står den kulsorte Fanden og rækker tunge. Han holder om kærnestaven med den ene hånd, og i den anden, som han holder om på ryggen, har han en beholder. Meningen er, at kvinden ikke kan se den onde, men at menigheden skal være klar over, hvem der er skyld i, at kærningen mislykkes.

Enkelte gange havde mor også besvær med at få smør. Jeg antager, fløden var for kold i vintertiden, thi når hun kom en slant varmt vand i kærnen, så fik hun smør, men ellers skyldtes uheldet i almindelighed dårligt foder og dårlig behandling af mælken og redskaberne.

Mor bryggede naturligvis også øl, og jeg mindes, at hun enkelte gange lavede malt. Hun satte byg i *støf* i vand, og så lagde hun kornet op på loftet for at det kunne spire. Derefter blev den sammengroede kage splittet, og kornet tørret godt, hvad tidligere skete i en flad maltskuffe på bilæggeren i stuen. Og så blev byggen malet på møllen; men i Albæk havde de en gammel håndkværn, nu i museet, og derpå malede man malt, hvad jeg oplevede engang.

Vandet til øllet blev kogt i gruekedlen. I bunden på *æ tap'-kå'r* var et hul, der blev lukket med en lang *tap'stång'*; men over karrets bund blev der først udbredt en visk rughalm, der skulle virke som si, og halmen blev holdt nede ved hjælp af tre varme *brøgsti'en*, runde marksten. Malten kom i karret, og det kogende vand blev hældt over. Efter nogen tids forløb løsnede man tapstangen, og så kom *æ wåt te låf* ned i en spand eller gryde under brygkarret, der stod på en trebenet karstol. Urten (*æ wåt*) havde en dejlig, sød smag. Undertiden blev der hældt et nyt hold varmt vand i karret, og deraf fik man naturligvis en ringere kvalitet, men øllet var i Vestjylland ofte tyndt, da der ikke blev sparet på vandet. Om sommeren blev det surt eller *dow'n*, og da man de fleste steder hverken havde låg på kruset eller *æ öl-påt'*, der stod til fri afbenyttelse for enhver tørstende sjæl, så flød der næsten altid en mængde døde fluer ovenpå øllet. Disse blæste man til side og drak i lykkelig uvidenhed om, at der var noget, der hed bakterier og hygiejne.

Men urten skulle tilsættes humle, der i en lille pose blev puttet i brygkarret, efter at urten var varmet op igen, og til sidst blev der tilsat gær fra den forrige brygning. Gæren havde stået indtørret i en skål. Det var nødvendigt, at gæren var god, ellers ville brygningen mislykkes. Der blev lagt et par kosteskafte over karret, der så blev dækket med et lagen og andet – det hed sig, at et par karlebukser over karret fremmede gæringen. Så var det spændende næste morgen at se, om der lå et godt lag gær over øllet. Gæren blev som sagt gemt i en skål og indtørret til næste brygning.

Og mor slagtede selv, ikke alene fjerkræ, men også får og kalve. Derimod blev der sendt bud efter en landslagter, *Jens Jacobsen*, fra Herningby, når grisen skulle *stik'es* kort før jul. Jens var malproper, dog ikke i så høj grad som hans kone, og hans klæder glinsede af årgammelt fedt og snavs fra utallige slagtninger, men han var uundværlig, godmodig og afholdt.

Sikke et postyr, når Jens og vor karl slæbte grisen ud i gården til skafottet, d. v. s. et omvendt, ovalt kar, hvorpå der var lagt en stige, grisens sidste leje. Dyret hven i vilden sky, som om det allerede havde en kniv i halsen; men det havde det ikke. Først skulle benene bindes forsvarligt, at grisen ikke skulle

stikke af, og om trynen blev der bundet reb, som karlen skulle holde i; og så skulle pigen stå parat med en spand til blodet og en stor træske til at røre med, at blodet ikke skulle løbe i *hjang'er*. Når Jens så havde strøget sin lange, spidse slagtekniv nogle gange på et strygestål, fældede han grisen under dennes skingrende hyl, der hørtes over hele byen. Nu vidste man, at Marianes gris lå for døden. Når dyret havde udåndet, blev der dog lidt ro. Grisen blev skoldet, d. v. s. overhældt med koghedt vand, og så kunne børsterne skrubes af, hvorefter den, hængende på stigen, blev sat op mod en husside til afkøling.

De dampende indvolde blev taget ud og lagt ind på brygersbordet, og når grisen var afkølet, blev den parteret, og stykkerne båret ind, og da flød det med sulevarer både i brygers og køkken. Der blev stor travlhed med at rense tarmene og lave de forskellige pølser, koge *swåt'pølser* (blodpølser), der var en herlig ret i stegt tilstand med *gröw'er* (fedtegrever) til. Og svinehovedet blev kogt, og deraf lavede man sylte. Det meste af flæsket blev saltet godt i saltkarret – det skulle jo vare til næste jul; men når det var behandlet i saltkarret, blev lår og bove hængt op ved en bjælke, og af disse skar moder stykker, når vi skulle have stegt flæsk. Undertiden blev et par stykker røget hos bødker Jensen i Herning.

I den travle tid før jul skulle Jens Jacobsen slagte svin flere steder hver dag. Hans betaling var såre beskeden: En krone kontant, fortæring, nogle dramme og et stykke flæsk og en god pølse med hjem til *Mæt Johan'*.

Jens slagtede svin ved at skære halsen over på dyret; men der var kvinder, der stak grisen i nakken. Når mor slagtede en kalv, bar hun sig ad som Jens; men slagtede hun et får, så stak hun det i halsen indenfor *æ vessen* eller *æ slem dræng*, som nogle kaldte spiserøret. Man skulle passe godt på, at spiserøret ikke blev beskadiget, for så flød madresterne ud over kødet. Kalve blev hængt op ved en bjælke med hovedet ned. Når de skulle flåes, brugte mor dels kniven og dels en knyttet næve og *burrie* skindet af.

Af fåretalg lavede hun lys, og disse blev støbt på følgende måde: Tællen blev holdt smeltet i smørkærnen med koghedt

vand – nogle steder havde man en særlig *støjgryr*, en jyd-potte, til dette brug. De lange, letsnoede bomuldsvæger blev hængt over tynde, ca. $\frac{3}{4}$ alen lange pinde, såkaldte *lysspiller*, hvoraf vi havde en halv snes stykker. Så dyppede mor *æ væger* (vægerne) ned i tællen og hængte spillerne op på en stige, der var lagt på to stole, og når tællen var størknet, blev vægerne dyppet igen og taget op i en fart til afkøling, og det blev gen-taget så ofte, at lysene havde fået den ønskede tykkelse. I ældre tid blev der lavet en *pro-s*, d. v. s. en lang væge, der kun var dyppet én gang i tælle og derefter snoet om en træstige, en *pro-shåld-er* eller *pragi*; men den slags brugte vi ikke. Oftest formede mor dog smukke lys i en dobbelt *ly-sfårm* af jernblik. Vægerne blev hængt ned gennem de to rør over en hosepind og holdt i stilling forneden ved hjælp af en rå kartoffel, og så hældte hun smeltet tælle i af en *tallepåt*. Formen blev sat til side til afkøling, og så kunne lysene trækkes op.

Stjen-ålli (petroleum) kostede jo penge, så denne belysning sparede man på i min barndom.

En enkelt gang lavede mor kartoffelmel, som man i hendes barndom ofte kaldte *amdam*, og det gik for sig på følgende måde: De rå kartofler rev hun på et rivejern; produktet blev hældt i et kar med vand; det blev rørt, og vandet skiftet så ofte, at der til sidst lå et lag mel i bunden, og så blev melet lagt på et lagen og tørret i solen.

Men det var en langsom proces, når man ikke havde en kartoffelmølle, d. v. s. en træbom, hvis yderside var beklædt med rivejern. Bommen havde et håndsving, og indretningen kunne anbringes over et kar.

Om sommeren, da køerne gav mest mælk, lavede mor sød-mælksost i en ostekop af træ med huller i bunden og siden. Når hun slagtede en spædekalkv, tog hun *æ lø-f*, d. v. s. kalvemaven, og hængte denne urensset til tørre, og ville hun *gy wåst*, så tog hun strimler af løben og lagde disse i øl, og dette fik mælken til at oste eller løbe sammen. Ostemassen blev siet, så *æ wåld* (vallen) kom nogenlunde fra, og æltet med lidt kommen, og så blev massen lagt i ostekoppen med et tyndt stykke lærred som underlag, og der blev lagt et trælåg og pres på. Når der ikke sivede mere valle ud af hullerne, og osten holdt sig i form, blev

den taget op, og så skulle den lagres, d. v. s. tilses og vendes gennem længere tid.

Desuden lavede hun *be'wåst* (bitterost) af sur mælk, enten i en lille osteform af blik, eller hun nøjedes med at forme og kryste en lille, aflang, rund ost, der var ca. 5 tommer lang; og på samme måde lavede hun kærnemælksost. Den slags små oste blev lagt op på en hylde, indtil de var passende tørre, dog fik man også frisklavet kærnemælksost på meldmaden.

Hvert for- og efterår blev vore to får vasket i et stort kar, og det hjalp karlen med; og når ulden var tør, klippede mor eller pigen dem. Vinterulden, der var længst, kaldte man *lø*, sommerulden *uld*, og fællesbetegnelsen var *tow*. Ulden blev gemt i en *topwes* på loftet, indtil den skulle forarbejdes. Først blev den *ti'est* (blandet) i et kar, og så blev den *loff*, d. v. s. grovtkartet i tykke, firkantede *loffer*, og disse blev senere plukket, for at få ulden endnu bedre blandet, og deraf kartede man pølseformige ca. 25 cm lange *tæjer* til spinding.

Så sad karlen, pigen eller de større drenge i vintertiden og kartede tæjer, som moder spandt. Om dagen sad hun i køkkenet; men om aftenen sad vi alle i sovekammeret, hvor der var varme. Men »mor kan næppe se sit spind« om aftenen, og derfor sad hun og strikkede eller hækede.

Da jeg blev lidt større, leverede hun ulden op til et uldspinderi i Herning, og så fik hun ruller med lange, tynde tæjer tilbage. Den slags var lettere at arbejde med.

Bindestuerne var ophørt i min barndom, men jeg mindes en aften i 1880erne, at der kom et par unge fra Jens Kølbæks, og at pigen hilste ved at sige: *Guawtn – vil I ha bind-ere?*, og hun sad og strikkede på et langt mandfolkbukseben. Den slags bandt mor ikke.

Der var dog mange ældre, der langt ind i det nye århundrede sad og kartede *tæjer*, spandt *o bond hu-eser*, som vi sagde, både til hjemmets brug og til salg, og ikke sjældent så man friskvaskede og blokkede underbukser og uldtrøjer, bestemt til salg, stå til tørre ved en hæk eller en husside.

Indtil efter min konfirmation gik vi to drenge altid i hjemmegjort, tyk vadmel, der blev syet af en kvindelig skrædder; i mange år hos *Stine Brånd* i Kollund i Rind; men hendes søn,

Poulsen, hjalp; han nedsatte sig siden som mester i Herning.

Selvfølgelig strikkede mor de hoser, vi sled. Uldtrøjer og underbukser brugte vi ikke; men bukserne var, ligesom vor trøje, *dræt'e*, d. v. s. foret. Vort linned syede mor selv; men hun havde ingen symaskine, medens jeg var barn. Jeg husker, hvorledes hun på en snild måde lavede knapper til skjorterne ved at vikle tråd som en ring om en fingerende og sy om ringen med knaphulssting med netværk i åbningen. Sådanne knapper havde den fordel, at de ikke knækkede.

Gik rokkesnoren itu, så snoede hun en ny af garn, og hun snoede skørtesnore, *sku'ning*, der blev syet på skørterne for at tage slidet – dengang nåede skørterne ned på foden.

Mor havde en lang arbejdsdag; hun var først oppe og kom sidst i seng. Hun malkede, sørgede for maden og for husets rengøring og for vore klæder, og hun havde ikke alene de mange forskellige huslige arbejder, der er nævnt, men hun hjalp ude både i høst og slet. Derimod var hun ikke med i klynemosen, for dertil var der en mil, og hun kunne ikke være borte fra hjemmet; men som ung pige hjemme i Albæk bar hun klyne ud – de havde ingen trillebør dengang.

I sin fritid – jeg aner ikke, hvor hun fik den fra – strikkede hun sokker til salg, eller hun hækledede rammer om maskinvævede sjaler for *S. Truelsen & Søn* i Herning og kunne derved tjene 25 øre om dagen, når hun hængte i!

Som eksempel på hvad hun kunne tjene ved denne husflid, kan jeg efter hendes regnskabsbog for 1889 nævne, at hendes broder, *Ole Skibild*, der gik som uldkræmmer på Sjælland, fik 66 hækledede sjaler à 30 øre – garnet blev leveret, og han fik 8 par uldsokker, der vejede 7 pund. Samme år leverede hun 7 par sokker til en anden uldhandler, *Chr. Sørensen*, og disse kostede 50 øre pr. par. Kort før jul fik samme mand to uldtrøjer, der kostede 1 kr. 25 øre stykket, og endelig fik en tredie, *Sv. Christiansen*, 3 par sokker, der kostede 2 kr. og et dusin do., som hun fik 6 kr. for; men hvor meget hun hækledede for *Truelsen & Søn* dette år, ses ikke.

Fra denne tid mindes jeg, at Ole bestilte et par sokker af *hund-tow'* til en sjællænder, og at vor puddelhund leverede råmaterialerne, der blev kartet og spundet sammen med fåreuld.

Det var alm. snak, at sådanne sokker var sunde at gå med mod gigt; men de havde den uheldige egenskab, at de lugtede, og at hundene ville løbe og snuse til mandens ben, og hvad værre var: de ville, efter hundeskick, lette op ad hans ben.

*

Mors farmor kunne efter sigende synge gamle folkeviser; men efterkommerne kender ingen af disse nu. Morbror Niels Andersen sang »kragevisen«, der blev optegnet af Grüner Nielsen, og mor, der holdt meget af sang, citerede lidt af visen om »Rammer var sig en bedre mand, om han havde bedre klæder«; men nu husker jeg kun, at Rammer forlangte halvfjerdssindstyve alen tøj til bukser, og dog hed det: »Det falder mig for trang«, sagde Rammer, »jeg kan ikke skræve min gang«, sagde Rammer til den skrædder. Disse sange sang bedstefar efter sin moder. For at more os børn sang mor undertiden:

Manden og konen satte sig ned, talte i fryd og gammen,
altid så tro'de jeg, du var rig, den tid vi kom tilsammen.

Var jeg ikke rig, så var jeg den, jeg var,
li'så god en kone, som du er mand!

Hu- hæk for mæk o dæk siger jeg,
denne dag forglemmes aldrig.

o. s. v.

Og hun sang:

Hr. Madsen, hr. Madsen, han var en lystig fyr.

Til lyst og til trøst og til fryd og til gammen

skal jeg nu fortælle jer allesammen,

hvorledes, hvorledes, han drog på eventyr.

o. s. v.

Vore måltider indtog vi i køkkenet, og kun til højtiderne blev der i min barndom dækket i sovekammeret med dug på bordet; men i andre ældre hjem spiste man i dagligstuen, når der ikke var plads i køkkenet.

Om morgenen fik vi koft mælk med brødterninger i til *dåw-er*, og var der levnet grød fra aftenen før, så fik vi resten i. Om sommeren fik vi både for- og eftermiddagsmeldmad, men om vinteren kun eftermiddagsmeldmad. Det hed sig, at vildgæssene kom med formiddagsmeldmaden om foråret, og at de tog den med, når de trak syd på om efteråret.

Der var ikke megen afveksling i vor *ond·nen* (middagsmad). Den bestod næsten altid af kartofler, meldyppe, som vi kaldte *dow·els*, med et stykke stegt flæsk og en stump pølse til; som *at'erमार* fik vi vælling under en eller anden form eller kold mælk og brød, og om sommeren var tykmælk med smuldret brød og puddersukker på en yndet ret.

Ved middagsbordet hældte mor de kogte kartofler op på bordet, idet hun sagde: *Mør no!*, for at kartoflerne ikke skulle trille ned på gulvet; og så pillede hver en så stor dyng, som vedkommende mente, kunne passe. Vi dyppede alle i samme *dow·elspand·*, og fik vi søbemad, så langede vi til samme fad, og sådan havde man gjort fra gammel tid. Denne patriarkalske skik holdt sig, indtil mor under den første verdenskrig fik en ny pige, der fik indført, at hver skulle have sin tallerken; men at det ikke passede mor, det kunne jeg skønne af hendes udtalelse: – *no ska di hwæ'r ha djæ tråw!*

Vore hornskeer blev hver gang vasket efter brugen og lagt i en bordskuffe; men der var endnu i min ungdom enkelte ældre mænd, der bare slikkede deres ske af, tørrede den i en just ikke ren hånd og bagefter på deres trøjealbue.

I denne forbindelse mindes jeg en ældre kone, der fortalte, at hun som ung pige havde tjent i Gjerrild Præstegård, og der så hun for første gang, at man vaskede skeerne. Da hun kom hjem, ville hun have indført denne skik; men moderen blev vred; tøsen var sendt til præstegården for at få en kristelig opdragelse og ikke for at lære nye skikke.

Engang imellem fik vi kål et par dage i træk; men tidligere var der gårde, hvor man om søndagen kogte kål til 3–4–5 dages forbrug – så var man fri for o *tø·* (sinke) med madlavningen de søgne dage og kunne passe bindehosen! Ærter fik vi kun en sjældn gang og suppe kun ved højtidelig lejlighed, eller når mor slagtede en kalv eller rev hovedet af en høne; og steg, når undtages stegt flæsk, fik vi yderst sjældn. Blev der slagtet *en hōw·er*, f. eks. en gammel ko, så blev der af indmaden lavet finker, der var en yndet ret.

Om sommeren fik vi enkelte gange en *pand·ekåk* (æggekage) eller en *bröpand·ekåk*, hvori der kom brødsiver i stedet for flæskestykker. Og der var en ret, vi kaldte *ruskumsnusk*; det var en stuvning af nye kartofler, majroer, ærter, gulerødder og andre haveurter. Men altfor sjældent fik vi pandekager, der var

drengenes livret, og aldrig æbleskiver, thi vi havde ingen æbleskivepande. Når en ko havde kælvet, fik vi *råmjælkspand-kager*. Fisk fik vi kun sjældent. Fra min tidligste barndom, vist i 1884, mindes jeg, at man havde fisket med et garn i åen og hældte en mængde aborrer og skaller ud på bryggersgulvet; og det hændte, at mor købte en stor *skår* (rokke), der blev hængt op på en husside, og så skar hun stykker af den. Når der var gået et par dage, blev fisken *ram'* og mindede om en stærkt lugtende gedebuk (syntes jeg); da var den langt fra velsmagen-de, men desmere drøj!

Vor *næt'er* (nådver) bestod næsten altid af *surgrør'*, d. v. s. store byggryn, der blev kogt i kærnemælk; dog fik vi enkelte gange *bo-ggrør'* (boghvedegrød) eller *mjöl-grør'*, der blev kogt af groft rugmel.

Kaffe fik vi i min barndom kun søndag eftermiddag; men i høst var det vistnok almindelig skik, at man *te drøw'tedaws*, når man kom op af middagssøvnen, fik en kop kaffe med en *kenald'er brow'n sokker te*. The (*te'wand'*) fik vi aldrig, men det hændte om sommeren, at mor som surrogat kogte *møndt'-wand'* på mynte, der voksede på lave steder.

*

Selskabelighed, som den der nu udfolder sig, var ukendt i min barndom, bortset fra julegilder – det havde man hverken tid eller råd til, og end ikke mors fødselsdag blev fejret. Men naturligvis fik vi nu og da uanmeldt besøg af nære slægtninge.

De nærmeste nabokoner så undertiden om til mor, dog var det sjældent, at fru *Søe*, vor nabo mod øst, kom; hun var ty-sker og fornem. Derimod sendte hun ofte sin pige om for at låne et eller andet. En vinterdag blev vi overrasket ved, at pi-gen kom og ville låne – vand! Hva', udbrød mor, har I ikke vand på denne årstid? Jo, de havde vand nok, men mødding-vandet var uheldigvis løbet i brønden – det kunne såmænd ikke gøre så meget til daglig brug, men nu havde mamma fået fine fremmede fra Herning, og så ville hun gerne have rent vand til deres kaffe. På den tid, ja, langt senere var det almindeligt, at møddingen lå midt i gården, og da hændte det, at den brede sig så meget, at møddingvandet generede brønden. Vor mød-ding lå udenfor gården, og derfor havde vi godt vand.

Aftægtskonen, *Inger Ane*, fra Lillelund kom jævnlig om til

os, og så fik hun og mor en kop kaffe og god snak, medens strikkepindene knitrede, og så blev min lille bror i »gedulgtighed« sendt op til byen efter snustobak til konen.

En dag var hun med mor ude at se vore får, der gik i en bøvl sammen med en fremmed vædder, en ordentlig tamp. Da Inger Ane fik øje på vædderen, udbrød hun: *Dæn æ da mæ lam'!*, hvortil mor tørt bemærkede: *De trow'er a et'!* Men den gamle blev ivrig og fortsatte: *Jåw', dæn ska nåk fo tåw' lam'!* Da mor stadig – og med god grund – tvivlede, bøjede Inger Ane sig ned for at føle »fåret«s *kwe-g* (yver); men hun fik hurtigt fingrene til sig, idet hun skuffet udbrød: *Føj for söw-ren – de æ jo en ron-ver!* Åh, hvor mor morede sig, og det gjorde hun længe efter.

Som ung kone i Tjørring lærte mor flere af sognets såkaldte *dömmere* eller *hyw-hælle* at kende. En af disse, *Stine Kja'r*, besøgte mor i Holing. Jeg mindes, hun en dag sad i køkkenet og docerede, at børn, der døde udøbt, gik lige lukt i helvede. Da min søster og en anden ung pige protesterede, hævdede Stine, at det fremgik tydeligt af Bibelens rene ord – og så sendte hun de to tøser samme vej! Men mor, der just var ved at skære et stykke flæsk af til Stine, blev vred, og nu vankede der ingen almisse.

Stine havde en stridbar søn, *Jens Kjær*, hvem jeg kendte godt. Engang var han i retten, fordi han havde gjort noget, som han ikke måtte. Da han hævdede sin uskyldighed, spurgte herredsfoged *Siersted*, om han havde vidner. *Jåw', a hå'r tåw'!* lød svaret. Udmærket, hvem er så det? spurgte herredsfogden. Og nu svarede Jens frejdigt: *De æ Wåhæ-r o mi samvittighi'r!*, hvortil *Siersted* bemærkede: Dem kan vi desværre ikke bruge her!

Engang imellem kom der en omvandrende kræmmer i mit hjem, og det var naturligvis spændende at se, hvilket kram han havde at handle med. Jeg mindes, at der overnattede en skekræmmer hos os. Han var fra Fyn og havde træskeer, penalhuse, fløjter m. m. Enkelte gange kom der en pottemand kørende fra Soring med røde fade, potter etc., og engang kom der en fattig pottokone gående fra Sunds eller Ørre med sorte pot-

ter. Mor købte en gryde, som hun i mange år brugte *te o kog hæn' i'*.

Og der kom pjaltkræmmere, der tilbyttede sig pjalter for sytråd, nåle, knapper, lakrids m. m. Det var genstande, han havde i en flad kasse med mange små rum.

Af egnens omløbende kæltringer må fremhæves *Mads Kat* med sin kone, *Snøwl Krestjanne*. Mads var blikkenslager og førte et bundt kaffekander, vandøser, tragte, rivejern, potter og lignende med sig, og *Snøwl Krestjanne*, der næsten var uforståelig, kunne spå i kaffegrums og blev søgt af unge piger, der gerne ville kigge ind i fremtiden. Mads og *Krestiane* boede dengang i en udkant af Herning.

Mads's søstersøn, *Kjælle Casper*, gik også undertiden og solgte blikktøj; men det var vistnok noget, han havde i kommission for en af byens blikkenslagere; dog havde han fusket lidt i håndværket.

En dag, jeg besøgte min moder i Holing, kom *Casper* der, og da han var ved at sælge en vandøse til hende, opdagede han, at hun var min mor. Tilsyneladende glædelig overrasket udbrød han: *Æ de di mu'er – så ska hun fand·eme åsse hå' æ påt' billig!* Hun gav 1 kr. 55 øre for øsen.

Blandt andre kæltringer, der kom for *o be åm en al·ms*, kan nævnes *Caspers moder, Skre· An Mari*. Da hun engang kom for at tigge, fik hun øje på en afpillet skank, der hang på et søm, og så bad hun om at få den til sin kålpotte – *du ska såmænd åld·er saw·n den – de æ moski sist gång', a kommer hæ· –*. Da hun havde fået benet, takkede hun i det uendelige.

En anden af de Rind kæltringer, *Mætcløwtjanne*, d. v. s. *Mette Klaudiane*, kom altid med hilsen fra mors moster i Elmholt, og så føjede hun til: *Di måster wa så gu'e ve mæ!* Underforstået: Gak du hen og gør ligeså! *An Mari Grønning*, hende der blev berygtet for, at hun slog sin mangeårige ledsager, *Casper Hoje*, ihjel på Dejbjerg Hede, hvorfor hun måtte tilbringe 14 lange år i kvindefængslet på Christianshavn, kom også i mit hjem. Efter at hun var løsladt, levede hun en kort tid sammen med *Mads Kat*, der var blevet enkemand; men da de ikke kunne forliges, slog hun sine pjalter sammen med et sølle subjekt, *Søren Hampen*, der boede i Gjelleruplund ved Sundsvejen. *Søren* kunne være morsom, men han havde en beskidt

kjæf. Han levede af at binde *röw-lingljæmmer* (fejekoste af rævlinger) og tjente mange dramme ved at fortælle om de løjer, han drev med både gendarmerne og politiet. Endelig skal nævnes, at han spæede folk i hænderne.

Kagekonerne må ikke glemmes. Navnlig var *Agnete* ejendommeligt, thi hun gik altid, selv i sommerens varmeste tid, og var så indpakket, som om hun skulle af sted til Nordpolen. Spurgte man hende så, hvorfor hun pakkede sig sådan ind, så svarede hun: *De æ for o hold æ wa-rm u-r!* For børnene var hun især interessant derved, at hun gik og snakkede med sig selv, og vi ville gerne løbe efter hende for at erfare hendes lønlige tanker. En anden kagekone kaldte man *Kåren Viborg*. Det var navnlig tørre og overgemte to- og femøreskager, de gik og solgte; men man var ikke forvænt dengang.

Jeg mindes også, at der engang kom en knivsmed, men ved ikke, hvor han var fra. Mor købte en *stek'knyw'*, og dette mordvåben blev siden mange får og kalves banemand. Enkelte gange kom der også en humlemænd; men om han var fra Fyn, ved jeg ikke; og en sjælden gang kørte en mand rundt med en trillebør og solgte fisk, torsk, rokker (*skå-r*), pighaj (*ho'*) og rødspætter.

Mor fortalte mig i 1909 følgende: Hendes gudmoder, *Dorthea Jensdatter*, kaldet *Dårt Møl*, var g. m. *Hans Chr. Pedersen*, der i 1845 var kommet til Kibæk Mølle. Hun var datter af *Jens Chr. Skibild* (Andersen), var mor-fars søskendebarn og var f. 1803 i Meldgård i Skibild.

Dårt wa-n kras kå'l, karre o et' wal li', sagde mor, og en anden sagde: – *hun wa møj' nyw*. Så meget mærkeligere var det, at hun ofrede en specie i kirken, da hun holdt mor over dåben, thi det var et uhørt stort beløb; men forklaringen til denne flotthed var, »at barnet så skulle få en god død!«

Ved barnedåb skulle barnet sove en søvn i dåbstøjet, og derefter skulle kjolen hænges op – så blev barnet *stro'g*, d. v. s. rank. Og da min søster var døbt i 1876, sørgede »moster i Povlsgård« for, at tøjet blev hængt op.

Mor var ikke meget præget af overtro; men hun var naturligvis påvirket af gammel skik og gamle talemåder. »Han vil da ikke køre med sit føløg!« udbød mor halvt forskrækket, da

der var tale om, at en mand skulle køre med ligvognen ved en begravelse. Hvad kan det gøre? spurgte jeg; og da kom det bestemt: Så dør føllet! Siden har jeg fra andre steder hørt eksempler på, at det *gik galt*.

Hun kunne ikke lide, at to knive tilfældigt kom til at ligge over kors, eller at en kniv eller saks faldt ned og kom til at stå på spidsen, thi det betød dødsfald. Stod hanen og galede udenfor døren, eller katten sad og vaskede sig ivrigt, da var det tegn på, at der kom fremmede. Kløede næsen, så sagde man: Der vil nok komme næsvise fremmede. Kløede ens højre øre, så taltes der godt om én, men omvendt, hvis det venstre øre kløede. Den slags snak var meget udbredt og også velkendt i vore nabolande.

Jeg mener også, at mor, efter gammel skik, lavede kors i smørklumpen, hun havde æltet; men måske husker jeg fejl. Derimod mindes jeg, at hun altid lavede et kors øverst i den bolleformede surdej, der blev sat hen til næste bagning, og så kom der salt i fordybningen.

I julegrøden blev der lavet et kors midt i smørhullet – det så mere højtideligt ud end med den runde fordybning, der blev lavet i den daglige grød – *hvis* vi da fik noget at dyppe i.

Det har måske været skik nogle steder, at der blev lavet tre korsformede smørhuller i julegrøden. I hvert fald fortalte en gammel mand mig følgende træk fra Skarrild Præstegård: Man skulle have grød hos pastor *Højler*, som bønderne sagde, selv skrev han sit navn *Hegelabr*. Madammen gik og var fuld, hvad hun ofte var, og en datter tog sig af maden. Før hun satte grødfadet ind, spurgte hun moderen: Skal jeg lave tre kors i grøden? Dertil svarede madammen, der var en *hammel* kvinde: *Du ka slå' trej' kås i mi röw'!*

Til Sct. Hansaften bandt mor Sct. Hanskål sammen parvis og hængte disse op ved en bjælke. Fulgtes de to planter smukt ad, ville de unge, for hvem de blev hængt op, få hinanden – ellers var udsigterne ikke lyse.

I årenes løb havde vi naturligvis mange karle; nogle kun et år og andre i to-tre; og i de senere år, da mor omtrent var blind, havde hun stadig en pige.

Karlene var gennemgående flinke og fornøjelige. De ban-

dede ikke groft, men *Jens Larsen*, der var karl i min barndom, sagde *katten ryw-mæ*, og de fleste udbrød af smerte, når de slog sig: *Aw' for pokker, skam' eller söw-ren!*

Jeg må også bemærke, at jeg ikke mindes at have hørt vore karle fortælle slibrige historier. Men *Jens Larsen* fortalte engang, vi var ene hjemme, eventyret om prinsessen og svinedrengen, og da brugte han en gammel og for jyderne naturlig glose, nemlig *sparre*, for prinsessens hemmelighed; men så føjede *Jens* til: I må ikke fortælle jer moder denne historie.

Der er ingen tvivl om, at *Jens* havde lært historien efter gammel, mundtlig overlevering; og det samme var utvivlsomt tilfældet, da morfar engang fortalte os børn eventyret om skrædderen, der slog syv fluer ihjel med sin livrem. Så sydede han på livremmen: *Syv med ect smæk* og drog ud i verden som en drabelig karl!

Jens Larsen sang og fløjtede fra gry til kvæld, og han var altid i godt humør. Jeg mindes ikke, at han sang gamle folkeviser, og husker bedst dette vers:

Det er ikke nok,
pigen kan trøj en rok,
der må mere til.
Vuggen hun lader gå,
punchen hun lave må,
når jeg svire vil.

Iøvrigt må bemærkes, at *Jens* var *kreng'*. Gik noget i stykker, så kunne han *stand'* det, skønt vi af værktøj næppe havde andet end en sav, en hammer og en *håw-tång* (knibetang), en *nåkeltång* (lille rundtang) og en syl. Han lavede en *wålk'-fjæ'l* til at valke hoser på; og da mor havde flere fade, der var gået i stykker, så klinkede han disse ved hjælp af en *dri'l*, som han selv lavede.

Da han fik plads hos os, var han en ældre karl. Han blev gode venner med en pige, der tjente på Vesterholm. Desværre kunne han ikke skrive, eller det faldt ham altfor besværligt at forme, hvad der burde stå i et kærestebrev; men denne vanskelighed klarede moder let for ham, og så gik jeg post.

Som gammel mand boede han i Sdr. Felding, hvor han ernærede sig ved at reparere gammelt seletøj for folk.

Vi fik i min barndom en kvik karl, *Pæ Knusen*, der havde været uldhandler i Christiania. Også han sang fra gry til

kvæld, så det klang over mark, over vang. Særlig morsom var visen: Ved Christiansborg Slots brand – pist brand – pist brand o. s. v.

Som gift mand var han en tid rejsebud mellem Herning og Ringkøbing. En dag kom han i kupé sammen med en veteran fra treårskrigen. Ja, sagde Peder: *A wa mæj i 64, o da læ-r a.* En banemand bemærkede, at det kunne ikke passe, for Peder var formentlig kun omkring 40 år. Nu kom de til at vædde, og den, der tabte, skulle give aftensmad i Skjern. Da maden var fortæret, spurgte banemanden: *Hwa lær du da?* Hvortil Peder svarede: *Jåw, de ska nåk pas – o a fæk endda udlæ'r de o'r! Si'er do, da læ-r a o pat'!*

Vi havde engang en flink og fornøjelig karl, *Marinus*, fra Snebjerg. Men kom han til at snakke, så glemte han at arbejde. En søndag kom min broder hjem til middag; han var i tømrerlære, og da planlagde Bertel og jeg, at vi ville skiftes til at snakke med »Magarinus«, som vi kaldte ham, så vi kunne spise rabarbergrøden fra ham. Det gik under stor munterhed efter programmet, og da vi lagde vore skeer, og Marinus ville tage fat, da var fadet tomt! Da mor kom ind og hørte om vore rævestreger, udbød hun: *I ski-re knæjt!* Men hun morede sig dog kosteligt over vore kunster.

Når man kom over åen mellem Holing og Tjørring, lå der afsides et par ejendomme. Dette sted kaldte Marinus *Djæveløen* efter *Dreifus's* forvisningssted. Og vi havde en stor hankat, som Marinus kaldte *Bulotti* efter en rovmorder, der sad i Horsens Tugthus. Men dette navn kunne mor ikke lide – man måtte ikke gøre nar af hendes kære husdyr. Mis var naturligvis lige glad.

Engang havde vi en meget from karl – det foregav han da – men hans fromhed var af samme slags som mandens, ham, der ville sælge en trepattet ko i Jesu navn. Da karlen engang fik 235 kr. af mor til at købe en ko for, fik vi godt nok koen, men efter at karlen var rejst, måtte mor betale ikke alene denne, men to andre en gang mere.

Efter at han var kommet af sin plads, spekulerede han på at søge stillingen som sekretær ved KFUM, hvor han kom en del; men det blev dog ikke til noget. Så ville han have været ind ved politiet. Havde det været i Sydamerika, var tanken måske ikke så ueffen; men her var hans papirer for tynde.

Mit hjem. Nov. 1909.

Og den rareste pige, mor havde, da hun blev blind, stjal som en ravn. Mor kunne ikke forstå, hvor hendes penge blev af, og engang hun gik i by, låste hun chatollet af; det var ellers aldrig låset. Men da hun kom hjem, var låsen ødelagt ved, at pigen ville brække den op med en anden nøgle.

Dog var pigen endnu ikke mistænkt; men da mors svigerinde, *Karen Albæk*, en nat boede i mit hjem, og hun næste dag ville handle i byen, opdagede hun, at der var taget to tikronesedler fra hendes taske, som hun havde hængt i stuen. Hun kom da ind til mig og sagde: Jeg tror, din mors pige stjæler – det kan da ikke være andre, der har taget mine penge om natten.

Jeg tog straks en bil, kørte til Holing, traf pigen i køkkenet, og så spurgte jeg, idet jeg så meget alvorlig ud: Hvorledes har du det? Så gik jeg ind til mor, satte hende ind i situationen, og hun var meget ked af det, for det *var* den rareste pige, hun havde haft.

Der blev ingen anledning til at tale med pigen om tyveriet eller til at afskedige hende, for da jeg var kørt, gik hun ind til mor og sagde, at hun desværre blev nødt til at rejse, for hun

havde været hos lægen, der havde forbudt hende at få hænderne i vand. Og så rejste hun med det samme.

Mor døde, som tidligere nævnt, d. 17. 12. 1932, omtrent 83 år gammel. Et par år efter solgte vi tre børn hjemmet for 21.000 kr. Det var vel lidt nok, men da der ikke var lån i gården, var det ikke enhver, der havde så mange penge disponibel.

BROW'N, FLAY OG PIVAS

Blandt vore nabobørn havde vi ingen jævnaldrende legeskammerater; men vi havde vore husdyr og én i vore øjne stor tumleplads: Gården, marken og engen.

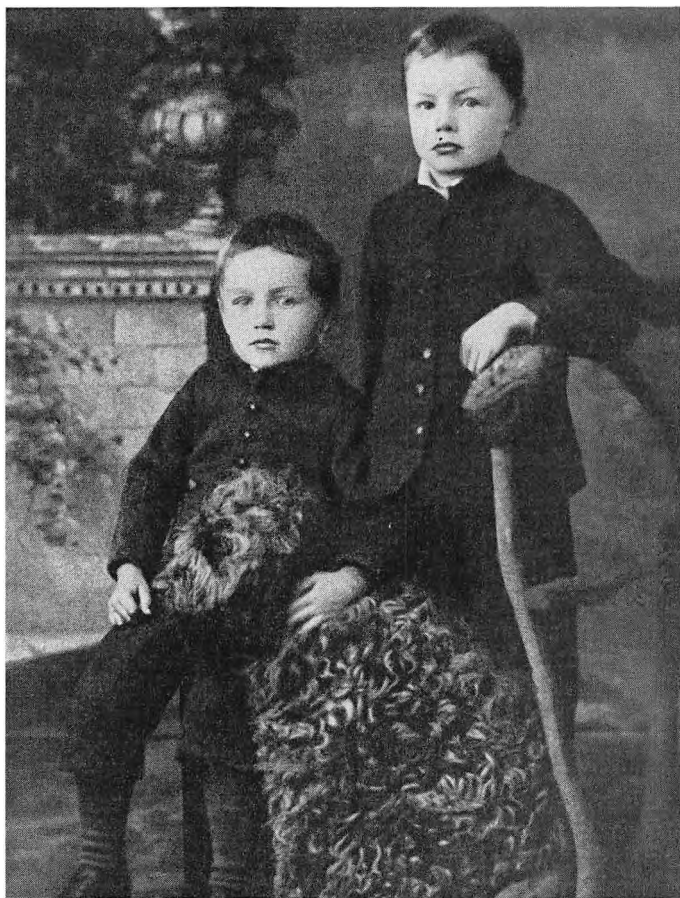
Da vore forældre overtog ejendommen, bestod besætningen vistnok kun af et par køer og et par stude. Mærkeligt nok kan jeg ikke huske studene*); men jeg mindes, at bedstefar kom fra Albæk med et par plage, Klavs og Lotte; det var mors mødrearv eller rettere i stedet for 300 dalere, som hun skulle have haft. Klavs blev solgt og Lotte sled trofast for os i så mange år, at hun blev slejrygget af slid og af at føde føl. Da hun blev gammel, blev hun slået ned, og så fik mor russere.

Af vore køer mindes jeg især *Stuer-* og *Lille Stja'n*. De andre køer fik navn efter deres tidligere ejer, og kalvene fik i almindelighed et smukt pigenavn, når det da var kviekalve. I min drengetid havde vi 5-6 køer; i 1929 8 køer.

Men for os knægte blev hunden, *Brow'n*, vor bedste legeskammerat. Det var vistnok i 1885, at vi fik den lille, brune hundehvalp, og jeg husker, at den en aften skulle have et navn. Der var flere forslag, og jeg kom med et, der var dumt, og det er nok derfor, jeg mindes denne scene. Men man blev enig om, at hunden skulle hedde *Brow'n* og ikke *Pröjs*, *Bismarck*, eller hvad man ellers kaldte en gårdhund.

Fra den tid mindes jeg, at min broder skulle vænnes fra; men det var lettere sagt end gjort, for modermælken var den eneste føde, drengen brød sig om. Da fandt mor på at smøre patterne ind i smørfarve, og så istemte vi alle i kor: *Brow'n hå skidt o*

*) Af en regning, dat. Lundgård d. 23. marts 1881, fremgår det, at *H. C. Bertelsen* (fars stedfader) bl. a. har solgt et par stude til far for 345 kr.

Brow'n, Bertel og Hans. o. 1889.

æ pat'! Men hvad brød knægten sig om det, bare han kunne få sig en tår af livets kildevæld. Hvor længe det varede, inden han fandt sig i afsavnet, det husker jeg ikke, men det var da nogle år, før han kom til at gå i skole. Jeg kender derimod tilfælde, hvor børn har diet deres mor, lige til de skulle i skole – »*da mot a jo ondvær æ pat'«*, som An Wåt' sagde.

Vi legede og tumlede med Brow'n, hvad han kunne lide, så længe han var hvalp, og da han nåede en passende størrelse, brugte vi ham som ridehest, hvad der morede os, men ikke »hesten«. Undertiden væltede vi Brow'n op på en kasse og »slagtede« ham, uden dog at gøre ham fortræd. Det skulle forestille, at vi slagtede julegrisen, og det morede mor sig kosteligt over. Løb vi ned i engen, så fulgte Brow'n med, og vi var næsten som tre søskende.

Men Brow'n blev gammel og aflægs; så fik vi en nabo til at skyde ham, og han fik en hæderlig begravelse.

Medens jeg gik i realskole, havde materialist *J. Gjeding-Thisted* i Herning en dejlig, lille, gulbrun hund. Den havde et sort fjæs med en stumpet næse og et par yndige øjne, og så dannede dens hale en koket krølle over dens bagdel.

Hunden hed *Flay*, et navn, mange ikke kunne lide, det mindede om det folkelige navn på fladlus; men det var mere forment; thi det var, eller skulle være, engelsk.

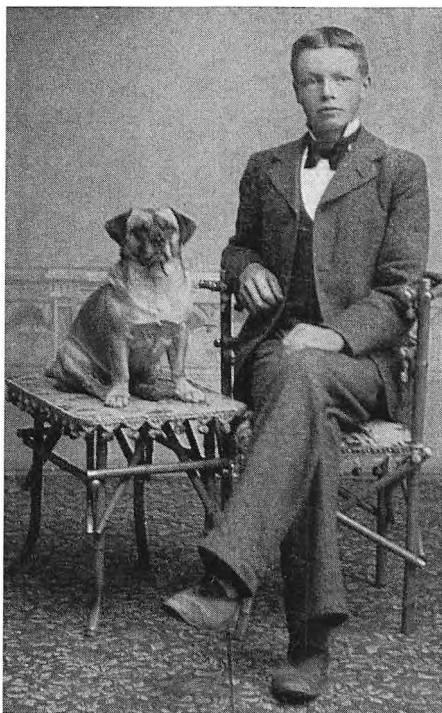
Når jeg kom ind i butikken, kælede jeg for Flay, og en dag spurgte Gjeding-Thisted, om jeg gerne ville have hunden, så måtte jeg få den, hvis jeg kunne stille den. Jeg fik en kæde i dyrets krave, og så vandrede vi ud fra byens larm ud på det rolige land, hvor Flay skulle tilbringe resten af sin levetid.

Vi blev opdraget fornuftigt hjemme; mor spurgte aldrig om, hvad vi ville have. Hun satte maden på bordet, og vi åd, sultne som vi var, med god appetit. Sult er jo den bedste kok! Men der var naturligvis retter, som vi satte mindre pris på end som på andre, og kål var ikke min livret. Nu skulle det til al uheld træffe, at de havde fået kål den dag, jeg kom med vor nye gæst, og at den forvænte hund heller ikke var interesseret i kål. Mor sov til middag.

Jeg trak fadet med kålen ud fra komfurovnen, hældte en lille portion op til Flay; vi skulle jo dele. Men han knap nok lugtede til maden, så på mig med sine kloge øjne, som ville han spørge: Er det meningen, at jeg skal nøjes med den slags hundede?

Hvad vil mor sige, tænkte jeg, når hun opdager, at Flay skal have ekstraforplejning, måske endog smør og pålæg på brødet – medens hendes drenge beder om et stykke tørt brød, når vi ikke synes, vi kan vente til spisetid?

I denne nødsituation viste det sig, at jeg var i besiddelse af

Flay og Hans. 1897.

pædagogiske evner. Jeg smækkede resolut Flay en på kassen, pegte på skålen og sagde: *Æd!* Og Flay forstod, det *var* alvor. Han tømte skålen, slikkede sig om munden, og så slikkede han bagefter min hånd som tak for mad, og nu havde jeg indtryk af, at kål nærmest var hans livret. Sikkert er det, at han ikke siden var nogen kostforagter. Jo, velopdragen det var han. Men hændte det, at han levnede noget, fordi han var mæt, og vi pegte på hans skål og spurgte: Skal mis ha det? så åd han op – mis skulle i hvert fald ikke have noget af hans mad; så gode venner var de ikke.

Foldede man hænderne, så armene dannede en ring, så sprang han gennem ringen; og spurgte man ham, om han var sulten, så svarede han: *Waf!*, satte sig på bagbenene og ventede at få noget. Lagde man et stykke hugget sukker på hans sorte næse

og sagde: *Bow!*, så sad han musestille, indtil vi sagde: *Pi!* Da kastede han sukkeret op, snuppede det i faldet og åd det som en velfortjent belønning.

I min barndom havde vi en stor, gråstribet hankat, der hed *Pivas*. Den kunne både fange mus, spinde og gnistre og var alles ven. Men, *Pivas* fik, som vi nu skal høre, en såre tragisk skæbne, idet han, om jeg så må sige, måtte ofre sit ene øje på kærlighedens alter og i bogstavelig forstand erfare, at kærlighed gør blind.

På sin natlige frierfærd hos vor nabos hunkat sang *Pivas* en nat af lutter elskov en så kraftig, men ikke just melodisk, serenade til ære for sin tilbedte, at karlen umuligt kunne sove. Og da det ikke nyttede, at han råbte: *Kis-kat!*, så gik han ud, fandt en sten, som han slyngede efter katten med det sørgelige resultat, at han slog *Pivas's* ene øje ud, hvad vi fik at vide længe efter.

I lange tider så vi ikke mis, og vi regnede med, at han havde mistet livet. Men en skønne dag kom han langsomt snigende ind i køkkenet, radmager og næsten ukendelig, da han i stedet for sit ene øje havde et gabende hul i hovedet. Det var et ynkeligt syn. Men katte er som bekendt sejglivede, og *Pivas* klarede sig endnu nogle år med sit ene øje.

MINE SKRØBELIGHEDER

For at undgå misforståelser må jeg straks bemærke, at det kun drejer sig om mine fysiske brøst. De andre bliver der ikke plads til her, og jeg er heller ikke oxfordmand.

Jeg har vistnok haft alle de sygdomme, som et barn *skulle* have og enkelte flere. Først havde jeg navlebrok og *kink'ho-st*, hvad jeg dog ikke kan huske. Senere led jeg et par gange af ørepine, og det var væmmeligt. En negl eller to fik jeg klemt af fingre, fordi jeg havde disse på steder, hvor de ikke burde være, nemlig i den dør, der blev lukket. Videre havde jeg ringorme. Mor rådede mig til at smøre »ormen« med *få-stend spøt*; det gjorde jeg, og så blev jeg kureret.

Da jeg kom til at gå i skole, fik jeg både fnat og lus, som mor bekæmpede med held, sidstnævnte ved hjælp af en tæt *lus-harre*, d. v. s. en kam. Forresten fik jeg også fnat, da jeg var i tjenesten; men da jeg i denne anledning henvendte mig til lægen, svarede han: Den smule; det kan De jage bort med sprit, og det gjorde jeg.

Som dreng havde jeg både mæslinger og skarlagensfeber og lå på Herning gamle sygehus (nu alderdomshjem). Røde hunde har jeg selvfølgelig også haft; og jeg havde fåresyge. Da jeg lå som soldat (sygepasser) i København, skulle jeg en bidende kold vinteraften med sygevoغن hente en patient. Jeg stod bag på vognen, frøs og fik difteritis, og så lå jeg, vistnok ene mand, på Frederiks Hospital julen over. Omsider kom jeg mig, men jeg led længe efter af blegsot.

En oplevelse fra den tid må med. Når jeg sad på kontoret på militærhospitalet i Rigensgade og skrev, kunne jeg undertiden tydeligt høre, at det knirkede i min venstre side. Det gjorde ikke ondt, men jeg blev betænkelig og bad reservelægen, *Brünniche Nielsen*, undersøge mig en aften. Det gjorde han, og han konstaterede, at lungerne intet fejlede. Det er hypokondri; De kan få noget fergan (jernmikstur). Og det fik jeg. Men længe efter opdagede jeg selv, hvad det var, der knirkede, når jeg sad og skrev. Det var såmænd ikke andet end min læder-tegnebog, der klagede sig, fordi den var tom! Bogen havde jeg i min venstre brystlomme.

Hvis lang næse, bronchitis og tandpine skal regnes til sygdomme, så har jeg desværre ikke været ukendt med den slags; men siden jeg blev voksen, har jeg ingen alvorlig sygdom haft før nu i 1958–59. Nogen kraftkarl har jeg dog langtfra været; som soldat vejede jeg 67 kg, og denne vægt holdt jeg i 25 år, så steg vægten noget.

Har jeg lidt at prale af – andre vil måske finde, det er en mangel – skulle det vel være, at jeg aldrig har været patologisk påvirket, som det så smukt hedder, endsige fuld, selv om jeg må indrømme, at jeg under et 3 ugers ophold i England i 1947 var *full* mindst tre gange om dagen*).

*) For at mine efterkommere ikke skal tro, jeg i dette tilfælde sætter en ære i min skændsel, må jeg oplyse, at jeg en dag spurgte min værtinde i Reading: Hvad siger man, når man er mæt? – Svaret lød: – *I am full*.

Måske skyldes det denne mangel, den, at jeg ikke har været beruset, at jeg savner evnen til at kunne glæde mig over den abstrakte billed- og digtekunst, som der ingen mening er i?

Fanatisk afholdsmand har jeg dog ikke været; thi er jeg tørstig, kan jeg godt drikke en bajer; men spiritus har aldrig smagt mig, og det er kun for selskabs skyld, når jeg enkelte gange tager en snaps. Forresten meldte jeg mig allerede som dreng ind i en afholdsforening, fordi jeg ikke kunne lide drikkeriet, og jeg holdt mig til mange år efter, at foreningen var gået i stykker.

Men der kan indtræffe tilfælde, hvor man må bryde med sine ellers gode principper. Denne dag indtraf den 3. februar 1913, da jeg besøgte kjæltringen *Kjælle Casper* i anledning af hans 72-årige fødselsdag. Værten bød mig det bedste, som hans fattige spisekammer, d. v. s. en frønnet dragkiste, rådede over. Han satte to femøres kager hen til mig, og så hældte han en dram op. Havde jeg nu sagt: Nej tak, jeg drikker ikke brændevin!, så ville han ikke have været i tvivl om, at jeg løj, thi efter hans opfattelse drak alle fornuftige mennesker, og han ville have opfattet min vægring som et tegn på, at det var for simpelt at drikke hos ham. Ergo stak jeg snapsen ud og sagde: Å-å. Så skulle jeg have et glas mere. Jeg strittede imod; men så blev vi enige om at dele. Jeg drak det halve, og han resten med synligt velbehag.

En dag besøgte jeg en gammel mand i Hammerum. Han forsvandt lidt efter, men kom så tilbage med to bajere. I denne anledning sagde jeg: Det er dig, jeg ville tale med – jeg er ikke tørstig! Dertil svarede den erfarne mand: *Dæ-for ka'n gåt drek en bajer!*

Selv om drikkeriet havde været meget værre i ældre tid, så var det i hvert fald på markeds- og sessionsdage slemt nok mange steder i min barndom. Det var ikke så sjældent, at pæne mænd kom hjem med *en perial*, *en klarinet* eller *en læter* som følge af, at de havde deltaget i alt for mange lidkøb. Og at karle gav ud, når de havde trukket et frinummer på sessionen, det var en selvfølge.

I 1859, den 4. juli, boede *H. C. Andersen* i gæstgivergården (nu hotel Eyde) i Herning. Postekspeditør *Jørgen Salomon Hansen*, der boede overfor, fortalte, at der havde været ting den dag, at bønderne var fulde, og at der let kunne blive spek-

takel i kroen. Nu var H. C. Andersen ræd for at blive overfaldet, thi, som han skrev i sin dagbog, »her er stor Pengemangel«. Derfor hæftede han sine gardiner sammen, hængte håndklæder for, men sov næsten ikke og lå febril og ventede på overfald.

Gamle folk har fortalt mig, at mændene drak bravt ved bryllupper og begravelser, og fra Bording fortalte man, at mændene sad o *spej'e* (spiede) i kirken julemorgen, og at der var sådan *hör'm* (stank) af de mange juledramme.

I almindelighed så man ikke dengang ned på én, der havde drukket sig en rus; man morede sig måske over, denne eller hin havde fået *en hom-el i æ ø-r*, eller hvilket poetisk udtryk man brugte; men konen var naturligvis ikke glad ved at få en beruset, vrøvlet og måske ondskabsfuld mand hjem.

En mand, jeg kendte, skulle til marked, og konen sendte bud med ham efter et halvt svinehoved. Husk det nu; du ved, at du let glemmer, hvad du skal, når du kommer til at sidde og drikke, formanede konen. Og manden forsikrede, at han nok skulle huske det. Da han ud på natten kom hjem i høj stemning, sagde han triumferende: *Ka du si'e, a håw-ske æ swyn-hu'e!* Dertil svarede konen: *Ja – men a sænd bøj atr en hal' – du kommer jo mæ haland-en!*

MIN SKOLEGANG

I 1885 fik vi vor mark drænet. Dræningsmesteren, *Jens Madsen*, der var fra Haurbak ved Kellerup, var et intelligent menneske, og han var håndsnilde, hvad fremgår af, at han skar ejendommelige vindepinde ud til husmødrene, hvor han arbejdede.

Jens lærte mig at stave og skrive lidt, så jeg var ikke uforberedt, da jeg året efter kom til at gå i Gullestrup skole. Skolen var lille, og det var læreren, *Vilh. Fr. Lind*, ligeledes.

Gulvet i den lille forstue var belagt med mursten. Gik man lige frem, kom man ind i en firefags skolestue, der var godt belyst fra tokarms vinduer i syd og to do. i vest. Der stod tre rækker tomandsborde i stuen, men den midterste række fra lærerens pult bestod kun af to eller tre borde. Så var der en reguleringsovn, en tørvekasse og et lille bord med en blikpotte med

vand til fælles afbenyttelse for tørstende sjæle. På væggen hang et Danmarks- og et Palæstinakort, og i vinduerne var der blomster. Det sandstrøede bræddegulv blev fejtet hver dag.

Fra forgangen kom man til højre ind i lærerens beskedne og dog næsten fornemme stue, hvor der stod et ovalt, poleret bord på en søjlefod, en betrukken sofa, polstrede stole, et smukt chatol med et fornemt taffelur, og på væggen hang blandt andet et maleri af en kaptajn i fuld krigsmaling – det var Linds plejefar, kaptajn *Rabr*, der havde haft *Tim Vandmølle*, og møblerne etc. var arvegods fra dette hjem.

Men det, der især vakte drengenes opmærksomhed, når børnene i fastelavn fik lov til at komme ind i stuen og få en kop kaffe med en bolle til, var, at der ved siden af chatollet hang en »guldsabel« – det var en flot æressabel, som kaptajnen i Frederik den Sjettes dage havde fået af sine underordnede. Nu hænger sabelen, maleriet m. m. i Herning Museum.

Vi gik alle i træsko, læreren dog i tøfler; én af drengene, han var fra Mosegård, gik i langovrede træsko, der ellers var gået af brug – den slags var billigere end træsko med læder, men hårde ved vristen.

Drengene gik i hjemmegjort, gråt vadmél; trøjen var knapet op i halsen, og bukserne nåede kun lidt nedenfor knæene, og så gik de i lange hoser om vinteren og med stumper om sommeren. Nogle gik med hue, andre med kasket.

Ingen havde dengang et lømmetørklæde. Blev næsen for lang, så brugte man fingrene og tørrede bag efter næsen på oversiden af et ærme. Det var jo mere praktisk end just hygiejnisk eller æstetisk; men således havde skik og brug naturligvis været fra de ældste tider.

I den lille klasse skrev børnene med en griffel på en skifertavle. Skulle en side slettes ud, så spyttede man på tavlen og gned den af med undersiden af et ærme. Senere, efter at jeg var kommet ud af skolen, fik man en lærer, der var så fordringsfuld, at han forlangte, at børnene skulle medbringe en tavleklud, der blev fugtet med vand. I øverste klasse skrev man med pen og blæk i en skrivebog.

Vi lærte de vigtigste fag: læsning, skrivning og regning samt Birchs bibelhistorie og Balslevs lærebog, mere eller mindre godt; men danmarkshistorie og geografi var det meget småt med, og diktat kendte vi næsten kun af navn; vi skrev efter

Linds forskrifter, d. v. s. smalle papirstimler, hvorpå han havde skrevet ordsprog og sentenser, mange i bogstavrim. Jeg mindes følgende:

Far sagte, så fremmes din færd.

Få er som fader, ingen som moder.

Onde ord giver dårlige renter.

Tale er sølv, tavshed er guld.

Når narren taler, ler dåren.

Tomme tønder buldrer mest.

Hvad hjertet er fuldt af, det løber munden over med.

Som herren er, så følger hans svende.

Brændt barn skyer ilden.

Morgenstund har guld i mund.

Pung uden penge duer ej længe.

Mange bække små gør en stor å.

Mange munde gør tomme fade.

Desværre talte Lind aldrig med os om betydningen af disse udmærkede ordsprog, og det var først som ældre, at man efterhånden forstod eller erfarede den dybe livsvisdom, der ligger i disse sentenser.

Til eksamen skrev børnene i anden klasse »prøveskrift« og »prøveregning« på et kvart ark papir. Enkelte børn på den øverste bænk skulle mundtlig besvare stillede spørgsmål i bibelhistorien og katekismen, men derefter svarede resten i munden på hverandre. Børnenes regnefærdighed blev prøvet på vægtavlen.

I min skoletid var der ingen købmand i Gullestrup, og derfor havde børnene ingen brug for lommepege til slikkerier på eksamensdagen; men i Snejbjerg var der enkelte velhavere, der købte *brøstsokker* eller figener hos købmanden, og da kom der også en kagekone og fristede – dengang kunne man købe en stor snegl for 2 øre; at kagerne var overgemte og tørre, det gjorde ikke noget, der var jo sukker på, og børnene var ikke forvante.

Lind var en udmærket fortæller, og enkelte gange læste han en historie for os. Således mindes jeg en morsom historie om en skomager, der fik – kalv. Denne historie læste han op af en lille bog af E. Tang Kristensen: *Mikkel Skrædders historier*. 1890.

Engang fortalte Lind om en sølle mand, der blev jaget fra

sted til sted; ingen ville huse ham, fordi han altid talte sandhed. Så kom han en aften ind hos et par ældre folk, der tog venligt imod ham, for de elskede netop sandhed. Men et øjeblik efter blev han atter jaget ud i mørket, og grunden var, at han spurgte: Du skæve kone, halte mand, hvor mon jeg tøjet hænge kan?

Undertiden er jeg blevet mindet om denne historie, når jeg tankeløst kom galt af sted ved i en biografi at skrive noget, der ganske vist var sandt nok, men som stødte enkelte pårørende.

Således besøgte jeg engang et par gamle folk. Da hverken jeg eller konen kunne råbe manden op, skrev jeg i en artikel, at manden desværre var stokdøv. En af hans naboer lod mig senere vide, at min bemærkning var blevet taget ilde op. Nej, havde jeg skrevet, at manden trods sin høje alder hørte forbavsende godt, så havde man næppe reageret.

I Gullestrup gik *æ stuer klås* (de ældste børn) i skole hveranden dag; men i Snebjerg gik de kun to dage om ugen i sommertiden, for at børnene kunne hjælpe i hjemmet, og så gik de fire dage om ugen i vinterhalvåret. *Æ lild-e klås* (de små) gik i omvendt orden.

*

Om morgenen holdt Lind andagt, og så sang vi: Morgenstund har guld i mund, I østen stiger solen op, Nu rinder solen op af Østerlide, eller vi sang en anden af vore smukke morgensange. Og ved dagens afslutning sang vi: Klokken slår –, Der står et slot i Vesterled eller en anden sang. Og Lind spillede violin til. Han blæste også fløjte, hvad jeg dog ikke mindes at have hørt. En dag sidst i 1890erne besøgte jeg ham sammen med Trøstrup. Da vi kom ind i forstuen, hørte vi, han spillede Blichers vemodige sang: Sig nærmer tiden, da jeg må væk, jeg hører vinterens stemme.

Efter tidens forhold kan man ikke kalde Lind nogen dårlig lærer; men det var alligevel alt for lidt, man fik ud af de mange skoleår der.

Fra hjemmet blev det pålagt os, at vi skulle sige *di* og ikke *du* til læreren; men en sådan tiltaleform var selvfølgelig ukendt for bønderbørn, og derfor spurgte man ikke om noget. Jo, trængte én til i en time at komme ud et lille ærinde, så skulle

man rejse sig og med foldede hænder og et fromt blik spørge: *Mæ teladels?*

Under læsningen stødte man gang på gang på udtryk, som vi ikke kendte, men jeg mindes aldrig, at Lind forklarede sådanne for os.

Men når udbyttet af vor skolegang blev for ringe i min tid, så skyldtes det især, at Lind var blevet for gammel, og at der var adskillige uartige knægte, navnlig tjenestedrenge fra Herning, der nedbrød disciplinen. Når en dreng for eksempel en dag skulle nævne nogle byer i Sønderjylland, og han kom med følgende remse: Rendsborg, Flensborg, Pelworm, Dyrehaven, Randers margarine og Tivoli, ja så er det undskyldeligt, at de andre børn ikke kunne være alvorlige.

Var der til tider megen uro i Gullestrup skole, så var forholdene dog værre adskillige andre steder på den tid. – Her et eksempel:

En af mine ældre bekendte fra Skovbjerg i Arnborg var som dreng fuld af kunster, og han var, da han gik i skole i Gottenborg, mere optaget af at lave sådanne end af at øge sin lærdom. Følgen var, at han omtrent fik klø hver eneste dag, og havde han en dag ikke fået mindst én varm omgang, så syntes han næsten, at han savnede noget.

En vinterdag tog de en kornstak ind i Skovbjerg. I stejlen var der et mylder af mus, og nu fyldte Peder en æske med levende mus, bandt en snor om og tog fangsten med i skole næste morgen.

Midt i en alvorlig time lirkede drengen lidt ved æsken, en mus fór forskrækket ud i skolestuen; men degnen fik øje på dyret, der et øjeblik efter var trampet så flad som en pandekage under hans træsko. Da råbte drengene: *Hæ· æ tåw' – hæ· æ trej-fi·r fli·er!* Og nu vrimlede der med mus, en hel invasion, alle vegne. Skolen kom i vildt oprør; pigerne hoppede skrigende op på bordene, drengene hujede, og degnen råbte, idet de sprang rundt, sparkede i gulvet, så det drøned, og ved hvert tramp blev en mus likvideret. Jo, det blev et frygteligt blodbad, og aldrig før havde degnen og hans uartige drenge været i et så intimt samarbejde – forresten heller ikke siden!

De fleste dyr måtte lade livet under degnens fladbundede træsko, og da han forpustet afblæste slaget, flød der over gul-

vet med blod, indvolde og skindstumper af mus, der var trampet i smadder.

Men så stolt var sejrherren, altså degnen, over resultatet, at han glemte at efterforske, hvorfra invasionen stammede, og Peder kunne takke denne forglemmelse for, at han ikke kom hjem som krøbling hin dag.

*

Da de store knægte efterhånden blev for koldhøgne, klagede Lind til sin foresatte, provst *Koch*. En dag kom provsten, tilsyneladende uanmeldt, ind i skolen og ønskede at tale med børnene. Så forsvandt den lille pædagog, og den store besteg tribunen. Og nu holdt han en pæn formaningsstale til os og appellerede til urostifternes ridderlighed. Så blev forestillingen afsluttet ved, at vi to og to skulle komme hen til højsædet og give provsten hånd på, at vi ville være gode mod vor bedagede lærer.

Efter at vi en tid havde set på denne ejendommelige ceremoni, hvor provsten, om jeg så må sige, tog de *skå-nwon knæjt* i ed, kom drengen, jeg sad hos, og jeg til at le. Provstens åsyn blev mørkt, idet han sagde: Kom så her op, I to grinebidere! Da blev vi også alvorlige – en stund.

Skal jeg beundre Koch for hans optræden ved denne lejlighed, så bliver det, fordi han selv kunne holde sig alvorlig under ceremonien. At provstens velmente formaninger ikke hjalp, det behøver jeg næppe at bemærke, og heller ikke at Lind hvert øjeblik pegte på det Demokles-sværd, der svævede over vore syndige hoveder, altså provstens genkomst. Men det synes ubegribeligt, at Koch ikke sørgede for, at Lind enten blev »entlediget«, eller at han fik en hjælpelærer.

En anden større oplevelse fra min skoletid må med her. Under provisoriet fik vi som bekendt gendarmer. Disse var ilde lidt, og man ville drille dem. Der blev lavet en nidvise om de tre ministre Estrup, Scavenius og Ravn, og i skolen lærte vi også – dog ikke af Lind – at synge: Ned med Estrup, Scavenius og Ravn o. s. v.

En dag kom to lyseblå gendarmer med blanke slirer ved lænd marcherende forbi skolen. Vi havde netop frikvarter. Da spurgte jeg en dreng: Tør du synge: Ned med Estrup – ? Han

viste det mod, som jeg ikke havde, og virkningen udeblev ikke. De to krigskarle gjorde omkring, og samtlige børn forsvandt som et åndesyn bag skolen.

Gendarmerne nøjedes dog med at slå en klo i Lind. Så skrev de en fyldig rapport om denne såre alvorlige begivenhed, og synderen (ikke bagmanden) måtte i retten, men slap dog med en advarsel. Men jeg gik længe efter og var livsens angst, når en gendarm viste sig i farvandene – man kunne jo aldrig vide, om det ikke var mig, han var ude at lede efter?

Engang sidst i 1880erne holdt Lind juletræ for os, hvad vi aldrig havde oplevet før, og hver fik *en kræmmerhus* med godter i og desuden en lille genstand. Udflugt var ukendt der i min tid.

I frikvartererne var vi især optaget af at lege; men adskillige drenge benyttede lejligheden til at slå en rask handel. Vort handelskram bestod af knive, punge, urkæder og andre småting, og ved denne handel lærte den vordende handelsmand at se sig for og at bedømme såvel modparten som sig selv, hvad der senere kom vedkommende til gavn og gode. Det var ingen dårlig forskole, hvis knægten senere skulle ud som hosekræmmer for eksempel.

På legepladsen viste drengene deres kræfter, hårdførhed og behændighed på forskellige måder, f. eks. ved *o knobbes nōw*, d. v. s. man slog sin knyttede næve mod modstanderens do; eller man *røtes krog'* (finger); og det var en yndet sport *o håwes knyw'*, d. v. s. man prøvede, hvis kniv der var bedst, enten en svane- eller en fiskekniv, ved at hugge de oplukkede knives ægge imod hinanden. Knivsbladene var mærket henholdsvis med en svane og en fisk. Og havde en dreng fået en ny, lang griffel, og man narrede ham til *o håwes griffel*, så endte det naturligvis med, at den korte griffel sejrede, den lange griffel gik midt over, og ejeren var blevet en erfaring rigere.

Af legemsøvelser kan nævnes: *O kist kæld*; *Sto' o æ hu'e*; *Treml to'*; *Hop skå:r* (skade); *Slå væjrmøl*; *Spring bok*; *O kryldtes*, d. v. s. to drenge lægger sig på ryggen modsat hinanden, så slynger de højre ben om hinanden, og nu gælder det om, hvem der kan trække modparten over. Nogle morede sig

med *o væj såldt*, d. v. s. to stod med ryggen mod hinanden, slog armene om hinandens, og så vippede man skiftevis hinanden op og ned. *O mol kaffebønner* foregik på den måde, at man tog i hinandens hænder med front imod hinanden, og så smuttede man skiftevis ind under armene.

Tre-fire drenge morede sig undertiden med *o snær viver*. De stod med front mod hinanden og holdt i et langt reb, der var slået om benene med en løkke, og så gjaldt det om at få hinanden til at falde, idet de med benene rykkede i rebet.

En anden leg var *o røkes gåldt* (galt). To sad på huk vendt mod hinanden med en kæp under *æ ham·ber* (knæled). De tog nu i modpartens kæp, og så gjaldt det om, hvem der kunne trække modparten over.

Blandt fælleslege, hvori både drenge og piger deltog, kan nævnes: *O bank gro'læj'er u'r* (ud). Børnene stod i en rundkreds med ansigtet ind mod midten. Så løb én uden om kredsen og bankede én på ryggen. Vedkommende stak nu i løb i modsat retning, og nu gjaldt det om, hvem der først nåede den tomme plads, thi den anden skulle løbe. Og således fortsatte man, indtil man blev ked af det.

Det var også en yndet leg *o ta fat* eller *ta hund atr hå·r; Sto ænk'*; *Spring bagestpar*, eller, som legen også kaldtes, *tåw' mand frem forn ænk'*. Og der var en leg med det mærkelige navn *o klafonni*. Denne foregik således: En skulle stå ved boden, en mur eller port, og de andre skulle skjule sig bag hushjørnerne. Men først skulle den, der skulle stå, udpeges ved hjælp af en tælleremse. En pegte da skiftevis på deltagerne, idet han sagde:

Ænniken – pænniken – suppe de møj,
a·fen – da·fen – donner i døj,
esa – sulifa· – swandern ni',
stikern – ståpern sti',
no æ du fri'!

Således fortsatte man, indtil der var een tilbage. Men remsen kunne varieres. Den sidste, der slap fri, skulle stå med ansigtet mod muren eller porten, dække ansigtet og tælle til hundrede, medens de andre forsvandt. Når drengen eller pigen i boden – vi kalder vedkommende A., – løb hen til et hjørne og fik øje på en, sprang han tilbage og råbte: *Klafonni for N.N.*, og så var N.N. fanget ind; men kunne en, der ikke var indfan-

get, se sit snit til at løbe hen til boden fra en anden side, når A. var ude at spejde efter fangst, så skulle han slå tre slag i boden, idet han råbte klafonni, og så var alle, der var fanget, fri, og A. kunne begynde forfra.

På legepladsen var det en meget yndet og udbredt leg *o spil pind'*, andre sagde *vep' pind'*, f. e. i Rind. To, A. og B., spiller, stiller to mursten op på højkant, parallel, i ca. et kvarters afstand. A., der begynder, lægger en ca. 12 tommer lang og 1 tomme tyk pind på stenene, og med en lignende pind, der er dobbelt så lang, vipper han den lille pind så langt ud, som han kan. B. står i afstand, parat til at gribe pinden, og kan han det, så er A. slået ud. I modsat fald lægger A. den store pind på stenene, og så skal B. prøve, om han kan slå denne af med den lille pind. Kan han ikke det, så holder A. den lille pind lodret, giver den et kraftigt slag, idet han slipper den, så den ryger hen mod eller forbi B. Man kaldte denne handling *o slå' en palli*. Kunne B. gribe pinden i flugten, så var A. slået ud; men ellers skulle B. prøve, om han kunne kaste pinden ind mod boden, og lykkedes det, så var A. slået ud. Men A. stod med sin lange pind og værgede boden, pirrende frem og tilbage.

Var A. ikke slået ud, så lagde han den lille pind vandret på den lange og slog en *vippert*, d. v. s. han slap den lille pind og vippede denne på midten 1-2-3-4 gange og slog, når den ikke ville holde balancen længere, til den, så den røg længst muligt hen. Så blev afstanden, fra hvor den faldt og til boden, målt med pinden, og hvert mål gjaldt få eller mange points, eftersom A. havde vippet få eller et stort antal gange. Når man holdt op, afgjorde de sammenlagte tal, hvem der havde vundet spillet.

Men medens A. stod og værgede boden, så *pæje* (småspyttede) såvel A. som B. på jorden. Hvorfor, det anede vi ikke; det var gammel skik. Imidlertid fortalte en kone fra Thyregod-egnen mig, at de også spillede pind i hendes barndom; men når de kastede og værgede for boden, så spyttede de og sagde: *Pæj - pæj - fåhækse trålddom - fjowten al' udn åm!* Spytning skulle altså afværge forhekselse og trolddom, hvad der er velkendt i folkloren.

Der blev også brugt en del sanglege i min skoletid, men de blev dog især brugt, når børnene eller de unge var til gilde i et hjem. Blandt sådanne, hvoraf nogle utvivlsomt er af høj ælde,

kan nævnes: Munken går i enge, Kom, kom favre ungersvend, Offer og Ædelig, Fald på knæ min rose, Og vil I nu vide, og vil I forstå, Skjære – skjære havre, Der brænder en ild, den brænder for mig, Ikke må du tro, jeg om dig synes, nej, du er for lidt for mig, Tre gutter i skoven, Jeg gik mig i lunden, Spinde (eller vinde) nøglegarn, Væve vadmel - og flere.

*

I min drengetid kendte og brugte vi kun ordet *ferie* i forbindelse med skolens lukning en vis tid om sommeren, da læreren og børnene fik ferie. Men for børnenes vedkommende betød det langt fra, at de nu kunne nyde friheden, tværtimod, thi det var en travl tid i et bondehjem, og børnene var kun fri for at gå i skole.

Det vakte i min ungdom nogen opmærksomhed, når Folkebladet meddelte, at nu var læge A. og sagfører B. med fruer rejst til Syden for at holde ferie. Andre gemene borgere sagde, eller de tænkte i hvert fald: De må jo have både tid og råd til det.

Men i vor tid overrasker det ikke, at jævne folk, håndværkere, handlende, for ikke at tale om grosserer og industrifolk, embedsfolk, ja adskillige bønder rejser til udlandet for at holde ferie. At præster, lærerinder og lærere rekreerer sig i et eller andet fremmed land, det er næsten en selvfølge; og det ville ikke overraske, hvis der som deltagere i de mange rejseselskaber, der hvert år jager mod syd eller nord, også fandtes tjenestekarle og -piger.

Derimod vil det vel overraske læseren at høre, at forfatteren af nærværende aldrig har ofret tid på at holde ferie, før jeg i sommeren 1959 blev tvunget til at holde en længere og velgørende ferie på sygehuset.

UD AT TJENE

I niårsalderen kom jeg, efter eget ønske, ud at tjene hos mine bedsteforældre i Lille Albæk. Sammen med min ældre moster, *Kathrine*, skulle jeg passe kreaturerne. Jorderne var langstrakte, et par kilometer, og mod syd gik de op i heden, som jeg ikke

havde kendt før. Her var hugorme, stålorme og ørler (firben), og her var hjejler, stenpikkere og enkelte andre fugle. I mosen var der *hårskummer* og *tafler* (bekkasiner), *tinksmede*, *hårvindler* (fugle, der lavede deres reder af heste- og kohår især). Og så var der, når tiden kom, *krøsbær*, som man senere kaldte tyttebær, blåbær og sortbær, og da kan det nok være, man åd.

Der var langt til Albæk Skole, et lille hus, der lå, før man kom til den lyngklædte Haunstrup Bakke, hvor der nu ligger en kirkeby. Vi havde en ung seminarist, der hed *Nygaard*. Om undervisningen, to dage om ugen, husker jeg intet udover, at han lærte os at synge tostemmige sange – jeg sang bl. a. anden stemme til Vift stolt på Kodans bølge.

I sommeren 1891 tjente jeg hos *Jens Pæjsen* og *Mari* ved Langvadbjerg, og da gik jeg i Snebjerg Hovedskole hos *Kampmann*. Det var en altfor stor skole til een lærer; der var et halvt hundrede børn i min klasse og deriblandt adskillige *skånwon knæjt*, så tampen fik ikke lov til at ligge og mugne.

I denne skole havde man endnu lange borde, hvorved der kunne sidde fem børn. Jeg blev anvist plads på den nederste bænk; men dagen før eksamen sagde *Kampmann*, at jeg skulle sætte mig som nr. tre på den øverste bænk. Som nr. et sad en dreng fra fattiggården, nr. to var degnens søn, *Helge*. Senere har jeg ofte spekuleret på, hvorfor *Kampmann* flyttede mig op i højhed, om det var, fordi jeg var tjenestedreng, hvoraf der dog var adskillige på den tid. Dygtig var jeg i hvert fald ikke; men jeg var interesseret i undervisningen, thi der kunne man lære noget.

Ved skolen var der naturligvis et vandhus, som man kaldte datidens w.c.er, og i dette var der tre siddepladser i hvert af de to rum, hvad der unægtelig var meget praktisk, da man ikke behøvede at stå længe i kø for at komme til. Og under en udgangstur kunne de store drenge sidde der i ro og mag og spille kort.

En dag kom en knægt tilbage fra spillebulen. *Holmblads* salmebog havde han puttet op under blusen; men da havde han det fatale uheld, at nogle kort gled ned på gulvet. *Kampmann* løftede brillerne op i panden, stirrede alvorligt på *Holmblad* og udbrød: Hvad er det? Da var der en lille fyr, der misforstod degnen; han sagde i sin troskyldighed: *A trow'er nåk, de æ klørknæjt!* Denne dreng var altså lidt mere fremmelig end

en anden dreng, om hvem man fortalte følgende træk: Da han den første dag kom i skole, spurgte læreren ham, om han kendte bogstaverne. Drengen svarede: *A trow'er, te du æ tåw-le - a kind'er et' engång' æ kwåt!*

En sommer tjente jeg hos *Niels Lillelund* og *Ane*, et par gode folk, der boede nogle hundrede alen øst for mit hjem. Øst for Lillelund ligger Vesterholm, og derefter kommer Nørholm, begge ejedes af den rige *Søren Truelsen*.

Fra den tid mindes jeg, at jeg var med til et høstgilde på Nørholm, hvor man dansede i den store sal, og hvor man ud på aftenen drak punche og udbragte Sørens skål. Det er den eneste gang, jeg i min ungdom var med til et høstgilde; men da man efterhånden fik gymnastik- og forsamlingshuse, blev det skik, at gårdmændene slog sig sammen om et fælles høstgilde hvert år. Men der fik man ikke punche eller anden spiritus.

En dag var Niels Lillelund ved at forklare mig lidt om socialismen, som han havde en vis sympati for. Jo, det var meningen, at de, der ejede meget, skulle - i god overensstemmelse med skriftens ord om to kjortler - dele med dem, der havde lidt. Det var et godt princip, hævdede Niels, idet han naturligvis tænkte på sin rige nabo. Men da jeg bemærkede, at der dog er mange, der har mindre, end du har, så må du jo også af med noget til disse, da udbød Niels: *Så ræj'ner a hæj'er et' de socialisme!*

Jeg gik til præst hos Koch, og da jeg skulle konfirmeres, gik mor og jeg de tre kilometer til Herning - nu biler folk, selv om de kun har et kort stykke vej til kirken. Af fremmede havde vi bagefter bedstemor samt *Powl Kr. Ottosen* og faster *Johanne* fra Lundgård. Af bedstemor fik jeg en salmebog og af de to andre en sølvurkæde med guldskyder. Vor nabo mod vest gav mig en rejsetaske og et cigarfutteral, altså lutter nyttegenstande.

Som barn, jeg var vel 4-5 år, fik jeg en aften af min fader lov til at ryge på hans pibe. Resultatet meldte sig hurtigt; jeg blev voldsomt syg og måtte i seng. Senere tog jeg med mere held kunsten op, rullede cigaretter og havde forskelligt pibetøj, bl. a. en tyrkisk vandpibe, som jeg var meget stolt af. Så

blev jeg fornuftigere, fejrede min 18-års fødselsdag ved at sælge pibetøjet og har ikke røget siden. Men på denne konto har jeg samlet mange bøger, der har frydet mig mere end som – røg.

*

Jeg ville gerne have været snedker, men den mester, jeg søgte til efter min konfirmation, havde allerede antaget en lærling. Og så kom jeg til at tjene hos gårdejer *Jens Birk* i Birk ved Herning. Det var et udmærket sted; men de havde en ondskabsfuld hest, og denne blev min skæbne.

En dag, jeg skulle spænde hesten for, bed bæstet et hul i min venstre arm. Det gjorde ikke godt; men det var vel heller ikke meningen. En tid efter var såret dog lægt. Imidlertid må menneskeæderen vel være kommet i tanker om, at jeg havde fået for lidt, thi da jeg d. 3. september 1894 skulle hente hestene hjem – vi skulle til at køre korn – fór bæstet hen, bed mig i samme arm, rejste sig på bagbenene og flåede et stort stykke af armen lige ind til benet. Det var et stygt syn, og det varede tre fjerdingår, inden armen var lægt, og nu – 65 år efter – er arret ca. 5×12 cm.

Novembersdag flyede Jens Birk mig min aftalte løn, 40 kr., og så stak han mig en ikke betalt apotekerregning på forbindsstoffer, hvortil han knyttede den bemærkning: *Den hår a ingen bruk' for!* Da jeg havde fået lægen og apotekeren betalt, var overskudet ikke stort.

En invalid havde Jens Birk selvfølgelig ingen brug for; men jeg kom hen til naboen, *Ammentorp*, der havde et privatmejeri, hvor jeg gik til hånd. Det varede dog ikke længe, før der kom klage fra England over, at smørret lugtede af jod. Sagen var, jeg gik med jodoformgaze om armen. Så kom jeg op på mejeriets loft, hvor vi lavede »Kloster-ost« af ostemasse fra større gårde på Fyn; men en tid efter kom jeg hjem.

Et par af mine kammerater fra Gullestrup Skole, *Knud Vestergaard* fra Holing, senere landmand, og min fætter, *Jesper Overgaard* fra Gullestrup, der som nævnt blev forstander for Ladelund Landbrugsskole, var imidlertid kommet til at gå i Herning Realskole. Eksemplet smitter! Desværre kom jeg først med ca. tre måneder efter, så jeg fik ikke begyndelsesgrundene

med i de for mig fremmede fag, og i flere tilfælde egnede indholdet af lærebøgerne sig heller ikke til at vække min interesse for fagene; jeg tænker især på Blochs verdenshistorie, der indeholdt en utrolig mængde navne og årstal uden »kød«, og på Erslevs geografi nr. 2, hvori der f. eks. var over 50 navne på byer i Norditalien og vistnok 17 små fyrstendømmer i Tyskland, som man skulle lære på remse. For den, der ikke havde en beget hjerne, hvad jeg ikke havde, var det et slid at få sligt tørt stof fæstnet i hukommelsen. Sproget faldt mig langtfra let, skønt det egentlig interesserede mig, og grammatik var ukendt for mig fra børneskolen. Særlig ihærdig var jeg heller ikke og måtte derfor nøjes med en beskeden eksamen.

Min interesse for naturhistorie gav anledning til, at jeg tog et kursus i udstopning hos et postbud, N. P. Jensen, i Fredericia, og ved hjælp af tysk faglitteratur arbejdede jeg nu som konservator ved siden af, at jeg en tid var hjemme som karl; men derom senere.

DE SKJØNNE UNGDOMSDAW –

Til ungdommens største og sundeste glæder hører dans. I mørkningstimerne dansede mor undertiden med os, da vi var små, og da vi blev større, kunne vi trippe med blandt de voksne i en såkaldt fynbo – bedst gik det måske i en familievals, hvor man dansede i en stor kreds og skiftede partner hvert øjeblik til sangen: I Kongelunden skal brylluppet stå. Senere vovede man at deltage i en polka eller mazurka eller en nok så voldsom svejtrit, trekant eller turdans.

Til et af de første stykker, man lærte, sang man: *O hwa æ de mæ dæ, o hwa æ de mæ dæ, o hær du ingen natlosi, så ka du leg ve mæ.* Og vi sang andre klapstykker: Dansken har sejer vundet, hurra, hurra –, Napoleon var en tapper kriger m. fl.

Engang imellem kom spillemanden fra Herning med en iørefaldende, ny dansemelodi, der hørte til tidens flade døgn- eller markedsviser, og så sang vi: Vi holder så meget af ærter, Daisy Bell, Havde jeg blot vinger og var en lille fugl, Er der noget, der rykker dig, er der noget, der trykker dig, kom så bare hen til mig, så skal jeg kurere dig, Oh Dagmar, oh Dagmar, vil du

være min, så vil jeg være din, Det første kys, du gav mig, det smagte mig så godt, det kan du få tilbage, så har jeg ingen fået. – Der var dengang ingen bønder her, der havde gået i danseskole.

Ved århundredskiftet blev gamle folkedanse taget op, og disse blev meget yndede.

Efter 1864 og navnlig i provisorieårene blev der oprettet skytte- og gymnastikforeninger rundt om i sognene. Jeg husker, at der en søndag kom nogle mænd marcherende med fane og hornmusik i spidsen fra Herning mod skydebanen ved Brændgård. Der blev blandt andre stykker blæst: I vor barndom vi hørte kartovernes brag –.

Foruden skydning blev der holdt eksercits, og om vinteren drev karlene gymnastik ved skæret fra et par lygter i *Chr. Overgaards* agerumlade i Gullestrup. Gårdejer *Knud Knudsen* fra Gullestrup var leder og senere *Hans Overgaard*. Derfra flyttede man til *Jesper Ottosens* lade i Holing, og da deltagelsen efterhånden blev stor, fik man ved frivillige bidrag (aktietegning) bygget et gymnastik- og forsamlingshus i Holing i 1899, og der drev til tider et hold karle, et hold drenge, et hold store piger og et hold små gymnastik. Desuden blev der holdt husflidsskole der.

Ved afslutningen af skydningen om efteråret og af gymnastikken om foråret sluttede man med bal og fælles kaffebord til medbragt brød. Kortspil og spiritus var bandlyst, og når dansen sluttede kl. 1, sang vi: Altid frejdig –

Når jeg nu tænker tilbage på de år, jeg færdedes der til gymnastik, husflid og forskellig festlighed, så har jeg kun lutter lyse minder der fra. Luften i salen var ren i åndelig henseende, og man morede sig, som man ville have gjort i et godt, privat hjem. Det havde naturligvis sin betydning, at de ældre mænd og kvinder altid deltog med liv og lyst i de unges festligheder.

Fra gammel tid var det almindelig uskik, at mandfolkene spyttede på stuens lergulv, og i forsamlingshusene spyttede de bag bænken langs ydervæggene, og der tømte de også deres piber ud – af mangel på en udrydningskasse. Det var endnu på den tid almindeligt, at mændene sad og spyttede på gulvet i kirkerne og i kupeerne, for ikke at tale om ventesalene. Ja, jeg har endog set *Joh. Skjoldborg* sidde og spytte i kupeen, hvor jeg sad.

Denne i høj grad uhygiejniske uskik hørte først op efter en kraftig propaganda, og efter at der såvel i kirkerne som ventesalene og kupeerne var hængt plakater op med anmodning om ikke at spytte på gulvet. I vort forsamlingshus fik jeg anskaffet et par store vaser til at spytte i; men det varede ikke længe, før disse blev overflødige. Så var luften også ren, forholdsvis, i fysisk henseende, og gymnasterne kunne synge: – fyld med friske pust din lunge –.

I Herning gik vi til møder i Højskolehjemmet. Jeg mindes flere rækker folkeuniversitetsforedrag med fremragende talere og folkelige foredrag af kendte højskolemænd, forfattere o. s. v. Og da den unge, energiske pastor *Enevold Terkelsen* blev præst i Ørre, samlede han folk i store skarer, når han holdt møde i Højskolehjemmet, eller han talte i kirken. Terkelsen var en fremragende taler og dygtig sanger, og det kan nok være, at vi unge sang, når vi kom sammen. Der var livsmod og livsglæde i ungdomsårene. Udviklingen gik så jævn med fremgang overalt, indtil den første verdenskrig.

Da brast mange skønne drømme om aldrig mere krig, om, at socialisterne eventuelt ville standse en sådan ved simpelthen at nægte at gå med; det var da så logisk, så måtte galskaben jo høre op. Og vore klogeste hoveder, det troede man da, fortalte, at en verdenskrig var en umulighed, og brød en sådan ud, så ville den i hvert fald ende i løbet af få dage eller kort tid. Men alle de skønne teorier ramlede sammen, og folk blev optaget af at danse om guldkalven. Det var en væmmelig tid. Jeg mindes, at en velmenende mand rådede mig til at spille med – det var så let, forstand på den slags var unødvendig. Nå, manden havde for så vidt ret, som det var lige meget, om spilleren havde forstand på spil eller ikke, for galt gik det for de allerfleste.

Jeg interesserer mig ikke for spil; men jeg havde en elev, der narrede mig til sammen med ham at tage et lod i et eller andet lotteri, og loddet kom ud første gang med 5.000 kr. til deling. Jeg fik et kautionslån i anledning af mit byggeri betalt, men fortsatte ikke med at spille.

Et par dage omkring århundredskiftet blev der afholdt et stort 2-dages missions-ungdomsmøde i Herning med deltagere

fra hele landet. Vi lovede at tage mod to unge, men man sendte tre. Nå, vi havde plads nok. Det var to københavnere, der præsenterede sig således: Andersen – kolonial; Hansen – kolonial. Disse unge blev sammen med mig båset i karlekammeret. Da den ene var kommet af tøjet, knælede han på kammerets lergulv og bad Fadervor, medens vi andre lå nok så mageligt i sengen og bad vor aftenbøn. Så kom de to kolonialmænd til at diskutere forretning, og jeg glemmer aldrig, da den tilsyneladende mest fromme mand fortalte, at de havde tre kvaliteter af the, men det blev taget af samme skuffe! Den fine frue, der forlangte bedste sort, kom bare til at betale mere for samme kvalitet som de, der måtte nøjes med anden eller tredie sort.

Ja, fortsatte den anden kommis, det kender jeg godt. Vi har tre slags svesker i én skuffe, og så spørger vi: Ønsker fru en første, anden eller tredie kvalitet? Sikke kæltringer, disse københavnere, tænkte jeg.

Jeg deltog i et friluftsmøde, hvor Indre Missions største kanoner var opstillet på en tribune. Navnlig vakte den ærværdige, hvidhårede Ribe-bisp min opmærksomhed, thi jeg havde aldrig set en biskop før. Som et synligt tegn på mandens fromhed bar han et skinnende kors på brystet.

En af talerne, husker ikke, om det var Kræ Jacobsen, kritiserede vore fædrelandssange og nævnte strofen: – skøn er døden, som I fik –; men en anden nok så fornuftig taler bemærkede, at man dog godt kunne dø som kristen, fordi man døde for fædrelandet. Og en anden mente, det var skadeligt og ugudeligt at fortælle historier for børn om trolde og lignende. Dertil bemærkede en anden, at hovedet jo blev hugget af trolde i eventyrene, og det var da udmærket.

Mors morbror, *Jens Wållesen* i Rimmerhus, havde været med i treårskrigen, og farbror, *Jens Chr. Hansen*, havde som omtalt været med i 1864. De fortalte lidt om deres oplevelser, uden at min nationalfølelse derved blev vakt, selv om jeg forstod, at tyskerne var vore fjender. Det var først, da jeg i aviserne og også i omtale hørte om overpræsident *von Köllers* brutalitet overfor sønderjyderne, at jeg blev varm for den sønderjydske sag. Kunne v. Köller ikke ramme de lovlydige sønderjyder

på anden måde, så jog han deres danske tjenestefolk – henved 1000! – ud af landet. Det var brutalt.

Der kom en sønderjydske undermejerist, *Nikolaj Beck*, fra Forballum til Holing mejeri. Vi holdt en tid bladet »Dannevirke« sammen. Jeg husker, der en dag stod en sang om § 5 i bladet. Første vers lød:

Når tysken spørger dernede ved Spree,
hvorpå vi grunder vor ret,
da tør vi ham dristig i øjet se,
thi svaret er det:
Fordi vi var danske i tusinde år,
og der endnu har vort hjem,
og dernæst på, hvad der skrevet står i § 5.

I Herning blev der oprettet en Sønderjydske Forening, der vandt stor tilslutning, og der fik jeg lejlighed til at høre mange fremragende sønderjyske førere: *Jens Jessen*, *H. P. Hanssen*, *Nørremølle*, *Gustav Johansen*, *Nis Nissen*, *Jefsen Christensen* m. fl.

Der blev d. 21.–23. juni 1908 holdt et sønderjysk møde her med stor deltagelse. Ved en gudstjeneste i kirken sang vi: Den signede dag med fryd vi ser –. Da vi kom til sidste vers, rejste den gamle, stovte *Skrumsager* sig, og de andre sønderjyder fulgte hans eksempel; og nu sang de deres længsel og håb ud med en kraft, der lød betagende:

Så rejser vi til vort fædreland,
der ligger ej dag i dvale –
o. s. v.

*

Jeg kom, som ledsager, med til afstemningerne både i første og anden zone. Under den første boede jeg på Nørremølle. *Chr. Hansens* datter, *Julie Stavnsbjerg*, der i en årrække var kokkepige og senere værtinde på Højskolehjemmet i Herning, var min gode veninde. Men vi havde ikke samme syn på afstemningen. Jeg kunne ikke forstå, at vi ikke skulle have så mange sønderjyder med hjem til Danmark som muligt, og for mig var det pinligt at mærke, at man i Åbenrå absolut ikke ville have Flensborg med. Jeg havde en oplevelse ved afstemningen i Flensborg, der er betegnende. To nordslesvigere, der blandt

mange andre var kommet for at støtte sydslesvigerne, stod og talte sammen. Den ene siger: Hvis sydslesvigerne nu får flertal og stemmer sig til Danmark? Da udbrød den anden spontant: Det var da ikke godt! Og da jeg en dag snakkede med en kendt Åbenrå-borger, udbrød denne: Hvad vil I med sydslesvigerne – tror I ikke, at I skal få spektakel nok med os?

Fra afstemningen i Flensborg mindes jeg især det psykologiske pres, de store skarer af fremmede tyskere udøvede på den danske befolkning, når de ustandselig drog skrålende gennem gaderne.

I KONGENS KLÆDER

På sessionen blev jeg taget til sygepasser, og så lå jeg som rekrut i 1901 på Wildersgades kaserne i København i seks måneder og derefter i tre måneder på militærhospitalet i Rigensgade. Ved afslutningen af rekruttiden var vi til eksamen. Jeg var oppe i menneskets skelet i teori og skulle i praksis lægge en såkaldt testudo (en slags forbindelse) og klarede prøverne godt.

Da jeg havde tjent nogle måneder ved hæren, blev såvel min militære som min økonomiske stilling forbedret. Jeg fik udleveret en blank knap og et stykke smukt bændel med tilladelse til at måtte sy disse hæderstegn på mit venstre ærme – eller var det på det højre? Følgen var, at hver ny rekrut, der fik øje på mig i et bøsseskuds afstand, førte højre arm med udstrakt hånd og fingre op til huen som en ærbødig og pligtskyldig hilsen til en overordnet. Det kunne såmænd være anstrengende nok for en stivlemmet bondeknold, hvorfor jeg selvfølgelig sagde: Tag hånden ned, jeg har selv været menig – for ikke så længe siden.

Men endnu større indtryk gjorde det på mig, at min økonomiske stilling blev betydelig forbedret, idet min gage, uden ansøgning, blev forhøjet med 10 %. Udregnet efter salig Chr. Hansens regnebog udgjorde det et dagligt tillæg på, siger og skriver, fem øre; og omsat i noget spiseligt svarede beløbet til 2½ æbleskive, som man kunne købe friskbagte i en kælder. Til belysning af forholdene i min soldatertid må jeg føje til, at vi af daglønnen på 55 øre selvfølgelig skulle koste os selv.

Når jeg nu så mange år efter tænker tilbage på mit luksuriøse

soldaterliv, falder det mig ind, at der dog var mere pædagogisk mening i datidens lønningssystem, end der er i nutidens, da man giver jenserne så mange penge for ikke at bestille ret meget, at de nødvendigvis må have flere fridage og -timer for at kunne få deres gage brugt.

I min tid var generalmajor *Madsen* krigsminister. Blandt hans gode gerninger kan nævnes, at han søgte at forbedre tonen ved hæren, hvad nok kunne tiltrænges, ved at få den væmmelige banden indskrænket. Vor kaptajn holdt i denne anledning en pæn tale og sagde, at tonen blandt soldaterne ikke bør være anderledes, end vi ville være den bekendt i vor mors dagligstue.

En dag, vi var ude på øvelse og just havde hvil, var der en skrædder, der satte sig i nogle nælder. Han fór op og råbte: Aw for Satan! Det gjorde han 3-4 gange. Da skred kaptajnen ind i embeds medfør; men så sluttede han sin alvorlige formaning med: Herregud, en lille befriende ed, den ka' jeg sku' selv bruge!

På hospitalet kom jeg på kontoret, og så skulle jeg ved stuegangen skrive journaler for overlæge *Ammetorp*. I førstningen kneb det naturligvis med de mange latinske fagudtryk, selv om vi på skolen havde lært nogle af de almindeligste navne på sygdomme etc. Det var en ordentlig mundfuld at sluge for en bondedreng, når overlægen ved stuegangen havde undersøgt en patient, og han sagde: Skriv: »Hjertedæmningen når fra costa tre venstre sternalrand til en fingersbredde nedenfor papilærlinien, hvor apex føles i fjerde intercostalrum«.

Da vi en dag fik mange nyindkaldte soldater ind, skulle jeg skrive så meget, at jeg ikke kunne følge med og måtte forkorte i det uendelige. Næste morgen spurgte overlægen ved en patient: Hvad skrev De i går, sygepasser? Flovt måtte jeg bekende, at jeg ikke kunne læse det. Lad mig se! sagde overlægen; og han kunne læse, hvad der burde stå.

Engang skulle jeg afskrive en ældre journal; men det var mig ikke muligt at tyde hieroglyfferne. Da jeg kunne se, det var skrevet af reservelæge Brüniche Nielsen, gik jeg til ham. Kan De ikke læse det? spurgte han overrasket – jeg har jo selv skrevet det. Ja, svarede jeg, det er netop ulykken.

Vi fik en aften en soldat ind med høj feber og symptomer på blindtarmsbetændelse. Overlægen ville dog ikke operere ham

samme aften, og da soldaten næste morgen havde normal temperatur, blev han udskrevet. En tid efter kom han atter ind med høj temperatur og de samme symptomer; men næste morgen fejlede han tilsyneladende intet og blev udskrevet. Imidlertid kom manden ind tredje gang; men da var det for sent, han døde af bughindebetændelse. Jeg overværede obduktionen og fik et indblik i en læges ansvar, da overlægen til en kollega ytrede: Ja, havde jeg opereret ham første gang, han blev indlagt, så havde han været reddet.

En anden medtaget patient kom ind med tegn på, at han havde nyrebetændelse eller nyregrus; jeg husker ikke, hvilken diagnose, man stillede. Karlen blev opereret; men man fandt intet sygeligt, og så blev der lukket. Kort efter kunne han blive udskrevet som rask.

Jeg var glad ved min tjenestetid, havde gode kammerater, stod mig godt med lægerne og de kvindelige sygeplejersker, og jeg besøgte i min fritid museerne og gik til foredrag. Engang hørte jeg den bekendte, norske præst og forfatter *Thorvald Klaveness*, der talte over emnet: Hvad kan et lands ungdom kræve af sine digtere? – det er vel ikke ordret, hvad han kaldte emnet, men jeg mindes, at det i hvert fald ikke var livets negative mål, man skulle stræbe efter.

Nu og da stoppede jeg fugle ud for naturaliehandler *Jacobsen* i Gothersgade og fik som betaling forskellige naturalier; men privat kom jeg ikke meget ud i byen; et par gange var jeg inviteret ud til den bekendte entomolog dr. *Meinert* ved Zoologisk Museum.

Blandt mine kammerater kan nævnes: Snedker *A. P. Madsen*, der senere fik forretning i Lemvig; fem lærere, hvoriblandt *Andr. Hansen*, der blev leder af Duborgskolen i Flensborg; et par teologer o. s. v. Men *Ludvig Kaaber* fra holdet forved kom jeg til at stå i særlig venskabelig forbindelse med. Han var uddannet handelsmand, rejste til Island, hvor han blev en anset mand, nationalbankdirektør og generalkonsul. Da han rejste til Island første gang, ville han undervejs gøre et ophold i Hull, tror jeg, og i sidste øjeblik fik han tilladelse til at tage med et senere skib. Men skibet, han skulle have været med, forsvandt med mand og mus.

Efter udstået tjenestetid rejste jeg hjem til Holing. I København havde jeg naturligvis talt bysproget, men da jeg kom

hjem, talte jeg atter – til ære for mor og mig selv – mit modersmål, jysk. Folk skulle ikke snakke om, at Hans Peder *wa blöwn fi'n o et*.

JEG FANDT MIN KONE

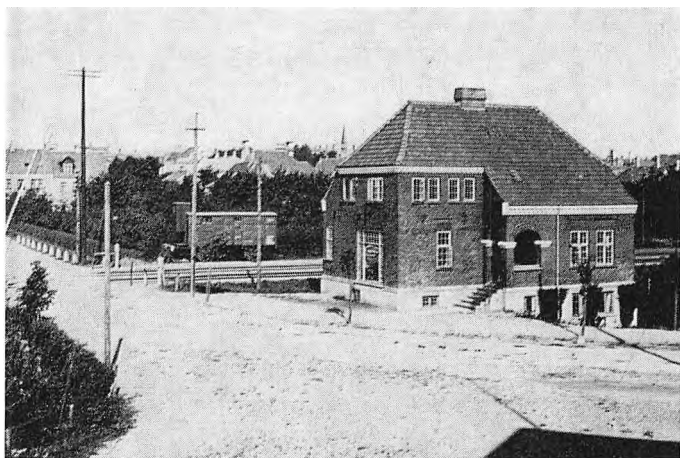
JEG har aldrig gået og spillet kæreste, som man sagde; og selv om jeg syntes godt om mange af de prægtige piger, jeg traf i min ungdom, så passede jeg altid på ikke at give anledning til, at nogen kunne tro, jeg gik på jagt efter dem.

Den pige, jeg følte mig mest tiltrukket af, var *Anna Larsen* fra Falster. Hun havde været elev på Vallekilde Højskole og havde derefter tjent hos *Povl Hansen* og *Sigrid* som barnepige. På den tid var der en mandlig elev, en gårdmandssøn fra et sogn mellem Herning og Holstebro, en udmærket karl, der blev forelsket i Anna. Efter at han var kommet hjem, læste han i et blad, at Hammerum Herreds Børnehjem søgte en pige. Det meddelte han Anna, og hun fik pladsen hos *Iver Mikkelsen* og *Frandsine*. Mærkeligt nok kom de to unge ikke i forbindelse med hinanden – *de sku nåk et' væ. så'rn*.

Anna kom til at deltage i gymnastikken i Holing, og ved et gilde i gymnastikhuset, nytår 1902, så jeg hende første gang.

Anna og Hans. o. 1917.

Lindebo 1914.

Det, jeg først lagde mærke til, var hendes kulsorte hår; men jeg lærte hende altså at kende i en springdans.

Senere fik hun et par kursus i gymnastik i Askov og kom til at lede de kvindelige gymnaster i Holing. Et par gange var hun i mit hjem i Holing, og hverken hun eller andre kunne være i tvivl om, at jeg var optaget af denne falstring. Men min ansvarsfølelse forbød mig at ytre noget om mine følelser, og da hun var i mit hjem for at tage afsked i anledning af, at hun ville tilbage til Vallekilde, bad jeg hende end ikke om at skrive til mig – min fremtid var usikker, jeg havde ikke noget at gifte mig på.

I 1908 blev foreningen Danmarks Folkeminder stiftet; jeg blev medlem og modtog foreningens første bog, »Livet i Klokkergården«, der udkom 1908–09. Denne ypperlige bog, der skildrer gamle dages forhold på Nordfalster, optog mig, og ved at læse den måtte jeg gang på gang tænke på Anna. Så sendte jeg hende bogen som lån sammen med et brev, der utvivlsomt forrædte, at gammel kærlighed ikke var rustet. Og hun blev glad ved begge dele.

Der blev på den tid opført et optagelseshjem for småbørn, »Sydsjælland«, ved Næstved. Anna søgte pladsen som forstanderinde, og hun fik den, efter at hun en tid havde været på

Dronning Louises Børnehospital i København. Børnehjemmet ved Næstved blev åbnet d. 19. juni 1909 med 10 drenge og 17 piger.

Anna fik en stilling, som hun egnede sig godt til og var glad for, og jeg havde på følelsen, at det måske ville blive vanskeligt at hjemføre hende som min kone. Vi skrev stadig sammen, flere og flere breve, og så friede jeg pr. brev, da min forretning gik godt. Jeg fik ikke afslag – men heller ikke hendes ja. Det fik jeg først, da vi stod for alteret i Herning Kirke d. 4. november 1911. Vort bryllup stod i Holing forsamlingshus, hvor vi mødtes første gang.

Så rykkede Anna som min kone ind i vort nyopførte hjem, *Lindebo*, overfor museet, og der havde vi 30 lykkelige år. Der var ingen velstand; jeg husker, at jeg helst skulle tjene 10 kr. om dagen, for at vi kunne svare enhver sit; men vi savnede intet, og jeg havde mere end arbejde nok, ofte for meget, og vi fik fire sunde børn, så Anna havde også arbejde nok.

Hun havde et lyst sind, var en både dygtig og god kone og en god mor for vore børn, som jeg tog mig alt for lidt af. På hende passede stroferne: » – lys vågent for alt skønt og stort herved, men med de dybe længsler velbekendt –«.

Anna, hvis pigenavn var *Anna Karoline Larsen*, var født i Fjenstrup, Maglebrænde sogn ved Stubbekøbing, d. 22. 9. 1879. Hendes forældre var: Husmand og væver *Niels Peder Larsen*, † 1916, og hustru, *Ane Kirstine*, f. *Olesen*, † 1932. Min svigerfar var falstring, men det var let at se, at der var vendisk blod i ham, og vel var svigermor født, hvor de boede, men hendes far var fra Lou og hendes mor fra Lille Næstved, hvorfor man også kaldte Ane for *Ane Sjælland*.

Min kone havde to brødre, *Osvald*, der blev snedker, men druknede som ung, og *Viggo*, der blev gift og fik hjemmet, men han døde som yngre mand. Så var der foruden min kone tre døtre: *Martha*, der i mange år var lærerinde i Masnedsund; *Inger*, der blev gift og boede i Varde Landsogn, men som nu opholder sig hos en datter, lærerinde *fru Søgaard* i Valsømagle ved Ringsted; og *Line*, der lever som ugift i Vordingborg.

I 1941 blev Anna syg, og hun døde på Radiumstationen i Århus d. 28. 4. 1942, 63 år gammel – et stort savn både for hjemmet og for vore venner.

*Karen Nielsdatter, f. 1817.
Annas mormor.*

Efter sin mor optegnede Vagn i 1931 en del interessante træk, hvoraf her et uddrag:

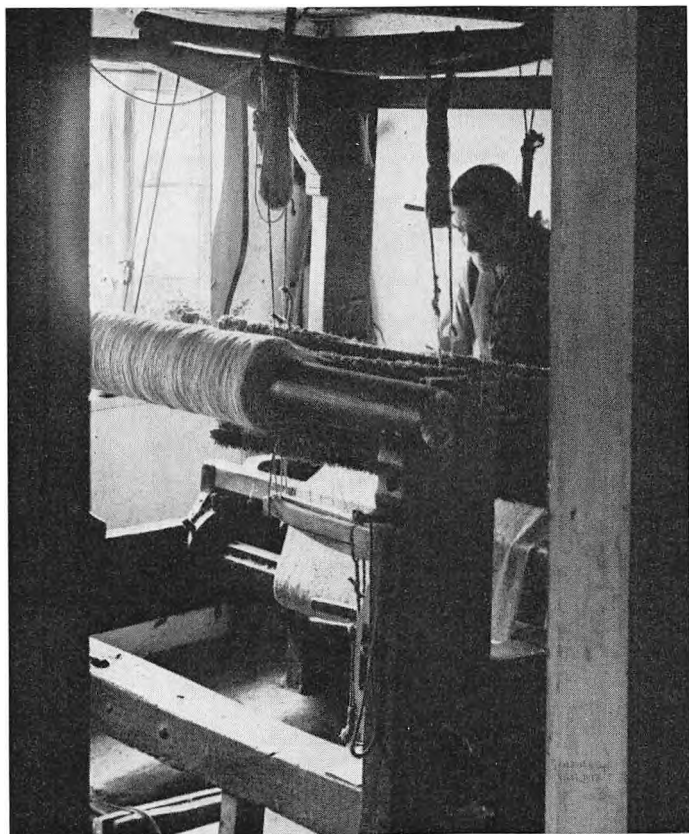
Anna kom efter sin konfirmation til at tjene hos *Hans Pitter* i Brarup, og der var hun i 3 $\frac{1}{2}$ år. Konens mor, *Maren Pitters*, var i gården, og hende havde Annas far-mor været barnepige for. Maren skulle giftes, da hun kun var 16 år. Hun var eneste barn, og de fik fat på en, der hed *Rasmus*, fra Tårup, hvad man i de andre gårde var meget fornærmede over, da de unge ellers plejede at gifte sig indensogns.

Maren skulle man sige »I« til, og hun havde mange ældgamle skikke, som hun holdt stejlt på. Her nogle eksempler:

Første gang, kreaturerne skulle ud om foråret, skulle de trækkes over jern, der blev lagt på kostaldens dørtærskel. I julen måtte intet hjul gå rundt, og i de tre store højtider, jul, påske og pinse, måtte man ikke sy, thi gjorde man det, fik man »fingerbrød« (fingerbrud), d. v. s. en bullen finger.

Hver juleaften, når hønsene skulle have foder sidste gang, skulle Anna tage en tobakstønde, gå op på loftet og tage lidt af hver slags korn og frø, som de havde avlet, og give hønsene, så ville man få en god høst – mente Maren.

Når de bagte »gråbrød« (grovbrød), »småbrød« (sigtebrød) og simler (hvedebrød), skulle der slås kors i det første brød, som

Niels P. Larsen ved væven. 1913.

Maren kaldte korsbrød eller lysebrød. I dette, der blev sat først i ovnen, blev der stukket en pind, der var omviklet med en smal linnedstrimmel, dypet i tælle og tændt, så man derved kunne se at sætte de andre brød i ovnen. Dette brød skulle gemmes til sidst, og Gud nåde pigen, hvis hun bar dette brød ind, før de andre var spist! Man måtte aldrig puste i ilden under gruekedlen, for at få det til at brænde bedre, når de kogte sorte pølser, og pigerne måtte ikke have lys i deres kammer – men mon det ikke var af sparsommelighed?

Ane »Sjælland«. 1914.
Annas mor.

Maren var på sin måde from, selv om hendes stadige mundheld var: *Je ska dølen bræk me* —« o. s. v. Annas oldemor sagde: »— *den unde slå me* —«.

Når Annas husbond og madmor var ude en aften, skulle Anna passe børnene, der lå i Marens kammer, og hvis de ikke var døbt, skulle hun slå kors over dem, for at de ikke skulle blive forbyttet af de underjordiske; men var de først døbt, så skulle hun ikke foretage denne ceremoni.

De skulle gå fastende til kirke den dag, de gik til alters; dog lempede Maren denne skik lidt, så de fik lov til at få en kop kaffe med en hvedekage til, men ikke davre. Endnu i Annas tid stod kvinderne, eller pigerne i hvert fald, op ved bordet, når de spiste.

Fra *Hans Pitters* kom Anna til at tjene hos *Tilbrærens* (Teglbrænderens) i to år, og så kom hun på *Vallekilde* i 1899, hvor hun tjente et år, og derfra fik hun plads hos *Hans Hansen*, *Mosegård* i *Gravvænge* på *Fyn*. Så var hun et år hos pastor *Meulengracht* i *Ønslev*, og derfra fik hun plads på *Herning Børnehjem*, hvor hun var i tre år. Derfra fik hun plads på børnehjemmet *Christianshvile* i *Ordrup* og var så atter i to år i *Vallekilde* som barnepige, hvorfra hun fik stillingen som forstanderinde på »*Sydsjælland*« efter uddannelse på *Dronning Louises Børnehospital*.

De første år, Anna tjente, fik hun 50 kr. om året i løn, og da satte hun penge i sparekassen. Det tredje år fik hun 60 kr. og det fjerde 100 kr. Atten år gammel købte hun en symaskine, der kostede 36 kr., og denne havde hun og brugte til sin død. Højskoleopholdet betalte hun selv, men fik dog nogen understøttelse, og uddannelsen på Dronning Louises Børnehospital betalte hun ligeledes selv. Hun var flittig, nøjsom og heldigvis ikke forvænnet.

Anna og jeg blev, som nævnt, velsignet med fire sunde børn, to drenge og to piger. De blev gift, og jeg har ni børnebørn. Ældst af vore børn er:

Vagn Lindebo Hansen, f. i Herning 2. 9. 1912. Efter at have taget mellemskoleeksamen i 1928 fik han plads ved landbruget i Vallekilde, derefter i Revninge, og så blev han elev på Rødding Højskole i vinteren 1930-31. Så fik han plads på Askov Forsøgsstation 1931-32, i Pøel i sommeren 1932; derefter var han elev på Ladelund Landbrugsskole 1932-33 og kom så på Landbohøjskolen, hvorfra han blev dimitteret i 1937. Så fik han plads som videnskabelig assistent på Askov Forsøgsstation 1937-38, var lærer på Vestsjællands Landbrugsskole i Høng i vinteren 1938-39 og assistent ved Haderslev Amts Landboforening 1939-41. Fra sidstnævnte år til 1943 var han ansat ved Hedeselskabet i Haderslev og derefter ved Hedeselskabet i Herning fra 1943-51, blev så filialbestyrer af Hedeselskabets kontor i Randers indtil 1957, da han blev ansat som distriktsbestyrer af kontoret i Haderslev og fra 1958 samtidig amtsvandsinspektør for Haderslev amt. Videre kan nævnes, at han er tilforordnet sagkyndig ved grundforbedringsudvalget for Haderslev amtrådsreds.

I 1938 var han på en tremåneders studierejse til Tyskland og i 1948 på en tremåneders studierejse til Holland.

Den 2. 10. 1943 blev Vagn gift med sygeplejerske *Ilse Vejen Hindkjær*, f. i Slagelse 27. 11. 1917, datter af daværende trikotagehandl. *A. Hindkjær* og hustru, *Agnes*, f. *Hansen*. Vagn købte hus ved Sdr. Anlæg i Herning, og der fødtes sønnen, *Arne Lindebo Hansen*, d. 24. 5. 1945. I 1946 solgte de huset til min søster og flyttede hen til mig i Lindebo, hvor deres datter, *Inger Lindebo Hansen*, blev født d. 14. 4. 1948. Nu bor de Birkevej 12 i Haderslev.

Finn Lindebo Hansen er født i Herning d. 27. 4. 1914. Efter

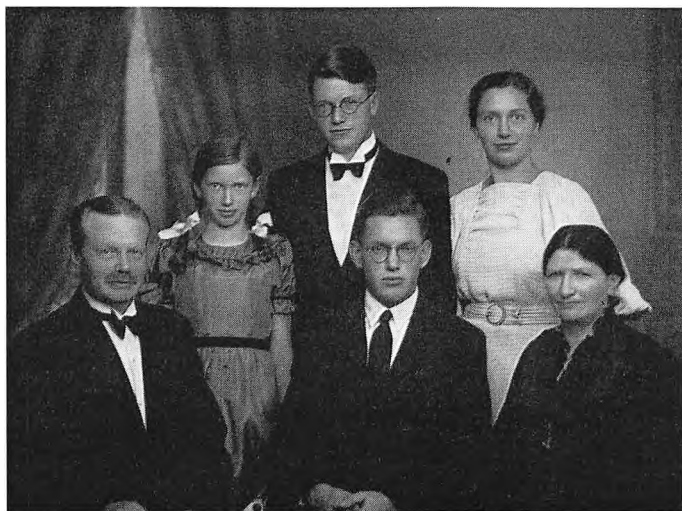
sin konfirmation 1928 tjente ham om sommeren i Fastrup og kom om efteråret på Staby Efterskole. Næste sommer tjente han i Sdr. Hauge, gik i dagleje om vinteren, og så kom han i 1930 i lære hos snedker *Peter Hansen* i Ryslinge. I 1935 bestod han svendepøven, fik bronzemedaille for et chatol, og november samme år kom han på Ry Højskole. Derefter arbejdede han hos *Lervad* i Askov, til han i januar 1939 fik et tremåneders kursus på Teknologisk Institut, hvorefter han arbejdede hos *Hansen* i Ryslinge, indtil han i efteråret samme år tog på Kunsthåndværkerskolen i København, og der var han i de følgende to vintre; men den sidste, i 1942, gik han også på Akademiet hos *Kaare Klint*. Nu fik han arbejde hos det bekendte møbelfirma *Ludvig Pontoppidan* i København, og der var han, til han i foråret 1945 tog tilbage til *Hansen* i Ryslinge.

Den 5. 5. 1946 blev han gift i Ringe med *Inge Marie Andersen*, datter af læderhandler *Kristian Albert Andersen* og hustru, *Laurine*, f. *Nielsen*. Inge, der er f. 24. 9. 1920, gik i den private realskole i Ringe og fik kursus i stenografi, bogholderi og maskinskrivning i Odense og stod ellers i faderens forretning.

Finn købte en ejendom i Kellerup ved Ringe, hvor han fik indrettet et snedkerværksted; men under mekaniseringens forrygende tempo efter den anden verdenskrig kunne det gamle håndværk ikke klare sig i konkurrencen med fabrikkerne. Så slog Finn om, anskaffede hypermoderne maskiner, udvidede værkstedet og byggede flere gange, efter at han havde fået en betydelig eksport til flere lande, navnlig til Amerika.

I Inge og Finns ægteskab er der to børn: *Anne Marie Lindebo Hansen*, f. 11. 4. 1947 og *Jens Lindebo Hansen*, f. 16. 7. 1950.

Karen Lindebo Hansen, f. 10. 7. 1917 i Herning. Efter sin konfirmation tjente hun i 1½ år i Flensborg og 1½ år på Blangstedgård ved Odense. I vinteren 1935-36 var hun på Snoghøj Højskole, tog derefter plads på Købmandshvile ved Rungsted, lærte så barnepleje på børnehjemmet i Gentofte, hvorefter hun fik plads som medhjælper på Julemærkehjemmet ved Hobro, oprettet 1939, og der var hun til 1941, da hun om vinteren tog på Askov Højskole. Så blev hun uddannet som sygeplejerske i Sønderborg 1942-45 og på Sindssygehospitalet i Viborg 1945-46. Den 20. 7. 1946 blev hun gift med lærer *Jørgen*

Sølvbryllup i Lindebo 1936

Vagn og Karen f. o., Hans, Tora, Finn og Anna f. n.

Bredahl Leth, der var søn af lærer *P. Leht* og hustru, *Helga Bredahl*, og født i Videbæk d. 11. 5. 1920. Jørgen var dimittet fra Tønder Seminarium og blev lærer i Sønderborg, og der blev deres første to børn født: *Poul Erik Leth*, f. 17. 7. 1947, og *Finn Lindebo Leth*, f. 5. 10. 1949. Så fik Jørgen ansættelse ved Nørregades Skole i Herning; familien flyttede til Lindebo, og her blev deres 3. barn, *Anna Lindebo Leth*, født d. 7. 2. 1953. Kort efter, d. 8. 5. samme år, døde Jørgen, kun 33 år.

Tora Lindebo Hansen, f. i Herning d. 14. 5. 1926. Nyspoglig student fra Herning Gymnasium 1945, ved husgerning i Tommerup vinteren 1945-46 og derefter i Reading (England) 1946-47, på Socialpædagogisk Seminarium i Århus 1947-49 og tog samtidig klaverundervisning. Børnehavelærerinde i Horsens 1949-50. Gift i Herning d. 29. 7. 1950 med el-ingeniør *Svend Rygaard*, der er født i Århus d. 26. 3. 1915, søn af konstruktør *Louis Madsen Rygaard*, der var født på Sct. Crois 1875 og døde i Århus 1956, og hustru, *Nielsine Kirstine Petersen Astrup*, født i Astrup 1876.

Svend Rygaard kom efter at have taget realeksamen 1931 i

maskinlære hos *Frichs* i Århus 1931-35, gik på Teknikum i Århus, afgang derfra 1938, og havde derefter ansættelse på Dansk Andels Cementfabrik i Nørresundby 1938-39; så var han hos Siemens Elektricetets Aktieselskab i København 1939-40, soldat ved Søværnet 1940-41 og hos *Frichs Fabrikker* i Århus 1941-47, hos *Seest Maskinfabrik A/S* i Århus 1947-49, hos *I. Krüger A/S*, København, 1949-51, hos *Nordisk Kabel- og Trådfabrikker A/S*, København, 1951-54, og har siden været ansat i *Laur. Knudsens Mekanisk Etablissement A/S* (eksportafdelingen), København.

Tora og Svend har to børn: *Leif Rygaard*, f. 9. 4. 1951 i Lyngby, og *Jørgen Rygaard*, f. 4. 6. 1954. De bor *Mogens Allé 49*, Lyngby.

KIRKER OG PRÆSTER

Jeg blev døbt i Herning gamle, kullede kirke, der lå et par kilometer nordvest for byens nuværende centrum. Kun én gang, det var vistnok i 1884, mindes jeg, at jeg var i denne kirke, og når jeg husker det, så skyldes det en ejendommelig bagatel. Hverken rummet, præsten eller salmesangen har efterladt sig indtryk på mig, men medens jeg sad ved min fader på mandsiden, altså højre stolerække, tænkte jeg: Mon mændene må ha' deres pibe med i kirke? Da ingen af mændene røg, så var det vel dette særsyn, der gav anledning til mine verdslige tanker.

Rind-Herning udgjorde endnu på den tid eet pastorat. Herning var det mindste sogn med de færreste indbyggere, indtil tværbanen fra Silkeborg blev ført igennem til Skjern, da tog byen til at vokse. Den gamle kirke blev for lille, og den var brøstfældig, og derfor fik vi en ny i 1889. Samtidig blev Herning sogn et selvstændigt pastorat med *P. Gabriel Koch* som præst.

Efter sigende var Koch højkirkelig, men iøvrigt en udmærket mand, som alle kunne være tjent med. Imidlertid blev han i 1900 forflyttet til Odense, og i 1901 blev han udnævnt til biskop over Ribe stift, hvorunder vi hørte dengang.

Indre Mission, der efterhånden var vokset sig stærk her på egnen, ønskede at få den udprægede missionsmand *Johannes*

Gøtzsche til præst, medens grundtvigianerne ønskede at få en præst med deres livssyn.

I Ørre havde man, som nævnt, fået den unge, begavede *Enevold Terkelsen* som præst. Grundtvigianerne med redaktør *L. V. Bendixsen*, realskolebestyrer *Johs. Kiilerich* med flere satte sig i bevægelse for at få Terkelsen hertil, når Koch flyttede; men nu viste det sig, at missionen allerede havde fået løfte om, at *Gøtzsche* skulle have kaldet.

Et par ansete mænd gik da rundt med en liste, hvorpå alle voksne, der måtte ønske at få Terkelsen som præst, kunne sætte deres navn. Resultatet blev, såvidt jeg husker, at 82 % af beboerne skrev under. Men til denne og lignende indsamlinger af navne er der det at bemærke: Var de samme listebærere eller et par andre vellidte og ansete mænd kommet først med en liste til fordel for *Gøtzsche*, så ville de utvivlsondt have opnået et lignende eller et endnu større resultat.

Med nævnte liste rejste en deputation bestående af *Kiilerich*, *Jens Veje* og *Chr. Overgaard* ind til kong *Christian den 9.* Men der var intet at gøre, kirkeministeren havde lovet *Gøtzsche* embedet i Herning. Dog fik deputationen løfte om, at Terkelsen måtte få kaldet i Rind, når dette om kort tid blev ledigt, og i 1900 blev Terkelsen præst der.

Enkelte misfornøjede i Herning havde allerede løst sognebånd til Terkelsen i Ørre; nu blev det lettere for ham at betjene sine tilhængere her; og endelig blev Herning-Gjellerup valgmenighed oprettet i 1904 med Terkelsen som præst, og så flyttede han til Herning.

I Holing var der kun én familie, der sluttede sig til Indre Mission; de andre havde næppe særlige kirkelige interesser udover, at de passede deres kirkegang, især til højtiderne, da skulle der jo ofres, og så kom de i kirke, når familiære begivenheder, bryllup, barnedåb, konfirmation og begravelse samt altergang to gange årlig krævede deres nærværelse.

Mange unge bondesønner og -døtre kom efterhånden på højskole, og disse sluttede sig i almindelighed til de foreninger, der holdt til i Højskolehjemmet (oprettet 1890), og der kom jeg ofte til foredrag.

Da jeg blev gift i 1911, og min kone var opvokset i grundtvigianske højskolekredse, blev vi indmeldt i valgmenigheden; det var iøvrigt Terkelsen, der viede os; men da jeg bad om at

blive optaget som medlem, pointerede jeg overfor Terkelsen, at det ikke var af religiøse grunde, at jeg ønskede at blive optaget – men jeg befandt mig bedst i disse kredse.

VERDENSKRIGENE

Jeg mindes naturligvis tydeligt, at den første verdenskrig brød ud og vore værnepligtige blev indkaldt hin augustdag i 1914. Vi slap direkte for at komme med; men sønderjyderne kom godt med – der faldt 6000 unge mænd.

Men naturligvis mærkede vi også krigen. Der blev mangel på mange varer, adskillige fødemidler blev rationeret og kunne kun købes, hvis man havde kort – eller på sort børs – og man fik surrogater i stedet for ægte varer.

Der blev handlet, spekuleret, tjent og tabt mange penge, og alt blev så dyrt. Det blev forbudt bønderne at lade deres eget korn male og at bage brød, som man havde gjort siden de fjerneste tider, og det blev forbudt dem at slagte deres egen gris.

I Odderskær, der ligger afsides i Borris sogn, lå en vandmølle, hvor adskillige, uden større risiko, fik malet, så de selv kunne bage. Men én, der var misundelig, meldte mølleeejeren, *Lars Odderskær*. Da han kom for retten i Skjern, sagde herredsfogden: De er anmeldt for at have malet for en mand; jeg har fået et anonymt brev – hvem er denne mand? Lars, der var en lun jyde, svarede: *Ja – ka a no håw de – men de wå den sam mand, dæ levier en hal' gris te æ hærresfow-er*. Denne oplysning var tilstrækkelig; Lars hunne roligt gå hjem til sin kværn igen.

Efter afslutningen af denne krig gik de fleste ud fra, at nu, da Tyskland var forblødt og forarmet, måtte man vel regne med fredelige tilstande i en lang periode, og at folk, der havde deltaget i denne uhyggelige krig og oplevet den elendighed, der fulgte med, ikke kunne komme i tanker om at begynde en ny krig; Men Tyskland slikkede sine sår. Hitler fik stampet en ny og stærkere hær frem, og så, da han fandt lejligheden passende, lod han sine hære marchere sejrssikre ind over grænserne.

Om morgenen d. 9. april 1940 drønedes tunge flyvemaskiner ind over vor lille by. Det er nok englænderne, der er på vej

mod Tyskland, tænkte jeg, da jeg stod op; men det var tyske flyvere. Tyskerne kom som en tyv om natten og besatte Danmark trods den højtidelige ikke-angrebspagt, der var indgået mellem Tyskland og Danmark. Nå, denne overenskomst trak man på smilebåndet ad, thi Tyskland havde naturligvis intet at frygte fra vor side.

Op ad formiddagen d. 9. april 1940 rygtedes det, hvis man ikke havde hørt det om morgenen i radioen, at Danmark var besat, og så kom der en afdeling soldater på motorcykler med maskingeværer pegende truende fremad susende forbi vort hjem. Det var kraftige og flotte krigere, men tilsølede af sved og støv. Det var et andet syn, da tyske soldater efter kapitulationen d. 5. maj 1945 en morgen kom gående, drattende, simpelt klædt, uden våben og trækkende med barnevogne eller hjemmelavede køretøjer, der var læsset med forskellige varer – købt for vore penge. Nu glædede disse forsagte krigere sig til at kunne bringe mangelvarer hjem til deres nødstedte familie. – Men da de forslæbte tyskere endelig nåede grænsen, måtte de aflevere deres habengut!

Man kan ikke sige, at vi, i sammenligning med andre lande, led nød i de fem onde år; men da det traf ind med hårde vintrere, var det hårdt nok at skulle nøjes med 10° C. i stuen, fordi man ikke kunne skaffe brændsel, eller kun små mængder, fra udlandet. Værst var det dog for dem, der intet havde at fyre med. Og for dem, der var vant til at gå og ryge meget, blev det en streng tid. Cigarstumper blev samlet op på gaden og sammen med tang og andet skidt lavet i nye, fine cigarer – det fortalte man i hvert fald. Den, der var så heldig at have en cigar eller cigaret, lod undertiden denne gå fra mund til mund, når vedkommende sad sammen med andre tobakshungrende i en kupé f. e. Jo, det var onde tider.

Det blev også besværligt at rejse, thi der gik, af mangel på brændsel, kun få tog, og de, der gik, var overfyldte, endog på gange og toiletter.

Og mørklægningen generede meget. Tyskerne forlangte, at der skulle være rullet tæt for vinduerne, når der blev brugt lys indenfor, at ikke engelske flyvere skulle kunne orientere sig efter lysene.

En aften gik jeg gennem Riisskov på vej ud til professor Skautrup. Det var så mørkt mellem træerne, at jeg gang på

gang måtte føle mig for, om jeg var på vejen, og til sidst vidste jeg ikke, hvor jeg var. Endelig kom en dame gående med en lille lommelygte i samme retning. Hun skulle ud til sidsygeanstalten, og ved hendes hjælp kom jeg på ret køl.

I København var jeg også vildfarende en aften. Jeg kom med den sidste sporvogn fra Amager, og min vært havde forklaret, at sporvognen ikke gik længere end til Højbro, hvorfra jeg let kunne finde til hotellet i Løngangsstræde. Men der lå en tæt tåge over byen, og da jeg steg ud, vidste jeg hverken, hvor øst eller vest var. Jeg så over tågen spidsen af et kirketårn – mente jeg – og hvad var det for noget? Jeg gik lidt frem. Der kom endelig en herre og en dame. Vil De ikke sige mig, hvad det er for en kirke, dér ligger? Svaret lød: Det er jo Christiansborg! Så kunne jeg finde. Men hvor var det besværligt at finde husnumrene om aftenen, når der ingen gadebelysning var.

Lønninger, priser og skatter steg år efter år – en skrue uden ende, værre og værre. En mand, der var ejer af 200.000 kr., var dårligere stillet end en karl eller arbejdsmand, hvis han skulle leve af renterne. I mine yngre år var en mand velhavende, hvis han solgte sin gård og fik 20–30.000 kr. fra; nu er en mand ikke nogen krøsus, om han har 10 gange så meget. Til gengæld har vor vise regering jo sørget for, at vi alle kan få pension og mange slags understøttelser, som vi alle er med til at betale. Atter skrue uden ende.

*

Men alting skal have en ende. Den anden verdenskrig fik også ende. Hver djævel har sin tid. Hitler endte sin tilværelse »på ærens mark« – som selvmorder i det beskyttelsesrum, hvor han havde søgt tilflugt. Tyskerne kunne ikke mere, de måtte strække våben, kapitulere.

Men ro blev der langt fra i verden, tværtimod. Tyskland, der var så ødelagt og bundfattigt, rejste sig forbavsende hurtigt. Foreløbig generer den tyske militærmagt dog ikke; men der opstod et voldsomt kapløb om magten mellem Øst og Vest, og nu i atomalderen slås man om – himmelrummet.

J. A. TRØSTRUP

De fleste samler fra barnsben på et eller andet, og det gjorde jeg også; men det var først mødet med den ejendommelige lærer *J. A. Trøstrup*, grundlæggeren af Herning Museum, der gav anledning til, at jeg blev museumsmand.

Som dreng købte jeg under et besøg i Lundgård en stenoldsag af karlen for 20 øre. Det var første gang, jeg stod med et sådant stykke, og det var næsten med en hellig følelse, at jeg betragtede dette minde om folk, der havde levet i oldtiden. Stor var min skuffelse, da min onkel lagde beslag på stykket, fordi det var fundet på gårdens mark; at han stak mig 30 øre, følte jeg som et dårligt plaster. Senere fik jeg fat på enkelte gamle genstande, som jeg gemte i en kasse under min seng.

En dag i 1897 stod jeg udenfor hjemmet og læste i avisen. Da kom der en mærkelig mand gående. Han var iført en form-løs, grå frakke, havde en stor lædertaske over skulderen og en svær egekæp i hånden. Men det, der især vakte min opmærksomhed, var hans store skæg og en grå filthat, der var trukket langt ned over ørerne. Jeg bedømte manden til at være kreaturtrækker; det lå nær, da han kom henne fra naboen, der var kreaturhandler.

Den fremmede standsede og spurgte, om jeg vidste, hvor *Chr. Overgaard* i Gullestrup boede. Det forklarede jeg ham, og vi talte lidt sammen. Så siger han pludselig: Ved du, hvem *Jæ* er? Heldigvis fortalte jeg ikke, hvad jeg først havde vurderet manden til at være, og pludselig slog det ned i mig: Det er måske *Trøstrup*? Jeg havde hørt ham omtale som en højst mærkelig mand. Jeg gættede rigtigt – det var *Trøstrup*.

Hidtil havde jeg sagt du til ham; men da jeg nu stod overfor en degn, sagde jeg naturligvis *di*. Men *Trøstrup* vinkede straks af. Han sagde: Når vi kan sige du til Vorherre, så kan vi vel også sige du indbyrdes! Så var vi dus, og der blev indledt et venskab og samarbejde, der holdt i mange år.

Han kom med ind, og da han gik, var mine antikviteter vandret over i hans rummelige taske. *Trøstrup* var en klog og erfaren mand, der gerne fortalte, og jeg lyttede og skrev ofte en del ned af, hvad han fortalte. Skønt han selv skrev meget lange breve, hvis indhold dog kunne have stået på den halve

plads eller endnu mindre, så optegnede han aldrig folkeminder, men han fortalte lidt for E. Tang Kristensen.

Under et ophold i København i 1857 var Trøstrup en dag i Thorvaldsens Museum. En herre lagde mærke til den ejendommelige, jyske bondekarl, og han gav sig i snak med Trøstrup. Så sagde han: De kommer vel også hen i vort museum? (Oldnordisk Museum). Da spurgte Trøstrup: Er det ikke justitsråd Worsaae, jeg har den ære at tale med? Og det var det netop. Trøstrup havde set et billede af Worsaae. Det blev nu aftalt, at Trøstrup skulle komme hen i Oldnordisk Museum næste onsdag; og da han kom der, viste Worsaae ham rundt og forklarede genstandene. Så kom de ind i et rum, hvor der stod to herrer og snakkede. Den ene blev opmærksom på Trøstrup og spurgte Worsaae, hvem den person var; og da han fik at vide, at det var en vestjysk bondekarl, sagde han: Å – må jeg ikke vise ham rundt? Jo, vær så god, svarede Worsaae. Da var det selve museets berømte skaber og direktør *Chr. Jürgensen Thomsen*, der blev Trøstrups fører.

Måske blev spiren lagt til Herning Museum ved denne lejlighed, selv om der gik henved 40 år, inden tanken blev til virkelighed.

Et halvt hundrede år efter, at Trøstrup blev så venlig modtaget af de to museums mænd, havde jeg en oplevelse, som jeg tager med, skønt den ikke kom til at spille nogen rolle for mig.

Jeg søgte en dag audiens hos museets daværende direktør, dr. *Sophus Müller*. Jeg havde nogle karfragmenter med og ville gerne vide, hvorledes karrene havde set ud; men da direktøren opdagede, at jeg ikke kom for at melde om et fund, så havde hverken mine skår eller min ringhed spor af interesse for ham. Så snakkede jeg lidt om de såkaldte knusesten, der interesserede mig, og jeg havde min egen opfattelse af disse. Da udbrød han med foragt: De kan sku gå hjem og lægge Dem! Han må vel have lagt mærke til, at jeg trak på smilebåndet ad hans elskværdige henstilling, thi han sagde: Jeg har forresten skrevet noget om disse – det kan være, det vil interesse Dem at læse det? Jeg takkede, fik en stol, og han gik hen til en reol for at trække en årbog ud. Jeg var dengang meget skarpt seende, og da han ville trække en fejl årgang ud, råbte jeg: Nej, det er i 1907 (hvis jeg nu husker ret), at det står. Da vendte han sig brat og overrasket om mod mig og spurgte:

Hvor ved De det fra? Jo, jeg har bøgerne! Hvor får De disse fra? Dem køber jeg! Da sluttede han samtalen med følgende diplomatiske udtalelse: Jeg har forresten ikke udtalt mig bestemt om disse sten!

Lad mig føje til, at jeg om de senere direktører og det øvrige personale ved Nationalmuseet kun har gode minder.

*

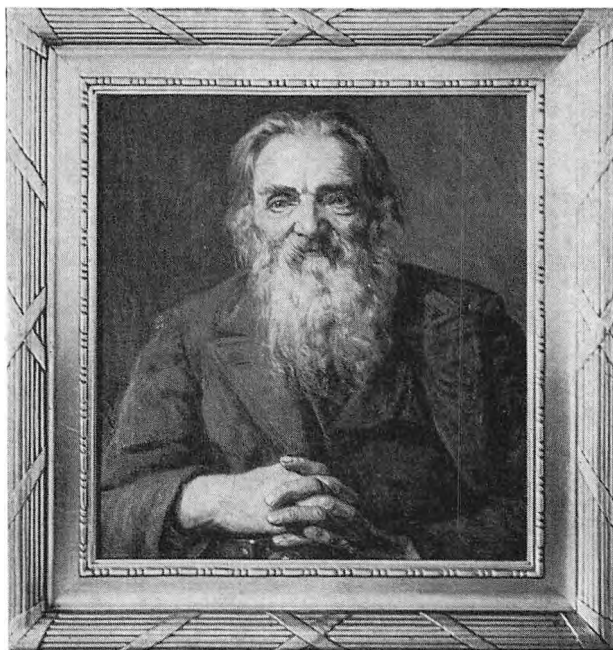
Trøstrup var en gammel karl, 29 år, før det lykkedes ham at komme på Jelling Seminarium, og da bar han fuldskæg. Når mandkønnet var udstyret med skæg, så var det naturligvis ikke Vorherres mening, at man skulle rage det af – hævdede Trøstrup.

På den tid holdt den bekendte *P. Larsen Skræppenborg* i Dons undertiden kirkelige folkemøder, og Trøstrup var med til et sådant. Da Trøstrup hilste på Skræppenborg, blev manden betænkelig; det anede ham, at det var af vigtighed, at Trøstrup ikke barberede sig. Derfor tog han fat i skægget og spurgte: Hvorfor barberer du dig ikke? Men Trøstrup blev ham ikke svar skyldig, idet han spurgte: Hvorfor barberer du dig? Forlegen mumlede Skræppenborg: *Å· de ved jæ it.*

Fra 1862 til 1892 var Trøstrup lærer og kirkesanger i det fattige hedesogn Torsted ved Tim. Han begyndte straks at anlægge en temmelig stor have og plante træer og buske o. s. v. En gårdmand rystede på hovedet og sagde: *Den dæj'n æ sku tåwle, han trow'r, te dæ· ka grow træer!* Men Trøstrup plantede med omhu; haven blev passet, og alt groede, så det var en lyst at se. I haven opførte han en stor stensætning, og han lavede en dam, hvori han plantede sjældne vandplanter. Men den største seværdighed var dog, at Trøstrup havde en tam gedde i dammen. Når han kaldte på den, svømmede den hen og lagde sig i hans hånd, og så kunne han tage den op en kort stund. Det gav anledning til, at den senere professor *Arthur Feddersen*, der besøgte Trøstrup, fortalte, at der henne i Torsted levede en vild degn og en tam gedde.

*

Det var også et udslag af Trøstrups ejendommelighed, når han fandt på, at der skulle ligge et museum i Herning, der dog kun var en landsby dengang. I hele Midt- og Vestjylland fand-

J. A. Trøstrup. 80 årig. Malet af Knud Larsen.

tes der ingen museer, og det syntes Trøstrup, var et savn. Så tog han sin passer og målte på kortet, og da Herning ligger omtrent midt mellem Århus og Vesterhavet, ja så skulle museet ligge der. At Herning senere blev amtets største by, det kunne han ingen anelse have om.

Fra Torsted flyttede Trøstrup til Timring, hvor han var født 1830, og derfra til Herning, hvor han arbejdede for at få et museumssamfund oprettet. I denne anledning rejste han i 1894 rundt, talte i 66 af egnens skoler og tegnede medlemmer. Han fik tegnet 218 medlemmer i byen og 436 udensogns, et smukt resultat, og så blev museumssamfundet stiftet d. 20. september 1899.

Jeg mindes, at han en aften talte i Gullestrup Skole. Enkelte tegnede sig for 1 kr. årlig, nogle for mindre, og den største gårdejer tegnede sig for 2 kr. Jeg fulgte hans eksempel – skønt

jeg ingen indtægter havde –, det var et udslag af min interesse for sagen. Men få år efter blev jeg udnævnt til æresmedlem og slap for at betale kontingent.

De sager, han havde, og de, han samlede, fik han i broget blanding stillet op i to loftsværelser i det nyopførte tinghus, og der forklarede han vidt og bredt om de forskellige kuriositeter for de besøgende. Han var selv en museumsgenstand, som en forfatter skrev, og det var utvivlsomt ham, folk huskede længst efter et sådant museumsbesøg.

Trøstrup var pæredansk; han havde jo oplevet, at tyskerne røvede Sønderjylland, og han hadede det tyske, var en fanatisk sprogrenser og fuldblods grundtvigianer. Sagde én strømper, fór han i harnisk og holdt et foredrag om, at strømper er tysk, det hedder *hu·eser* på dansk, hævdede han. Iøvrigt talte han ravjysk, kun sagde han, mærkeligt nok, *jæ·* og ikke *a*.

Jeg mindes mange pudsige optrin fra museet, hvor han skældte skikkelige folk ud, fordi de brugte et tysk ord, hvor vi havde et godt dansk. Selv manglede han aldrig noget (for mangle er tysk!); men han *wandte* derimod så tit noget. Det er forresten et ord, som mor også brugte.

En dag oplevede jeg i bondegården, at en kone fik en overhaling, fordi hun talte tysk, hvad hun naturligvis ikke anede. Trøstrup talte om, at folk kaldte en si for *en dör·slaw – så·rn en fåband·e grem' u'er!* Lidt efter pegede konen på en genstand og sagde: *Så·rn jæn' kåldt vi en ævelskywpand· – men så·rn hi'er en wal et'?*

Efterhånden blev jeg Trøstrups medhjælper, naturligvis ulønnet. Var der anmeldt skoler, så sendte han bud efter mig. Men sagerne blev der ikke gjort noget ved udover, at han klistrede nogle sedler på eller bandt sedler med oplysninger ved. Sagerne blev hverken rensset eller konserveret, og der blev ikke ført fortegnelse over disse.

I 1904 lykkedes det Trøstrup at få den gamle, vestjyske bondegård opført, og i dagligstuen blev der indrettet en bindestue, hvad der vakte megen opmærksomhed, og i 1909 blev den store hovedbygning færdig .

Medens jeg i min pure ungdom blindt kunne følge Trøstrup, der var den erfarne mand, så blev jeg efterhånden mere kritisk, og når jeg nu og da gik imod hans anskuelser, så gik det galt.

Trøstrup var ukritisk, nå, kritik var også et fremmed ord. En dag var han med sin gode ven, *Chr. Lund* fra Københoved, rundt i den nye museumsbygning, der ikke var taget i brug, og da var han i krigshumør; der var meget i vejen med bygningen. Da sagde *Chr. Lund* på sin stilfærdige måde: *Ja, æ holder no et aw o kritisier!* Da buste det ud af Trøstrup: *Jæ kritisier højer et', jæ sæjer de æ skidt!*

I tinghamuseet så jeg første gang *Evald Tang Kristensen*. Det varede ikke længe, før de to gamle pædagoger røg i totterne på hinanden. *E. T. Kristensen* fik øje på et pibehoved, hvori var skåret 1600, og han sagde: Jeg tror ikke, det er så gammelt*). Det blev Trøstrup meget fornærmet over – *Du kawl si'e, dæ stør 1600!* Derefter kom de op at skændes om, hvis indsamlingsarbejde, der var vanskeligst, og da hævdede Trøstrup, at de sager, han samlede var tungest! Det endte med, at *E. Tang Kristensen* gik uden at sige farvel.

Hovedbygningen blev som sagt færdig i 1909, og sagerne fra Tinghuset blev i 1910 flyttet over i museets forhal, hvor de blev hobet op, og der lå de urørte i godt tre måneder. Trøstrup havde med sine 80 år ikke fysiske kræfter til at tage sig af opgaven, der ventede, og forholdet til mig var ikke så godt, at han ville bede mig om hjælp.

En dag henvendte to styrelsesmedlemmer, *Chr. Kjær* og *Sander Hansen*, sig til mig og bad mig om at tage mig af opstillingen. Skønt jeg havde dårlig tid, sagde jeg dog ja; men jeg ville have frie hænder; thi skulle jeg hvert øjeblik drøfte de mange spørgsmål med Trøstrup, så kom vi ingen vegne. Bagefter måtte Trøstrup selvfølgelig ordne om ved sagerne, som han fandt for godt.

Nu averterede jeg efter nogle koner til at rense og pudse sagerne og satte snedkeren i gang med at lave skabe og reoler. Så der var fart på. Nogle af konerne blev hurtig ked af arbejdet, thi var enkelte genstande ikke rene eller blanke nok, så måtte der tages fat igen; men jeg beholdt dog to trofaste kvinder, og et par måneder efter kunne jeg melde færdig. At Trøstrup opfattede min overtagelse af nævnte arbejde som en tilsidesættelse, det er forståeligt, men det var en simpel nødvendighed at handle således, som jeg gjorde.

*) Årstallet er et, omend gammelt, falsum.

Den 12. august 1910 kunne museet åbnes for en indbudt kreds. Forud var det aftalt mellem styrelsen, pressen og mig, at mit navn ikke måtte nævnes af hensyn til Trøstrup.

Formanden for byggeudvalget, sparekassekasserer Chr. Kjær, bød velkommen og gjorde rede for bygningen, og så gik selskabet ind i det første rum. Både Trøstrup og jeg var til stede. Da vi kom ind i oldsagssamlingen, sagde Trøstrup på sin djærve måde: *De æ skidt!* Det, der var i vejen, var, at hylderne lå vandrette; han ville have haft disse på skrå. Der blev forresten straks lavet flere hylder, så Trøstrup kunne få det, som han ønskede; men han rørte ikke ved samlingen, og der blev ansat et par ældre folk til at passe museet i åbningstiderne.

Omtalte hylder glemte Trøstrup aldrig. På sit dødsleje fik han en dag besøg af præsten, og da Trøstrup atter begyndte at tale om hylder, bemærkede præsten, at nu skulle Trøstrup tænke på noget andet, hvis præsten skulle være hans sjælesørger. Øjeblikkelig svarede Trøstrup: *Du ka minsandten et' fræl-s mi sjæ'l ilyw'!* Og det havde den gamle synder naturligvis ret i.

Trøstrup, der for sin virksomhed havde fået fortjenstmedaillen, døde i Herning i 1915, 84¹/₂ år gammel; men han blev begravet på Timring kirkegård.

MUSEUMSARBEJDET

Det var som sagt mødet med Trøstrup, der gav anledning til, at jeg gled ind i museumsarbejdet; men havde der dengang været tanke om, at jeg skulle komme til at arbejde så meget ved Herning Museum, som jeg kom, så burde jeg have haft nogen uddannelse først ved større museer. Nu skulle jeg efterhånden uddanne mig selv. Jeg besøgte flittigt vore museer og var adskillige gange rundt i svenske og norske museer, har også besøgt museer i Helsingfors og Åbo i Finland, sydengelske museer og nogle i Sydslesvig; derom senere.

Medens Trøstrup havde den opfattelse, at man skulle samle på alt, både fra ind- og udlandet, og såvel på reelle museums-genstande som på kuriositeter, så blev jeg klar over, at man kun burde samle genstande, der kunne belyse den gamle, stedlige almuekultur. Men at fremmede genstande ikke kunne und-

gås og i mange tilfælde også hørte med til egnens kultur, det var jeg naturligvis også klar over. Bortset fra de brugs- og prydenstande, der kom ind i Vestjylland som handelsvarer, så hændte det, at adskillige genstande blev hjembragt af uldkræmmere og andre karle, der havde været ude. Nogle genstande var nedarvet, og andre var købt på auktion efter egnens embedsmænd. Men det er naturligvis de genstande, der har været i almindelig brug indenfor museets opland, der har størst interesse, når man vil lære egnens kultur at kende.

Oldsager gjorde jeg mindst ved. Det var ikke, fordi disse ikke interesserede mig, men jeg havde ingen forudsætning for at kunne foretage minutiøse udgravninger, og jeg var klar over, at man vel kunne finde de mest iøjnefaldende stykker af oldsager, men at det ofte er det mindst vigtige ved en videnskabelig undersøgelse, og at alt for meget, som amatører ikke ser, går tabt. Kun i tilfælde, hvor der skulle handles hurtigt, og hvor jeg skønnede, at der ikke var særlig grund til at sende bud til Nationalmuseet, tog jeg mig af fundene så godt, som jeg kunne.

Det var navnlig de primitive, oldtidsprægede brugsgenstande og forskellige former af ældgammel husflid, jeg blev interesseret i, og som det i tide lykkedes mig at redde en del af.

Da jeg i 1904 første gang besøgte Nordiska Museet i Stockholm og stod foran dets pragtfulde hovedbygning, gjorde inskriptionen på to obelisker et dybt indtryk på mig. På den ene står: DEN DAG KAN GRY, DÅ ALLT VÅRT GULD EJ RÄCKER ATT FORMA BILDEN AF DEN SVUNNA TID.

Ofte, når jeg nu ser forskellige simple genstande i vort museum eller ser de fotografier i trappeopgangen, som jeg i sin tid tog af gamle folk ved deres husflid, tænker jeg: Selv om du var millionær nu, ville du ikke kunne skaffe disse ting eller optage disse billeder i dag. Og det samme gælder mine mange optegnelser, der ofte hører nøje sammen med genstandene og arbejdet. I mange tilfælde ville museumsgenstandene have liden værd, hvis man ikke kendte deres historie. Hvad ville et kridthus, den ejendommelige lerfod til en fedtlampe, de pinde, hvormed man rettede studehorn, de såkaldte slavespyd, og utallige andre genstande være værd, hvis man ikke kendte noget til deres brug og den tradition, der knytter sig til disse?

I 1915 døde Trøstrup som nævnt. Hvad denne fattige hed-

degn i kraft af sin jyske sejghed fik udrettet, efter at han var blevet pensioneret, er imponerende. Om hans liv og virke kan henvises til min bog, Trøstrup fra Torsted, 1930.

Efter hans død valgte styrelsen for museet mig til hans efterfølger, et valg, der naturligvis ikke faldt svært, da der ikke var andre.

Samlingerne voksede støt fra år til år og med mere plan, og der blev indrettet forskellige afdelinger: En E. Tang Kristensens samling, en St. Blicher-afdeling, en løbsamling (halmkurve) o. s. v.

I 1939 blev et Landbrugsmuseum taget i brug og straks fyldt. Deri er forneden en god samling gamle vogne, træpløve og en mængde landbrugsredskaber. I anden etage er der indrettet afdelinger for primitiv husflid: Halmarbejder, jydepotteværksted, træskomageri, hornsketilvirkning, høravl, biavl, landhandel, redskaber vedrørende smørtilvirkning, urmageri o. s. v. Og her er udstillet mange bilæggere og ovnplader.

*

Som ung museumsmand går man på opdagelse og har så mange ønsker om at se eller opleve noget fortidigt, noget, man kun kender lidt til fra litteraturen eller fra overleveringen.

Blandt mine ønsker var også at se, hvorledes kvinderne i Finland eller i Østeuropa spandt på en håndten; men et sådant ønske turde jeg ikke vente at få opfyldt.

I Jyske Samlinger, 1870, s. 133, fortæller lærer J. Kierkebye, at han (antagelig på Sdr. Omme hede) først i 1800-årene så en flok kjæltringer samle uldtotter, som fårene havde tabt i lyn-gen, og spinde (sno) ulden til garn ved hjælp af en krum lynggren.

Da hverken E. Tang Kristensen eller andre havde omtalt lignende højst interessante, primitive måde at spinde på, så lå det nær at tro, metoden var noget specielt for kjæltringerne.

Imidlertid faldt det mig ind at spørge gamle folk, om de mulig kendte lignende fra deres hyrdeliv, og jeg blev glædelig overrasket ved, at folk i flere midtjyske sogne kunne fortælle, at de selv havde båret sig således ad, eller at de havde set andre spinde garn med en lyngpind. Det var jo som at se ind i oldtiden. I denne forbindelse kan nævnes, at en ældre kone, der var født i Sunds, fortalte, at hun som hyrde ved fårene

samlede *hårkamper*, en slags siv, som hun tørrede lidt, og så skræbte hun stænglerne ved hjælp af en skarp flintesten (af mangel på en kniv), og derved fik hun taver, hvoraf hun med fingrene snoede snore, og af disse lavede hun *swøfsnår* (piske-snerter). På lignende måde må oldtidsfolkene utvivlsomt have båret sig ad, når de i den yngre stenalder lavede de snore, hvoraf vi ser aftryk i deres efterladte lerkar. Og her har vi de ældste dokumenter, der viser, at oldtidsfolket forstod at spinde (sno) garn.

En sommerdag, jeg gik på Fæstervold Hede, så jeg, at fårene havde tabt en del uld totter i lyngen; da faldt det mig ind, at jeg vel også kunne spinde garn ved hjælp af en lyngpind, og nu ses resultatet i Herning Museum. Selvfølgelig kunne jeg ved lidt øvelse have spundet meget finere garn.

Da jeg en aften i 1947 havde talt i Esbjerg og vist en film vedrørende bindeindustrien, var der en dame, der fortalte, at hun havde set en kvinde spinde på en håndten. Hvor? spurgte jeg forbauset. Og nu viste det sig, at det var en rumænsk kvinde fra den nærliggende flygtningelejr, der havde vist sin færdighed. Ved næste morgen at ringe ud til lejren fik jeg at vide, at denne kvinde var der endnu, og jeg fik lov til at måtte komme derud og filme hende.

Den rok, en stage på fod, på hvis top var fæstet et bundt lang uld, samt tenen, hun brugte, var drejet af en ældre mand, der ligeledes var flygtning i lejren. Kvinden var fra Transylvanien, men hun kunne heldigvis tale tysk, så jeg fik et godt udbytte af at besøge hende, og nu behøvede jeg ikke at spekulere på at rejse til Sydøsteuropa.

Og så havde jeg ydermere den oplevelse ved folkemindet i Finland i 1950 at se en karelsk kvinde spinde på en håndten.

For mange år siden fik jeg en forespørgsel fra Nordiska Museet i Stockholm, om uldkamme var det samme som uldkarter. Det gav anledning til, at jeg gav mig til at efterforske uldkæmnings-teknikken. Det viste sig nu, at der praktisk talt intet fandtes i den nordiske litteratur vedrørende dette primitive arbejde. At kæmning af ulden er den mest primitive forbehandling af ulden til spinning, det kan der ikke være tvivl om.

I museet her lå der fra Trøstrups tid to ejendommelige jernkamme med lange tænder. Disse havde i Snebjerg Kro været

brugt til at kæmme uld med; men om arbejdet havde jeg desværre ikke i tide fået oplysninger; rimeligvis vidste Trøstrup heller ikke, hvorledes disse indretninger havde været brugt. Da jeg fik oplyst, at man så sent som under den første verdenskrig havde brugt at kæmme uld i Sønderjylland, søgte jeg gennem dagspressen i 1933 at komme i forbindelse med folk, der havde kendskab til nævnte teknik. Jeg fik nu brev fra folk i adskillige sønderjyske sogne, rejste i tre dage rundt, samlede oplysninger og materiale og optog film og kunne beskrive arbejdet i min bog, *Spind og Bind*, 1947, s. 17–28. Det viste sig også, at man enkelte steder her i Midtjylland havde kæmmet uld, men rimeligvis kun i en kortere periode, og man kan vist gå ud fra, at teknikken var lært af folk, der havde tjent i Sønderjylland eller på anden måde havde haft forbindelse der.

Jeg kunne nævne mange andre eksempler på, at jeg i bogstavelig forstand ofte har oplevet sandheden af skriftens ord: *Søger*, så skulle I finde. Men ovennævnte eksempler må være nok.

Fra Fjilstervang ved Kibæk fik vi i 1938 en gårdsmedie flyttet hertil, og i denne er der indrettet et primitivt kammer til smeden. I stedet for bræddeloft er der *laj*, d. v. s. lægter med græstørv over, og i stedet for en stol er der gravet en sten ned ved bordenden; i et hjørne indtil essen er der muret en kakkellovn op med en omvendt jydepotte foroven o. s. v.

Efter afslutningen af den anden verdenskrig fik vi An Mari's hus fra Barslund i Grove flyttet hertil. Dette hus er en god type på et husmandshjem i de midtjyske hedeegne fra midten af forrige århundrede, og det står nu, som det endnu var i brug 1939. Der er lergulve, bilægger, en smal, vægfast bänk, et slidt langbord, to simple senge o. s. v., og ude i køkkenet er der åben skorsten med bageovn under o. s. v.

Til belysning af egnens gamle bindeindustri havde vi fået samlet et betydeligt materiale, dels redskaber og dels prøver på bindetøj etc. Men det er naturligt, at museet også redder forskellige genstande, maskiner, prøver på produktionen, arkivalier etc. vedrørende trikotage-fabrikationen, der kom til at betyde så meget for byen og egnen.

Et udvalg med fabrikant *Eli Jepsen* som formand blev valgt til at indsamle penge til opførelse af et Trikotagemuseum. Re-

sultatet er der ingen grund til at prale af, men da det lykkedes museumssamfundets formand, rektor *C. L. Christensen*, at få fat på 40.000 kr. af tipsmidlerne, kunne vi med støtte af kommunen, byens pengeinstitutter, Tekstilfabrikantforeningen, trikotagefabrikanter o. s. v. få en både praktisk og rummelig museumsbygning opført 1957-58 under arkitekt *N. C. Christensens* ledelse, og museet kunne indvies d. 12. 8. 1960 - 50 år efter at hovedbygningen blev åbnet.

Blandt mænd, der har skaffet museet mange værdifulde genstande, må fremhæves *Th. Kr. Hansen* i Hoven. Gang på gang kom han med simple og dog kulturhistorisk set værdifulde genstande, og han optegnede mange folkeminder både til mig, til Dansk Folkemindesamling, Nationalmuseets etnologiske undersøgelse og til Institut for jysk sprog og kulturforskning i Århus. Han døde d. 25. marts 1960, næsten 92 år gammel.

FOLKEMINDESAMLER OG FORSKER

Som andre unge i almindelighed lyttede jeg gerne til, hvad ældre fortalte af skæmt og alvor fra gamle dage. Men der er jo et spring fra at lytte og til at nedskrive den overlevering, der bør gemmes til efterslægten, og jeg var en snes år, før jeg begyndte at optegne folkeminder.

Den ældste optegnelse i min første optegnelsesbog er dateret d. 27. februar 1900, men det er navnlig i årene efter 1902, at jeg indførte mine optegnelser. Skønt jeg efterhånden fyldte 12 temmelig tykke bind med optegnelser, blev det meste materiale dog skrevet ned på løst papir, når jeg arbejdede på en artikel eller en bog, og kasseret efter afbenyttelsen.

Den 3. august 1903 besøgte jeg et par kjæltringer, *Johannes Mus*, født *Pedersen*, og hans kone, *Else Mus*, født *Else Cathrine Andersdatter*; de boede i Rabjerg, Dejbjerg sogn. Da man fra hytten havde set, at jeg kom, stængede de døren, og det kneb mig at slippe ind; men udover at jeg snakkede lidt med dem, fik jeg naturligvis intet ud af besøget.

På den tid interesserede jeg mig meget for dette sagnom-

spundne folk med deres mystiske skikke, ukendte oprindelse og hemmelige sprog. Fra mit hjem kendte jeg, som nævnt, adskillige af de Rind-kjæltringer; men det var først efter mit første besøg i Landsarkivet i Viborg, at jeg kom til at undersøge disse folks afstamning og forhold og foretage systematisk indsamling blandt bønder, der havde kendt gamle kjæltringslægter.

I arkivet begyndte jeg at eftersøge min egen slægt; men da jeg i kirkebøgerne hvert øjeblik stødte på mere eller mindre kendte kjæltringer, så opgav jeg min slægt til fordel for de nok så interessante natmændsfolk og kjæltringer.

Jeg var så heldig at komme i intim forbindelse med landets sidste omvandrende kjæltring, *Kjælle Casper*, der på den tid boede ved Godthaabsvej i Herning. Casper var »raceren«, for så vidt som han stammede direkte ned fra egnens første rækker; men han var som alle hans slægtninge en god jøde – altså etnologisk set, en typisk omstrefjende kjæltring, og så var han den sidste af disse folk, der *ku blå-r æ sköjerspråg*. Jeg satte mig ind i dette dels ved at optegne, hvad han kunne huske af dette, og dels ved at undersøge, hvad der tidligere var optegnet og trykt. Og så var vi de to sidste, der kunne tale sammen i dette kunstige og fattige forbrydersprog, hvis hovedbestanddel var jysk; men hvor man let ved at putte fremmede eller fordrejede gloser ind kunne gøre en samtale uforståelig for uindviede. Her et par prøver:

En markedsdag så jeg, at Casper stod og gjorde *en klåk'-handl* med en anden stabejs. Jeg gik bag Casper og sagde: *De æ en skjærres bings, han snu'eses vil stuldt' dinu'eses – de æ jo en lak tikert!* D. v. s. det er en skidt karl, han vil narre dig – det er jo et dårligt ur!

Da jeg en sommerdag besøgte Casper i hans yderst beskedne kammer på Sandagerland (nu Godthåbsvej), lå han og sov midt-dagssovsn ved siden af en stor, brun jagthund. Min hilsen lød: *Gudæj's Casper! Da ska jænniken nøk' dinu'eses, bunk'er dinu'eses i æ byltes i så kwant vi-rum!* Det betød: Goddag Casper, da skal pokker komme efter dig, ligger du i sengen i så godt vejr!

På afstand kendte jeg manden godt gennem mange år, men jeg havde ikke fundet nogen passende lejlighed til at komme i snak med ham. Men så kom han en dag ned til mig i haven og

spurgte, om han ikke kunne købe nogle pinde, der lå fra byggeriet; hans »kone« kunne bruge disse til at fyre med. Jo, svarede jeg, det kan du godt, og du skal ikke give noget for disse – men så kan du vel til gengæld fortælle mig noget fra gammel tid. Det var Casper villig til; men jeg var ikke sikker på, at jeg så ham mere her, når han stak af med pindene. Nu skulle der smedes, mens jernet var varmt. Du må hellere komme i aften, da har jeg bedst tid, sagde jeg. Og Casper kom, og han kom flere gange efter aftale. Det kunne også godt betale sig for ham, thi han fik gerne *en pa köjt'er* (et par skilling) til opmuntring.

Den dag, han kom til mig i haven, bar han en afholdsstjerne, hvad der i høj grad forbavsede mig; thi han havde mindst af alt været afholdsmand før; men da han kom om aftenen, var han udekoreret. Hvad er det? spurgte jeg, da du var her i eftermiddag, bar du en afholdsstjerne? Ja, svarede han underfundig, *de wa jæn', a hå låndt*. Hensigten helliger som bekendt midlet.

Jeg havde aftalt med min kone, at hun skulle komme med en kop kakao, når vi havde siddet og snakket en tid; men da hun kom, keg Casper mistænksomt til kopperne og spurgte: *Hwa æ de?* Og da jeg havde svaret: Det er chokolade, udbrød han omgående: *De vel a fanneme et' ha!* Den gæstfrie værtinde blegnede, og hun havde nær fået et chock – sligt havde hun dog aldrig været udsat for. Så lavede hun kaffe til ham – brændevin havde vi ikke i huset.

Men af fødsel var Casper, morsomt nok, afholdsmand. Når moderen på sin tiggerfærd slæbte rundt med barnet, der var urolig, beklagede hun sig over, at hun ikke kunne lære ham at drikke brændevin, der ellers havde en beroligende indflydelse på urolige børn. Men som voksen voldte han i hvert fald ikke sin moder sorg i den retning.

Til E. Tang Kristensens Æresbog i 1917 skrev jeg en kort biografi af Casper. En aften læste jeg stykket op for Casper. Han syntes ikke om, at jeg havde brugt de kendte øgenavne, *An Mari Tænd*, *An Mari Mæster* og *Skre An Mari* til hans moder, og han fór op, som om han var stukket af en *hwews*, da jeg læste, at han var *nøk'e*, d. v. s. arresteret, en snes gange.

Nu var Casper en stor og stærk prygl, og jeg kunne være forberedt på det værste, for den side af mandens liv havde vi aldrig drøftet. Da fik jeg en indskydelse. Sæt dig! Så skal du

høre, hvad herredsfogden sagde om dig! *Æ hærresfow-er – hwa så han?* spurgte Casper nølende. Du kan jo sætte dig, så skal du høre, svarede jeg. Og nu satte han sig.

Jo, fortsatte jeg, en dag kom *Siersted* og jeg til at tale om dig, og da sagde han: Casper har jo ingenting gjort! Glædelig overrasket udbrød Casper: *Så han de?* Ja, svarede jeg, og det var vi enige om. Denne udtalelse virkede som en slags æresoprejsning, og det var, som der blev hældt en bøtte sæbe på de oprørte bølger. Nå, herredsfogden huskede vel ikke, at Casper havde fået to års tugthus for indbrud – eller *Siersted* havde måske ikke set Caspers arkiv, som jeg havde lånt fra et andet herredskontor. Jeg slap altså for klø.

Resultatet af min syssel med omtalte folk blev, at jeg i 1921–22 fik to bind ud om Natmændsfolk og Kjæltringer i Vestjylland – ny udgave 1959–60. I dette værk påviste jeg gennem kirkebøger, retsarkivalier og ved en undersøgelse af kjæltringsproget, at der hverken var lighed, slægtskab eller spor af forbindelse mellem vore skøjere og zigøjnerne (taterne). Og alt det, forskellige anerkendte forfattere som St. Blicher, Carit Etlar, Goldschmidt, Thyregod og mange andre havde skrevet om kjæltringernes asiatiske udseende og afstamning, var ren og skær fantasi.

Værket fik en god anmeldelse, men der var og *er* naturligvis enkelte folk, der foretrækker fantasi for reelle oplysninger, og som stadig kalder vore jyder tater.

Iøvrigt gav dette arbejde anledning til, at jeg i 1930 blev tildelt den Hjelmstjerne-Rosencroneske sølvmedaille, første gang denne blev uddelt, og det var en anerkendelse, som jeg var meget glad for. Direktionen for nævnte stiftelse havde, efter anbefaling af *H. F. Feilberg* og *professor Sandfeld*, støttet udgivelsen, og senere har jeg ofte derfra fået pekuniær støtte til mine arbejder.

Nu og da havde jeg skrevet artikler i vore lokale blade, men fra 1921 kom jeg til at levere en lang række artikler til *Herning Avis*, og nu arbejdede jeg ret intensivt med at optegne folkeminder, når jeg kunne afse lidt tid.

En dag mødte jeg avisens redaktør, *C. Hærvig*, der fortalte, at nu gik bladet over til et ottesidet i stedet for et firesidet format, og så spurgte han, om jeg ville levere nogle artikler til bladet. Dertil svarede jeg: Kan jeg få artiklerne sat op, så de

bagefter kan samles i bogform, og jeg kan få en rimelig betaling, så vil jeg tænke over det. Hærvig svarede, at det kunne jeg få, som jeg ønskede, og at jeg selv kunne bestemme betalingen. Og nu skrev jeg de artikler, der udkom i bogform under titlen *Fra gamle Dage*, bd. I–III, 1921–30. Jeg behandlede bl. a. deri nogle emner, hvortil jeg indsamlede vigtigt traditionsstof, et materiale, jeg ikke ville have kunnet fremskaffe nu. Blandt artiklerne vil jeg fremhæve: Slavekrigen 1848; Smørkærning og Overtro; Hedebønder og Hedehjem; Af Brændevinens Saga og Lund Marked.

Her vil jeg benytte lejligheden til at sige lidt mere om min forfattervirksomhed. De fleste af mine bøger vedrører den midtjyske, materielle almuekultur og har nær tilknytning til museets indhold. Det gælder f. e. *Spind og Bind, Løb og Løb-binding, Bondens Brød* samt nogle mindre afhandlinger.

Nogle bøger handler om bondelivet i ældre tid, f. e. *Hyrdeliv på Heden og Hedebønder i tre Slægtled*; andre omfatter forskellige særprægede grupper og typer: *Natmændsfolk og Kjæltringer, Kloge Folk* og forskellige originaler.

En bog som *Syner og Varsler* ligger langt udenfor, hvad jeg ellers har syslet med. I min barndom var det ikke sjældent, at der blev snakket om, at et synsk menneske havde set eller hørt varsel for en eller anden kommende begivenhed; men i årtier havde jeg ikke hørt tale om den slags folkeminder. E. Tang Kristensen havde optegnet og ladet trykke mange eksempler i sit værk, *Danske Sagn*, og ved at læse disse fik man indtryk af, at det navnlig var i Vestjylland, at den slags sagn opstod.

Så kom jeg til at spekulere på, om nævnte folkeminder *kun* var overtroiske forestillinger, fantasi og sagn? Nu henvendte jeg mig til mine forbindelser og rettede gennem dagspressen landet over en opfordring til folk og bad dem sende mig meddelelse, hvis de havde oplevet et eller andet af den slags.

Resultatet var overraskende; thi jeg modtog et væld af beretninger, der viste, at omtalte fænomener forekommer den dag i dag overalt, og at der findes enkelte synske folk i alle samfundslag, alle aldre og såvel blandt kvinder som mænd. Grunden til, at man ikke i vor oplyste tid talte om syner og varsler, var simpelthen den, at de synske ikke ville udsætte sig for at blive til grin af folk, der mente, at de var klogere. Fra øerne

kendte man kun få eksempler, men da jeg rejste rundt til »øde« egne, kunne jeg træffe synske folk overalt.

Desværre har jeg aldrig set eller hørt et forvarsel, end ikke i drømme; men min morfar så som dreng varsel for nabogårdens brand, der indtraf få år efter, og morbror Ole Albæk så omkring 100 år efter forbrand for samme gård samt for en plantagebrand; begge indtraf nogle år efter. Men jeg har både set lygtemænd og et fata morgana (luftspejling). En frostklar aften jeg sammen med andre unge gik hjem til Holing fra Gullestrup, så vi et lys bevæge sig skråt ned over engen. Det var mærkeligt, for der var hverken vej eller sti; men da der et øjeblik efter kom andre lys, der tog en anden retning og krydsede hinanden og forsvandt, så vidste vi, det var lygtemænd, som vi så ofte havde hørt tale om.

En sommereftermiddag så jeg og et par andre i Holing en luftspejling lidt over den vestlige synsrand; det var i form af en by med træer. Synet holdt sig en kort tid. Andre af min årgang havde ofte set luftspejlinger inde over heden, hvad jeg ikke har haft lejlighed til at iagttage.

Jeg opnåede da at levere en række indirekte beviser for, at syner og varsler er reelle, omend uforklarlige, fænomener.

Ved at cykle rundt og besøge gamle folk fik jeg en mængde gode optegnelser, og jeg kom efterhånden til at skrive talrige biografier af gamle kvinder og mænd til forskellige dagblade.

Betalingen var såre beskednen, i almindelighed 4-5 øre pr. linie. Men det vigtigste var, at jeg fik reddet megen overleveling, der ellers ville være gået tabt, og jeg fik taget mange værdifulde fotografier, dels af folketyper og dels af folk ved gammel, uddøende husflid o. s. v. Et større udvalg af disse artikler udkom i årene 1939-50 i de tre bind *De gamle fortalte*. Det var min gode ven, professor *Peter Skautrup* i Århus, der som formand for en komite fik interesserede folk herhjemme og i de andre nordiske lande til at tegne sig som abonnenter på første bind, der udkom som en smuk hyldest til min 60-årige fødselsdag i 1939. Det er overflødigt at fortælle, at jeg var glad ved denne smukke bog og for de to følgende bind, der indehol-

der så mange primære oplysninger vedrørende vestjysk almueliv. Ti år senere, da jeg blev 70, overraskede en kreds af nordiske folkemindeforskere mig ved at overrække mig et stort festskrift under redaktion af *Peter Skaustrup* og *Axel Steensberg* med 36 lødige afhandlinger.

*

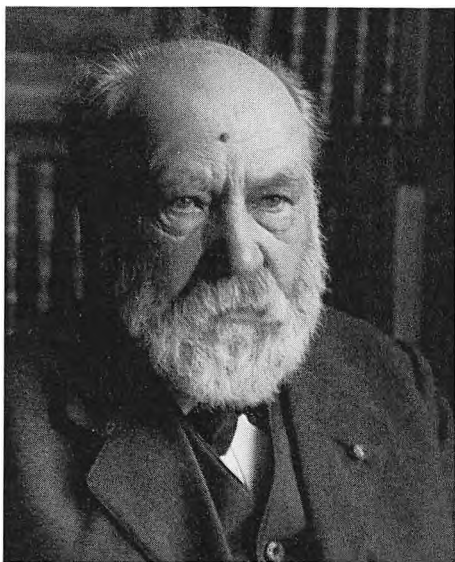
Allerede i begyndelsen af min samlervirksomhed var jeg klar over, at mange gamle ord og vendinger ville og nødvendigvis måtte gå af brug og dø ud, efterhånden som de forskellige gamle redskaber og arbejdsmetoder blev fortrængt i maskinernes tidsalder. Derfor optegnede jeg uddøende og ejendommelige udtryk, og jeg indflettede ofte sådanne i mine artikler, hvor de bidrog til at gøre fremstillingen mere levende; men det kunne naturligvis undertiden knibe læserne med forståelsen af forældede ord og udtryk.

Omkring 1910 kom jeg i forbindelse med gamle *Feilberg* i Askov. Jeg sendte ham nogle optegnelser til hans jyske ordbog, og jeg besøgte ham et par gange. Første bind af *Natmændsfolk* og *Kjæltringer* tilegnede jeg ham til hans 90-års fødselsdag. Under en kort samtale med ham den dag udtalte jeg min forbavselse over, at han kunne skrive så smukt – jeg troede, at han havde en kvindelig sekretær. Dertil svarede han: »Jeg ville gerne skrive således, at de, der kommer efter mig, kan læse det!«

Jeg sendte et eksemplar af nævnte bog til *E. Tang Kristensen* og fik da at vide, at der var kedelige ortografiske fejl i den, og så spurgte han: Hvorfor har De tilegnet *Feilberg* bogen? Andet Bind tilegnede jeg *Tang Kristensen* til hans 80-års fødselsdag; da fik jeg ingen bebrejdelse.

Jeg havde set *Tang Kristensen* et par gange, men ikke talt med ham, før jeg en søndag i september 1912 fik et kort besøg af ham. Han kom igen dagen efter, og det blev indledningen til et venskab, der varede, til han døde i 1928. Jeg besøgte ham ofte i hans gæstfrie hjem i Vejle, og han besøgte os, undertiden i flere dage. Jeg beundrede og beundrer ham for det enestående arbejde, han fik udrettet for at redde vore folkeminder. Danmark ville have været fattig på nedskrevne folkeminder, hvis vi ikke havde haft ham, så vældig er hans indsamlede materiale, der nu findes i *Dansk Folkemindesamling* i Det kgl.

E. Tang Kristensen.
1923.

Bibliotek. Både ved sin indsamling og ved den lange række af bøger, han udgav, har han animeret yngre kræfter til at følge sit eksempel.

Da E. Tang Kristensen fyldte 80 år, blev der fra FDFM overrakt ham en tyk, smukt indbundet bog med originale optegnelser af foreningens medlemmer. Deputationen bestod af *dr. Marius Kristensen* som ordfører, *dr. Isager* og *H. P. Hansen*. Idet Marius Kristensen ville begynde at tale, kaldte Tang Kristensen på sin kone og drengen, som han sagde. Næppe havde ordføreren begyndt: »De har engang glædet en gammel mand –«, før tårerne begyndte at pible frem og ned ad fødselsdagsbarnets kinder. Forskrækket over det oprækkende regnvejr forsvandt drengen ind under bordet, hvor han blev, indtil ceremonien var forbi. Det var en morsom episode.

Iøvrigt havde jeg mange morsomme oplevelser i samværet med Tang Kristensen, og navnlig gav hans store nøjsomhed – skam få den, der tænker ilde derom – sig undertiden pudsige udslag. Engang, vi var ude sammen, sagde han: Jeg er ved at blive sulten. Så kan vi vel gå ind i den gård, dér ligger, og få

noget at spise, sagde jeg. Vi kendte ikke folkene, men traf en kone, og så sagde jeg: Vi er blevet sultne, mon vi ikke kan få en mellemad og et glas mælk? Konen smilte, smurte mad, som vi spiste med god appetit. Nu vidste jeg naturligvis, at en bondekone ikke ville have betaling for at mætte et par sultne mennesker, men da der løb et lille barn omkring i stuen, stak jeg dette en tokrone; det var før den første verdenskrig, og så sagde vi farvel og tak.

Men da vi kom udenfor, bebrejdede Tang Kristensen mig ret kraftigt min flothed, idet han sagde: Der er ingen mening i at frådse med pengene – jeg har jo betalt! Overrasket udbrød jeg: Har De betalt? Og nu kom det ejendommelige svar: »Ja, jeg lod manden få en af mine bøger for en krone – den skulle ellers have kostet to!«

I mit lange liv har jeg naturligvis haft forbindelse med og kendt mange bekendte mænd både her hjemme og i udlandet, navnlig i Norge og Sverige; men jeg må især nævne *Jeppé Aakjær*. En dag i 1925 kom jeg til at rejse sammen med ham fra Skive til Viborg, og da sagde han: Jeg har jo en del breve og manuskripter af St. Blicher, blandt andet Blichers manuskript til Jyden han er stærk og sej og til Simonsens melodi. Der er nok, der gerne vil have disse papirer, men de drukner jo, når de kommer til København. Hvis De vil anlægge en Blichersamling, så må De få, hvad jeg har.

Det blev grundlaget for Blicher-museet, der efterhånden kom til at indeholde en del genstande, som Blicher havde ejet: Hans stueuhr, lommeuhr, en pibehylde, en merskumspibe, et jagtgevær, hans jagttaske, der er lavet af et grævlingeskind, og der er vaccinationsknive, som Blicher var brugt ved »Kokoppe-Indpodning«, som det hed. Og videre kan nævnes: Hans spillekort, en del breve og manuskripter, det eneste originale maleri, der eksisterer af St. Blicher, et som han selv har ejet. Vi fik dette maleri af Blichers sønnesøn, overbetjent A. Blicher ved opdagelsespolitiet i København, og af samme købte vi et smukt indlagt maghognitræschatol, som Blicher havde givet *Ernerstine* i morgengave 1810. Videre må nævnes mange andre billeder og bøger vedrørende Blicher, hvoriblandt de yderst kostbare førsteudgaver. Her må også nævnes Aakjærs omfattende

Blicher-Prisen

1956

tildeles

Museumsforstander H. P. Hansen
Herning

som „videnskabeligt har dyrket Kulturom-
raader, der staar Blichers Digtning nær.“

I Bestyrelsen f. Blicher-Selskabet:

Felix Nørgaard Svend Aakjær J. M. M. Bøttel
Folk. Nørgaard Peter Steintoft

korrespondance i anledning af udarbejdelsen af værket Blichers Livs-Tragedie og E. Tang Kristensens originale optegnelser vedrørende Blicher og hans slægt.

Man vil forstå, at jeg føler mig i stor gæld til Aakjær, fordi han gav stødet til, at vi fik denne enestående Blichersamling. Som en anerkendelse for mit arbejde med denne havde jeg den ære at modtage »Blicher-Prisen« af Blicherselskabet i 1956.

Første gang, jeg besøgte Aakjær i Jenle, viste han mig »Mors gamle rok«, den, hvorm han havde digtet så smukt. Nu stod rokken ormstukken og skrøbelig bag trappegelænderet op til hans arbejdsværelse. Jeg trøstede Aakjær med, at rokken godt

kunne konserveres – send den op til mig. Den kom ikke, men i hans testamente stod, at den skulle tilhøre Herning Museum. Og nu står den velkonserverede rok i en særlig glasmontre som et af museets fornemmeste klenodier.

*

I sin tid læste jeg i »Danske Studier« en afhandling af *Peter Skautrup* om dialekten i Tvis. Skautrup havde også undersøgt, hvem der var tilflyttet sognet, og det slog mig, at således bør en dialekt, en aparte glose og et folkeminde, der ellers ikke er almindeligt, undersøges, for at man kan være nogenlunde sikker på, at det ikke drejer sig om fremmed iblanding.

I 1926 fik jeg en forespørgsel fra Skautrup, og jeg ikke ville abonnere på et lille tidsskrift, »Danske folkemål«, som nogle unge sprogforskere ville udgive. Det blev indledningen til et mangeårigt venskab og samarbejde. Utallige gange har jeg søgt oplysninger vedrørende sproglige spørgsmål hos denne fremragende sprogforsker, der vist kun har den fejl, at han ikke kan sige nej, når man beder ham om en håndsrækning, trods han altid er overlæsset med arbejde. Om vort samarbejde vil tidsskriftet »Sprog og Kultur« bære vidne.

*

Engang blev jeg af et blad anmodet om at interviewe vor sidste, forlængst afgåede, herredsfoged, *Chr. Siersted*, i anledning af mandens 90-årige fødselsdag. Da jeg kom op til Siersted, præsenterede jeg mig – det var nemlig mange år siden, vi havde talt sammen, men han sagde: Jeg kender Dem! Så forrettede jeg mit ærinde, og da sagde han, meget afvisende, at der havde været flere journalister hos ham, og disse måtte forsvinde med uforrettet sag – nu kan De få samme svar! Så tog han sin salmebog frem og pegte på verset: Halvfjerdsindstve er støvets år. Dertil svarede jeg: Ja, det er en udmærket salme, men det er ikke just det, jeg kom for at drøfte med Dem.

Jeg var naturligvis forberedt på at komme hurtigere ned ad trappen, end jeg kom op; men så fortsatte Siersted: Har jeg gjort noget ondt, og det har jeg vel, så bryder jeg mig ikke om at få det krammet ud, og heller ikke hvis jeg har gjort noget godt. Nå, tænkte jeg, så er du i hvert fald ikke oxfordmand. Men pludselig fik jeg en lys idé, idet jeg sagde: Ja, noget godt har De da gjort, for De har engang reddet mig for klø! For-

bavset så han på mig, bød mig en stol, og så fortalte jeg det træk, der er omtalt under Casper side 126.

Nu tøede Siersted op; han fortalte blandt andet om sit besøg i Herning som ung student, og jeg kunne skrive en fødselsdagsartikel.

I reglen havde jeg let ved at komme på talefod med de gamle, jeg opsøgte, fordi jeg talte jysk og følte mig som en af deres egne. Sagde en *di* til mig, fordi jeg kom inde fra byen, så svarede jeg: Ja, jeg kan jo godt sige *di* eller *I* til dig, men det bryder du dig vist ikke om. Og så var vi på bølgelængde.

Undertiden blev man mødt med: *A ka ingenting håw*, eller: *A ve'r ingen ting*. Men jeg havde altid nok at spørge om, og kørte den gamle fast, så tog jeg fat, fortalte, og så kom vedkommende atter *i skerøj*.

Da jeg engang besøgte en 90-årig kone i Sdr. Felding, sagde hun straks, og det var let at se, at det var hendes mening: *De besøg de røjner a et!* Men konen havde et dejligt ansigt; jeg klappede hende på skulderen og sagde: *Vi tåw' ska små'r blyw gue vænner – sæt dæ!* Med et stort smil satte hun sig, og nu fortalte hun flinkt om fortiden.

I 1928 besøgte jeg første gang *An Bjerg* i Bording. Hun var født 1856 og var den ypperste fortæller, jeg har kendt. Besøget begyndte således: Hun stod i sin have og gravede kartofler op. Jeg hilste og spurgte: *Æ de An Bjerg?* Konen svarede ja og pillede videre. *Så hå du et' ti' te o saml flier katåfler åp – no for du fræmmer!* Forbavset rettede hun sin ryg og spurgte, hvem den mærkelige mand var, og da jeg havde sagt det, udbrød hun: *De æ't wal et' – fülle møj ind!*

Et øjeblik efter for pennen febrilsk over det ene stykke papir efter det andet, for Ane fortalte ustandselig, og det, hun fortalte, var guldkorn for en folkemindesamler. Da en nabokone kom ind, sagde Ane: *Du kawl et' ta o law en kåp kaffe te wås – a hår formle et' ti'?* Konen smilede, sagde jo og kom kort efter med kaffen, som jeg nær ikke havde fået drukket, for Ane fortalte ustandselig.

I 1927 besøgte jeg *Stine Rimmerhus*, Vorgod sogn; hun var født i Herning 1837. Når jeg spurgte hende ud, erklærede hun standhaftigt: *A ka ingenting håw!* – og hun trak sig tilbage for at undgå mig; hun skulle passe grødgryden på komfuret. Da

Percy og Hans i Stockholm 1950.

greb jeg offensiven, tog en stol og satte mig hen ved siden af hende. Hun smilte ad gæstens frækhed og rørte ivrigt i gryden. Så fortalte jeg nogle morsomme træk om kontrollør *Reinländer*, der drev jagt på ulovligt brændevinsbrænding, og om byens første apoteker, provisor *Gundorph*, og andre, hun kunne minde fra sin barndom. Disse morsomme historier kunne hun ikke stå for; hun blev nu meddelsom. Men da manden, hun boede hos, blev sat til at passe grøden, medens vi snakkede, så blev følgen, at Stine samme aften fik sveden grød, for Niels blev mere optaget af at lytte og le end af at røre i gryden.

Kun i et par tilfælde har jeg forgæves søgt at tøj gamle folk op. Da jeg engang besøgte en olding i Snebjerg for at få noget at vide om dennes mor, der havde lavet sorte pletter, havde jeg kun stillet et par spørgsmål, da manden lidt ondsksfuldt spurgte: *Vel du blyw hæ a hi-ele daw'?* Dertil svarede jeg: *Du vel nåk hælst, te a go'r?* Og da manden svarede ja, så gik jeg.

Engang blev jeg vist hen til en gårdmand i Sunds. Manden, der lå i sengen, var en udmærket fortæller, men han var desværre også en lige så stor vringel, når det tog ham, og det tog

ham uheldigvis netop den dag, jeg skulle have haft fornøjelse af ham, så jeg fik intet udbytte der.

Sammen med den australske pianist og komponist *Percy Grainger* og *E. Tang Kristensen* opsøgte jeg i Sinding en ældre mand, der kunne synge en del gamle folkeviser. Imidlertid var hans kone missionsk, og hun troede, det var synd at synge den slags. Da det var hende, der bar bukserne, som man siger, så turde han ikke synge de gamle viser. Heldigvis gik manden og stakkede hø hos en nabo, da vi traf ham, og der var altså ingen *Nille* til at kontrollere ham; men han ville eller turde ikke kvæde trods mine overtalelser. Da spurgte jeg: *Sæj' mæ, kind'er du dæn' om æ kjællings ba-sel?* Et stort smil over mandens ansigt forrædte, at nu var isen brudt, og han sang et vers. Så fik vi ham hen i bilen, hvor *Percy* satte fonografen i gang. Vi fik nu hele visen og et vers af en anden folkevis; men så tav han pludselig kvar. Han ville eller turde ikke synge mere.

På den tid optog *Percy Grainger* og *Tang Kristensen* under nogle dages ophold her i Herning en del folkeviser, som *Jens Chr. Jensen* fra Albæk, *Jacob Dal* fra Timring, *P. Sørensen Fløe* fra Kølkhær og flere sang.

Mit møde med *Jacob Dal* foregik således: Jeg cyklede til Abildå, hvor *Jacob* hjalp en søn med at bygge. Er det *Jacob Dal?* spurgte jeg, og da han havde bekræftet det, fortsatte jeg: *Kan du sjöng?* Svaret lød: *Om a ka sjöng - ja de ka du trow!* *Sæt dæ så o dæn' hyw-elbo-r o sjöng let få mæ*, bad jeg ham; og *Jacob* var aldrig kostbar. Han sang et vers for mig, og jeg bad ham synge en anden sang, og så sagde jeg: Det er godt. Kan du så komme op og synge for mig i Herning i morgen? Men nok var manden flink, men her stillede jeg dog for store krav. Da først sagde jeg, hvem jeg var, og at meningen var, at hans sange skulle optages og nedskrives, og da jeg havde lovet, at han måtte bo hos os, og at han ville få en god dagløn, så lovede han at komme. Han kunne synge i timer, måske en hel dag, uden at blive træt og uden at hans viseforråd slap op.

I 1902 købte jeg mit første fotografiapparat; senere fik jeg bedre apparater og optog en del billeder både af personer, gamle arbejdsmetoder og uddøende husflid. Og i 1931 fik jeg anskaffet et filmsapparat, 16 mm, hvormed jeg filmede: Brødbagning, smørkærning, jydepottetilvirkning, træskomageri, blytækning, simesnoning, løbbinding, bindeindustrien, tørvegrav-

ning m. m. Endelig kan nævnes, at jeg i 1955 købte en båndoptager, hvormed jeg optog en del prøver på ældre folks fortælle måde, sange og musik.

Foreningen Danmarks Folkeminder blev, som nævnt, stiftet i 1908. Jeg blev straks medlem og havde i årenes løb megen forbindelse med personalet i Dansk Folkemindesamling, hvorfra de bøger, foreningen udgav, blev sendt ud, og hvor foreningens korrespondance og regnskab blev ført. Gennem en menneskealder var arkivar *Hans Ellekilde* foreningens utrættelige sekretær.

E. Tang Kristensen kom sent ind i styrelsen for FDFM, og han deltog vistnok kun i ét af foreningens møder. Da han døde i 1928, blev jeg valgt ind i styrelsen, og jeg tør vel rose mig af, at jeg også kom til at gøre nogen nytte. Hidtil havde foreningens arbejdet temmelig planløst. Blev der foreslået og vedtaget, at man ville udgive en bestemt bog, så kendte styrelsen ofte hverken indholdet eller omfanget forud, ja, manuskriptet var end ikke altid lavet og dertil kom, at korrektoren på en bog undertiden blev lige så dyr som selve bogens trykning, fordi satsen gang på gang blev ændret. Økonomien var derfor i en slet forfatning.

Jeg foreslog og fik vedtaget, at der i ethvert tilfælde skulle nedsættes et bedømmelsesudvalg på tre medlemmer, der skulle aflægge beretning for den samlede styrelse, og først da kunne man vedtage eller forkaste manuskriptet. Og nu blev der fastsat en bestemt korrekturgodtgørelse pr. ark; overskred forfatteren denne, så måtte han selv betale resten.

Allerede først i 1920'erne havde jeg indsendt et skriftligt forslag vedrørende udgivelsen af et tidsskrift, FOLKEMINDER, der var tænkt som et bindeled mellem styrelsen og medlemmerne, og deri skulle optages uddrag af indsendte optegnelser og rettes forspørgsel til læserne vedrørende emner, man ønskede bedre oplyst. Men min plan syntes ikke at interessere arkivarerne, og den blev næppe forelagt styrelsen – der blev ikke ført nogen forhandlingsprotokol før min tid. Arkivarerne mente, at SKATTEGRAVERENS skæbne afskrækkede – på grund af for få abonnenter måtte udgivelsen af dette værdifulde tidsskrift standse.

Høsebindelaugets Styrelse har besluttet
ved nærværende at udnævne

Museumsforstander H. P. Hansen

til

Høsebindebroder

i

Høsebindelaug

Som en Tak for og Anerkendelse af dennes
store og vedvarende Interesse for Trectags-
industrien og Hammerum Herred.

Heraag d. 24/7-52

Oslo Larsen. J. Jensen. M. Hansen
J. J. Jacobsen. R. J. Jensen Spalte. J. J. Jacobsen.
Styrelsesmedlem. K. J. Jensen. Nico Højgaard
arrangeres.

På et styrelsesmøde i FDFM 30 år efter tog jeg atter planen op, og i 1954 vedtog man forsøgsvis årlig at udsende et hefte af FOLKEMINDER på omkring 3 ark gratis til foreningens medlemmer; fem hefter skulle udgøre et bind. DFS's daværende

assistent fil. lic. *L. Bødker* og *H. P. Hansen* blev valgt til at redigere tidsskriftet foreløbig. Der er vel næppe nogen, der vil nægte, at der gennem nævnte tidsskrift er reddet en del værdifulde folkeminder, og mange meddelere har haft glæde af at se, deres optegnelser kom til nytte.

REJSEOPLEVELSER

Det er sært at tænke på, at man er født i en tid, da nutidens vigtigste befordringsmidler, cykler, motorcykler, knallerter, biler og flyvemaskiner, endnu var ukendt.

Banen fra Silkeborg kom til Herning to år, før jeg blev født, nemlig i 1877, og jeg var vistnok for første gang i 1884 med toget til Hammerum; men fra denne udflugt husker jeg kun, at der mellem den kupé, hvor mor og jeg sad, og den tilstødende var en »*bæsling*«, som mellem køerne i vor *kjörres*, og at vi kunne se og høre naboerne.

Den 14. august 1883 bragte Herning Folkeblad følgende nyhed: »En Velocipederytter, kommende fra Ringkjøbing-Holstebro, passerede i Formiddags gennem Herning og fortsatte Rejsen ad Vejle«.

Det var omtrent på samme tid, at jeg under et besøg i L. Albæk så en sådan hjulrytter i 1/2 km afstand. Jeg syntes, at rytteren, der svævede hen ad landevejen, mindede om en kvinde i krinoline – jeg havde set et billede af en sådan i et blad – men min morbror forklarede, at det var en væltepeder.

Efterhånden kom cyklerne jo frem, som et luksuskøretøj, og til skræk for både heste og folk. Derfor skulle en cyklist øjeblikkelig stige af, når en forskrækket kusk gjorde tegn.

Mejeribestyrer Sørensen i Hammerum anskaffede sig en cykel. En dag, han kom kørende hen ad vejen, rystede Chr. Viborgs kone betænkelig på hovedet, idet hun udbrød: *De æ snå'r sæ'r, te Wåhæ'r vel to'l de!* Andre var af samme mening, og i årtier blev det af mange anset for uanstændigt, at kvinder og præster cyklede. Det var for præsternes vedkommende heller ikke i overensstemmelse med Bibelen, når det hedder: Gå ud i alverden o. s. v.

Som dreng tilbyttede jeg mig vraget af en træcykel, som en smedkersvend havde lavet. Da jeg var *kræng*, kunne jeg nok lave dyret i stand. Cyklen havde et massivt hjul i for og to i bag, så den var for så vidt driftssikker, og det viste sig, at jeg godt kunne køre på den – når det var nedad! Træls var den, men det morede såvel mig som tilskuerne.

Da jeg var omkring 12 år tilbyttede jeg mig en rigtig cykel, en med faste gummiringe. Dengang denne cykel blev skabt, var frihjulet ukendt, men hvad værre var: Pedalarmene var kilet på, og jeg måtte hvert øjeblik op til smeden efter nye kiler.

En dag vovede jeg at foretage en stor udflugt, nemlig over til min bedstefar i Albæk for at præsentere køretøjet og min færdighed. Jeg mindes tydeligt, at han stod i gården, da jeg cyklede ind og flot svingede det ene ben over sadlen og sprang af – programmæssigt: men da havde jeg det fatale uheld, at sadlen greb i min buksebag og lavede en væmmelig flænge. Åh hvor bedstefar lo.

Hvornår jeg første gang så en bil, husker jeg ikke, men under et besøg hos en ornitolog *M. Klinge* i Randers i 1910 kravlede jeg for første gang ind i en bil for at finde ud til manden.

Når skibene ruller meget, bliver jeg søsyg; det er en væmmelig fornemmelse, og derfor vovede jeg, da jeg i 1946 ville til Norge, at flyve fra Ålborg til Fornabu, og det blev en herlig tur. I 1950 fløj jeg fra Bromma ved Stockholm til Helsinki – det var i begge tilfælde i anledning af et nordisk folkemindesforsker møde, og da der i 1955 skulle afholdes et lignende i Bergen og Voss, fløj jeg fra Ålborg til Kristianssand – det vil sige, det var min plan, da jeg gerne ville se museet i sidstnævnte by. Men denne flyvetur mislykkedes. Da vi kom ind over Kristianssand var der regntykning, og maskinen turde ikke gå ned, og så fortsatte vi til Stavanger, hvor det plaskregnede; men der landede vi. Jeg fik meddelelse om, at jeg, om jeg ønskede det, måtte være selskabets gæst på et flot hotel – jeg kunne bare kræve ind; men jeg måtte også på selskabets bekostning fortsætte rejsen pr. bane til Oslo, og det foretrak jeg, da Oslo var mit foreløbige bestemmelsessted.

Det var meningen, når jeg havde endt min Norgestur, at jeg ville flyve fra Kristianssand og til Ålborg; men nu havde jeg atter uheld. Opholdet i Bergen med en dejlig udflugt ud i skærgården var vellykket, og derfra tog jeg med bane til Oslo, hvor

jeg besøgte Norsk Folkemuseum på Bygdøy et par dage og oplevede 17. maj-dagen i strålende solskin. Samme eftermiddag tog jeg med toget til Kristianssand, og da jeg ud på aftenen kom der, plaskregnede det, og det kneb mig at finde hotellet. Næste morgen regnede det vedvarende. Besked om, hvorvidt man kunne komme med fly, kunne ingen give. Så bilede jeg ud til flyvepladsen, ventede med tålmodighed, og så hørte vi, at flyveren fortsatte over os. Jeg måtte tage med toget til Oslo, regnede med, at vi kunne komme dertil så tidligt, at jeg kunne komme med båden til Frederikshavn; men for en sikkerheds skyld bad jeg dog togføreren ringe og sige, der var en passage, der skulle med. Ankomsten til Oslo tog jeg en bil og nåede at se båden dampe ud af fjorden! Jeg bandede ikke, for det er jeg ikke vant til, og det ville heller ikke have nyttet; men jeg var trykket af de mange uheld. Så måtte jeg tage med toget til Gøteborg og derfra med damper til Frederikshavn, og da det *blåste* slemt, så blev jeg naturligvis søsyg. Da lovede jeg mig selv, at jeg ikke skulle rejse til Norge igen – foreløbig –, når vejrguderne var så ugæstmilde imod mig.

En større oplevelse havde jeg, da jeg i sommeren 1947 var på studierejse i Sydengland og Wales. Min datter, Tora, tjente på den tid hos *dr. Gravely* i Reading, og derfra foretog jeg mine fleste udflugter, ofte sammen med Tora. En dag var vi sammen med *dr. Gravely* i Oxford, hvor doktoren holdt foredrag om indisk tempelarkitektur; *dr. Gravely* havde været museumsdirektør i Madras i 25 år. I Oxford var vi inde i flere afdelinger, men overalt var der meget gammeldags og mørkt.

Reading ligger ca. 50 km vest for London, og jeg tog flere gange ind til hovedstaden; var også en dag i Cambridge for at se et par museer. *Dr. Gravely* var en dag med mig i British Museum og i biblioteket – der var jeg også nede at se de kilometerlange magasiner. Jeg spurgte en mand, om der ved bombing var ødelagt meget. Han svarede: Ja, men ikke uerstatte-lige bøger.

En dag var jeg i The Zoo for at se okapien, men haven imponerede ikke; den havde lidt for meget under krigen. Blandt interessante ting kan nævnes en slange, der ganske langsomt var ved at gå ud af sit gamle skind, altså skifte ham. Det regnede; jeg steg ind i en sporvogn, spurgte konduktøren, om vog-

nen gik til undergrundsstationen, hvis navn jeg nu har glemt; men han forstod ikke mig og jeg ikke ham. Den er vistnok gal, tænkte jeg, gik over i en anden bus, steg ud igen, og så spurgte jeg en betjent om, hvilken bus jeg skulle tage for at komme til ønskede station. Han pegte på en og sagde: Tag det nr., og så kom jeg til bestemmelsesstedet.

Så var jeg en dag i Naturhistorisk Museum. Der lå en elefant-tand af usandsynlig længde; jeg tror, den var ca. 4 meter. Uden ellers at komme ind på en omtale af sjældenhederne, vil jeg nævne en kuriositet, nemlig en dronte-imitation, god i formen, men dragten var lånte fjer af bramaputrahøns, og det virkede ikke godt.

Når man kørte fra Reading til London, kom vi forbi en kirke, hvor der på kirkegården gik en hingst (eller dog en hest) og græssede stolt på fædres grave; man havde ikke råd til at holde kirkegården, forklarede en kone. At det var småt på mange måder efter krigen, det var iøjnefaldende. Man kunne f. eks. ikke gå ind i en ordinær butik og købe glas eller service; det skulle man have i en *second shop* (marskandiserforretning), og til føde- og klædevarer skulle man have *points* (mærker). Til morgenmad fik man på hotellet en lille klat smør, der ikke var større end to sammenlagte femører, og gæsterne sad bogstavelig talt og skrabte smørret på og af deres *toasted bread* (ristet brød), hvad der lød akkurat, som da vi i min barndom sad og arbejdede med de skrattende karter.

En dag var Tora og jeg i parlamentet. Vi sad på en balkon med god udsigt over salen. I stedet for stole var der lange bænke, der var betrukket med rødt læder. Der var kun få i salen, da vi kom, men efterhånden kom medlemmerne drattende. De mere civiliserede bukkede stilfuldt, idet de standsede og gjorde front mod talerstolen eller uldsækken, som vi ikke kunne se, da den fandtes under balkonen. Så kom en slentrende med begge hænder i bukselommerne. Han drejede sig lidt, gjorde et stift buk, idet han fortsatte; og der kom en, der for så vidt var mere dannet, som han trak den ene lab op af bukserne, idet han afleverede sit buk. Det var øjensynlig folk af Labour-partiet.

Foran talerstolen stod et bord, der var dækket med et grønt tæppe, og der lå et scepter eller lign., som vi delvis kunne se. Så så vi et utroligt syn: På bænken nærmest bordet sad en vel-

klædt og øjensynlig dannet herre, d. v. s. engang imellem lagde han sig under mødet halvvejs på bænken, men så tillod han sig at lægge sine lange skanker op på bordet forved scepteret.

Naturligvis var jeg også i Westminster Abbey, Kew Garden, The Tower, Guildhall, Madame Tussauds berømte vokskabinet; men der var naturligvis endnu mere, »a mot spring öw'era« – som Karoline i Snebjerg Kro sagde om Rundetårn.

På mine museumsbesøg så jeg mange genstande, jeg ikke kendte, og andre savnede jeg. Der var f. eks. ingen bilæggere. Englænderne klarer sig med åbne kaminer, hvor folk bliver varmet ensidigt og fryser på ryggen. I et lille museum i Cambridge fandtes dog to ovnplader, der havde været muret ind mellem åbne ildsteder og et tilstødende rum, noget der også har været kendt herhjemme. Der var heller ingen manglebrætter – jo et sted hang der et, men dets udskæring og maling fortalte, at stykket var fra Gudbrandsdalen i Norge.

I museet i Reading var der en kolossal mængde oldsager fra en romersk by, der var gravet ud i Silchester, og som stammede fra Cæsars invasion 55–54 f. Kr. til o. år 409 e. Kr. Det var påfaldende, at lerkarrene ikke svarede til de her i landet så karakteristiske kar fra den romerske jernalder – hvorledes mon det kan forklares? Der var også talrige, vel i hundredvis, af fragmenter, kun enkelte hele, af de smukke, røde lerkar, man kalder terra sigillata, og hvoraf der – ligeledes påfaldende – kun er fundet et par fragmenter her i landet. Der var mængder af glas-, jern- og sølvarbejder, mønter og meget andet.

Et par dage var Tora og jeg i Wales, hvor besøget især gjaldt Nationalmuseet i Cardiff; men vi var også en tur oppe i bjergene. På hjemrejsen kørte vi under kanalen og gjorde ophold i Bristol.

Englandsbesøget strakte sig over 3 uger. Det var min plan, at jeg ville have været en tur til Nordengland, men jeg blev efterhånden træt; det er som bekendt trættende, selv for en museumsmand, at gå i museerne, når disse er store, og dertil kom, at varmen var slem, undertiden over 80° – dog ikke Celsius!

Jeg var også i adskillige kirker, der var mørke på grund af glasmalerierne i vinduerne. Jeg var forresten i kirke tre gange én søndag. Først var jeg til kvæker-meeting, der varede en time præcist! Man sad i dybeste stilhed, indtil en kvinde rejste sig og

læste lidt op af deres menighedsblad, tror jeg, og så satte hun sig. Lidt efter rejste en ældre mand sig og sagde lidt, og derefter var der så dyb stilhed, at jeg hørte en spyflue summe i salens baggrund. Klokkeren 11 præcist hilste og talte alle i munden på hinanden, og adskillige kom hen og hilste på mig; de troede måske, jeg var et nyt medlem?

Bagefter var jeg til anglikansk gudstjeneste, der var ejendommelig halvkatolsk, og endelig var jeg til gudstjeneste et andet sted, måske for unge!

Jeg bør vel fortælle, at kvækerne ikke har nogen præst, og at der ikke er nogen plan for deres meeting, ofte nøjes man med selvfordybelse i stilhed, hvad der utvivlsomt er sundt for sjælen.

*

Af de skandinaviske museer har jeg flere gange besøgt museerne i Malmø, Lund, Göteborg, Varberg, Broby, Borås m. fl.; men jeg har især gået mange gange og undertiden i flere dage i Nordiska Museet i Stockholm. Og i Norge har jeg ofte besøgt Norsk Folkemuseum på Bygdøy, De Sandvigske Samlinger i Lillehammer; men jeg har også set museet i Stavanger, Bergenske Museer, De Heibergske Samlinger i Amble, museet i Voss, i Trondhjem m. fl.

FOREDRAGSVIRKSOMHED

DET ER næsten en selvfølge, at der nu og da blev sendt bud efter mig med opfordring til at tale om et eller andet emne, og jeg sagde sjælden nej, skønt jeg ikke er taler. Desværre er min hukommelse ikke god, og derfor måtte jeg næsten altid bruge manuskript. Men indholdet var godt nok – når jeg selv skal sige det – og jeg bestræbte mig i hvert fald for at undgå sætninger uden indhold.

Emnerne varierede naturligvis efter tid og lejlighed; men jeg har især ofte talt om rakkere, skøjere, natmændsfolk og kæltringer kontra taterne (zigøjnere), for at fastslå i folks bevidsthed, at der hverken var lighed, slægtskab eller nogen som helst forbindelse mellem vore egne omstrejfere og taterne.

Ofte har jeg også talt om overtro og om kloge folk, om gammelt almueliv, om vore folkeminder o. s. v.

Nogle gange, navnlig ved Historisk Samfunds årsmøder, har jeg talt om lokalhistoriske emner: Om Clasonsborg, Herningsholm, Rydhave, Lund marked o. s. v. Bindeindustrien har jeg ofte behandlet, og jeg har talt om krohold og brændevinsbrænding og om gammel husflid. Og ved åbningen af en udstilling af jydepotter og løb i Kunstindustrimuseet i København i 1943 talte jeg om disse grene af ældgammel husflid. Ved Danmarks Sparekasseforenings generalforsamling i Herning 1956 holdt jeg foredrag om hedeboender (trykt i Sparekassetidende, juli 1956), og ved Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Maribo 1948 talte jeg om offerfund – gemt – glemt, hvor jeg hævdede, at man ikke havde ofret i en mose, hvor der – såvidt man ved – ingen gud fandtes, at det aldrig havde været skik, heller ikke i vor tid, at ofre meget kostbare genstande, og hvad skulle en gud med plovdele og meget andet, der var lavet med menneskehænder*). Man ofrede altid noget levende, dyr, mennesker eller frugt til guderne. Det er så bekvemt at kalde en ukendt genstand, der findes i en mose, for et offerfund. Ejendommeligt nok finder ingen på at kalde en pengeskat af høj ælde, der undertiden er skjult i en mose, for et offerfund. (Foredraget er trykt i Sprog og Kultur, 1948).

Ved foreningen Danmarks Folkeminders 50 års jubilæum i 1958 talte jeg om vore trolddomsbøger (trykt i Fokeminder 1958).

Men oftest har jeg talt ude i sognene, når man manglede en til underholdning, og da viste jeg undertiden film frem, som jeg havde optaget af gammel husflid.

Under besættelsen kom der én fra modstandsbevægelsen og bad mig komme hen i »Trionon«, holde et foredrag og vise film – *hvis* der blev brug for det!

Der var naturligvis en vis spænding, selv om der var vagtposter rundt om, thi man måtte være forberedt på overraskelser. Heldigvis blev der ikke brug for mig som camouflager.

En dag kom en maler til mig og spurgte mig i største hemmelighed, om jeg kunne tie, og da jeg havde bekræftet det, for-

*) Hvor man ofrede materielle ting; der tog præsterne sig af den slags.

talte han, at de skulle have våben skjult – om man ikke kunne gemme disse i museet? Jeg svarede, at der på loftet over aftægtslejligheden lå en del gammelt træ og skrammel, og da rummet lå åbent ud mod laden, ville tyskerne næppe finde på at søge der. Blev det opdaget, ville jeg nok kunne hytte mit eget skind ved at sige: Jeg troede, det drejede sig om sølvtøj og andre værdigenstande, som folk gemte for tyvene. Nå, det gik heldigvis godt for os.

Ved forskellige udstillinger har jeg på opfordring indrettet en bindestue. En sådan indrettede jeg i 1926 på Købestævnet i Fredericia, hvor jeg havde ni ældre folk til at demonstrere den gamle bindeindustri. Det var folk fra Herning-egnen. Ved en turistudstilling i Forum 1938 nøjedes jeg med et par folk til at sidde i en stue og arbejde med kartning, spinding og strikning, men på den første Tekstilmesse i Herning i 1947 havde jeg syv personer til at demonstrere bindestuelivet.

En særlig interessant opgave fik jeg, da jeg skulle indrette et fattigt hede hjem på det første Bellahøj-skue i København i 1938. Inde i Kvindernes Telt fik jeg indrettet et interiør bestående af en stue med fattigt inventar og et lille spisekammer med lidt husgeråd, et stort hjemmebagt rugbrød, et speget fårelår etc. Og så fik jeg to udmærkede, ældre folk til at sidde og arbejde dér.

Først fik jeg fat på *Stine Krøjgaard* fra Ilskov; hun skulle sidde og karte, spinde og strikke. Og så tog jeg over til *Lars Rasmussen* i Sdr. Felding for at overtale ham til at sidde og binde løb. Lars var betænkelig; han havde aldrig været den anden side Lillebælt. Men jeg kunne love, at han blev indkvarteret privat, fik gratis ophold og en god dagløn, og at jeg både ville rejse med dem over og hente dem – ja, så gik han ind på planen. Men da vi stod inde på pladsen, udbød han med et dybt suk: *Hå· a endda wan hjem!* – og det kom fra hjertet.

De to hede bønder gik naturligvis i deres daglige klæder og med træsko på. De skulle spise i en slags gæstgivergård, der var bygget på pladsen. Den første dag var jeg med dem. Se, sagde jeg, her er en spiseseddel; men de tossede navne kan I ikke forstå, og det kan jeg heller ikke; men så peger I på en ret og ser, hvad I får. Jeg bestilte noget med et fransk navn, sikkert

noget meget fint, til de to, og så tog jeg en ret med asparges til mig selv, til en afveksling.

Da Stine så, hvad hun fik, udbrød hun: *Ski-r et' andt – de æ jo åpstuwe katofler – men de små-ger söw-rnmæ gåt!* Da hun havde spist det halve, lagde hun gafflen, og vi snakkede lidt. Så siger hun pludselig, idet hun peger på sin levning: *Hwæm' fo'r de?* Da jeg svarede: Det bliver smidt væk, råbte hun bestyrtet: *Smit væk!* trak så tallerkenen hen til sig igen og åd resten. Således behandlede man ikke Guds gaver, hvor hun var fra.

Men da jeg spurgte, om hun også kunne spise det, jeg måtte levne, erklærede hun, at nu kunne hun ikke presse mere ned. Som dessert bestilte jeg stikkelsbærgrød; men det kunne de ikke levere den dag. Så kan I bestille det en anden gang. I skal bare forlange, hvad I ønsker, for I skal jo ikke selv betale, sagde jeg.

Efter at have været en tur på Lolland kom jeg tilbage for at se til mine folk, og da var jeg nær aldrig nået hen til disse, for de besøgende stod som sild i en tønde for at se de to hede-bønder, der blev fotograferet og konverseret fra alle sider.

Lars var morsom, og Stine *wa et' mund-lam'*. Jeg så, Lars tog et par mægtige, hjemmestrikkede mandfolk-underbukser, der hang over den murede kakkellovn, og så prøvede han at sælge disse til nogle unge piger, og folk lo. Pigerne sagde: De er alt for lange; men Lars forklarede, at det var praktisk, *for så ka I jo spår jæ hu-esser!* Det kan nok være, at folk morede sig.

Da jeg spurgte de to, om de så havde fået stikkelsbærgrød, svarede Lars: *Ja, men de ska vi et' ha mi-er aw'!* Han var misfornøjet, og det var Stine også. Forbavset spurgte jeg: Var den ikke god? *Gu'e*, svarede Lars, *jåw', mæn dæ wa da't mi-er, end en ku pot i si ni-eshwål – o så kåst de halanden krow-n!* De to nøjsomme hede-bønder var enige om, at det dog var for galt at tage en så høj betaling for sådan en bitte klat.

Forresten befandt de to sig udmærket og var glade ved turen; altid stimlede der folk sammen forved deres stue, og der kom mange fra hjemlandet og ville hilse på dem.

Et år lavede man en udstilling i Grindsted, og da fandt man på at ville have indrettet en rakkerkule, der nok kunne trække folk. I denne anledning kom der et par mænd til mig og bad om hjælp. Jeg gav dem også et forslag og sagde, at de kunne

henvende dem til *Jørgen Fr. Caspersen* i Harkes ved Ølgod. Denne mand stammede ned fra fortidens rakkere, og han var ikke *fjæle* ved sin afstamning; men I skal betale ham pænt, sagde jeg.

Der blev nu indrettet en lyngklædt hytte, hvori Jørgen boede med sin kone og et par geder, og udenfor rakkerhulen blev lagt et par kranier af kreaturer; disse hoveder skulle symbolisere mandens håndtering. Jørgen gik og solgte prospektkort med billede af rakkerfamilien, og de vakte naturligvis megen opmærksomhed.

Bagefter fik jeg en dag brev fra Jørgen Frederik, der bad mig hjælpe ham til at komme ud og optræde på Dyrehavsbakken. Han ville, skrev han, *gerne gå der som kjæltring for 15 kr. om dagen!* Denne opgave kunne jeg dog ikke tage mig af.

Det var vistnok på forstander *K. Møllers* initiativ, at »Foreningen af jydsk Landboforeninger« tog tanken op om, at der burde laves en film, der belyser hedeboernes tilværelse, fra de begyndte på den nøgne hede og til, at der nu et par slægtled efter ligger en eller flere gårde på samme sted.

I denne anledning henvendte foreningens sekretær, *J. K. Haugaard*, sig til mig og spurgte, om jeg ville tage mig af denne opgave. Jeg måtte indrømme, at det var på høje tid, hvis en sådan film skulle optages, thi omvæltningen i almuens tilværelse har de senere årtier været så voldsom, at den opvoksende slægt ofte hverken kender de redskaber, som deres bedste forældre brugte, eller disse redskabers brug.

Men det er dyrt at optage en film, når man skal have fagfolk til det, og her kunne man ikke nøjes med amatører.

Jeg lovede at prøve på at udarbejde en plan, og denne formede jeg (her i korthed) således: Hyrdedreng – ungt par bygger en jordhytte på den nøgne hede – konen og en ko for ploven – høst – bedre hjem – forskellig husflid – heste, bedre redskaber etc., indtil der nu ligger en smuk og velopdyrket ejendom med moderne redskaber, traktor, mejetærsker og bil.

Under sekretær Haugaards besøg drøftede vi også udgivelsen af en bog om hedeboerne, og i 1938 kunne foreningen udsende »Hedeboer i tre slægtled« i 4000 eksemplarer. Et nyt oplag måtte udsendes året efter.

Med hensyn til filmen da blev »Dansk Kulturfilm« også interesseret i en sådan plan, og jeg fik i denne anledning besøg

af konsulent *Helmer Rasmussen* og senere et par gange af filmsinstruktør *Leif Thomsen*, der holdt på, at filmen skulle laves som dokumentarfilm på grundlag af Herning Museums materiale og mine fotografiske optagelser. Penge til optagelserne fik man løfte om, men tiden går, og mens græsset gror, dør hørsemor!

MIN FORRETNING

NATURLIGVIS kunne jeg ikke leve af at arbejde for museet, hvor jeg de første 25 år kun fik 1000 kr. om året, og deraf afholdt jeg mine rejse- og repræsentationsudgifter, porto, telefon etc., så lønnen blev ikke stor.

Heller ikke smed arbejdet med at optegne folkeminder, skrive artikler og enkelte bøger ret meget af sig. Bøgernes oplag var lille, 1-2000, og selv om jeg havde den opmuntring, at bøgerne blev solgt, så var fortjenesten dog beskednen. Det hjalp, at Den grevelige Hjelmsstjerne-Rosencroneske Stiftelse og Carlsbergfondet ofte støttede udgivelsen, men så blev udsalgsprisen sat lav. I almindelighed betalte jeg selv for trykningen, men forlaget skulle have 45 % af udsalgsprisen, og kun i enkelte tilfælde betalte forlaget fremstillingen, og så delte vi overskudet. Med hensyn til »Hedebønder i tre slægtled« da var arbejdet bestilt af De samvirkende jydsk Landboforeninger, og jeg fik procenter af salget.

Men vi skulle leve, og arbejdet med udstopning af fugle og pattedyr blev mit levebrød. Ved at ofre meget på annoncer rundt om i bladene fik jeg efterhånden en stor kundekreds, og vi havde i jagttiden ofte mere, end vi kunne overkomme, måtte arbejde ud på aftenen, og så kneb det endda at komme gennem det, der skulle behandles.

Allerede i Holing, hvor jeg havde lejet lokaler i det gamle mejeri, fik jeg en medhjælper, *Johan Mogensen*, fra Skelhøje; han rejste siden til Sydamerika. Og jeg havde flere elever, *Peter Rechnagel*, der var her i 4 år; så arbejdede han et år i Tyskland, og da han kom tilbage, blev han uddannet som radiotelegrafist og sejlede i mange år mellem Europa og Amerika. *Johannes Larsen* fra Høng var hos mig som elev i 4 år, og så ned-

satte han sig som dygtig forretningsmand i Århus, senere i Åbyhøj. *Karl E. Jacobsen*, der er dyrlægesøn fra Struer, var, kunne jeg fristes til at sige, født konservator. Han havde kunstsans, havde håndens snille og stor interesse for faget. Efter sin uddannelse hos mig, fik han plads hos *Umlauff* i Hamborg, hvor han kom til at arbejde med store pattedyr, dyrehoveder og grupper. Senere arbejdede han i Sverige og i Oslo, men fik så ansættelse ved museet i Bergen, hvor han var i en årrække, indtil han blev konservator ved det nyopførte naturhistoriske museum i Århus. Hans arbejder dér vækker almindelig beundring.

De sidste år, Jacobsen arbejdede hos mig, fik jeg en elev, *Leo Nourup*, fra Alslev ved Varde; men efter at han havde været her i 4 år, gav han sig til at læse til lærer og har siden ved siden af sin lærergerning arbejdet som konservator og ivrig ornitolog; nu er han seminarielærer i Vejle.

Midlertidig har jeg haft adskillige elever, en fra Island, en fra Kalmar, en, der gav sig til at læse o. s. v. *Arthur Christensen* var ivrig ornitolog, fugle-fotograf og forfatter. I hård kulde i februar lånte han mit filmsapparat, og med dette og et stykke reb gik han ud i en plantage for at filme korsnæb ved reden. Han kravlede op i et træ, bandt sig til dette og sad tålmodig og ventede på passende lejlighed. Og bedst som vi en dag sad og arbejdede, fik han udlængsel og stak af til – Grønland! En tid havde jeg *Bjarne Kielgast* fra Brande. Han var ellers uddannet som maler, var en dygtig tegner og også dygtig som konservator; men det gav mere at arbejde som maler, og så dyrkede han andre interesser ved siden af.

Tre gange havde jeg tyske assistenter, men var uheldig med disse. Den første var fra Berlin. Han sendte mig fine anbefalinger, men hans arbejde var så ringe, at jeg dagen efter hans ankomst sendte ham tilbage, dog i god forståelse! Jeg betalte gladelig hans billet. Den næste havde også fine papirer, og han kunne, efter eget sigende, lave alt. Ham beholdt jeg dog i fjorten dage; men så var han færdig her – da han en dag skulle samle fodrodsknoglerne på et pattedyrskelet, gik det ham på. Det var hans sidste chance her. Men jeg fik en præparator *Müller* fra Hannover, og ham beholdt jeg et år. Han gik ikke af vejen for noget, havde blandt andre steder arbejdet hos *Umlauff* i Hamborg og også i Rusland en tid. Da jeg en dag nævnte den mægtige gorilla, som *Umlauff* havde udstoppet og solgt til

et museum, et præparat, der var afbildet rundt om i ind- og udlandet, svarede Müller: Ja, men vi leverede senere et eksemplar, der var endnu større. Det lød utroligt, men så forklarede han, at det blev flikket sammen af flere skind! Müller kom med i den første verdenskrig, hvor han vistnok faldt.

Vi fik en ny jagtlov med indskrænkning af jagttiden, og da jeg blev optaget af andet arbejde, ville jeg ikke uddanne flere og indskrænkede efterhånden min konservatorvirksomhed. Men arbejdet med at præparere dyr har altid interesseret mig, og jeg har følt megen glæde ved at lave noget smukt eller noget vanskeligt.

I årenes løb fik jeg fat på mange sjældenheder, hvad der både kom museet her, Zoologisk Museum i København, Naturhistorisk Museum i Århus og andre samlinger i ind- og udlandet til gode. Jeg havde megen forbindelse med viceinspektør *Herluf Winge* ved Zoologisk Museum og med hans efterfølger, *R. Hørring*, med ornitologen *Lehn Schiøler*, med den svenske konservator *O. Gylling* og andre.

En sommer fik jeg lov til at deltage i et geologisk kursus i København, som jeg dog ikke havde meget udbytte af. *H. Winge*, hvem jeg besøgte, sagde, det var mere naturligt, at jeg tog kursus i zoologi – kender *De Sokrates*? Ja, på billedet! Den mand, der leder kursuset, er dr. *William Sørensen*, og han minder om Sokrates. Idet jeg gik ud fra museet, mødte jeg »Sokrates«. Jeg hilste og spurgte, om der var mulighed for, at jeg kunne få lov til at overvære hans forelæsninger. Svaret lød: Det tror jæ skunte! Så fortalte jeg, at jeg nylig havde fået fat på en birkemus. Jeg vidste, at dette dyr interesserede ham, og da sagde han: Følg med op! Og så fulgte jeg hans fornøjelige timer resten af dette kursus.

ÆRESBORGER

PÅ MIN 79-årige fødselsdag d. 2. oktober 1958 overraskede Herning byråd mig ved at udnævne mig til æresborger. Højtideligheden foregik ved et offentligt byrådsmøde i byrådssalen (Teknisk skole), og der var mødt mange for at overvære denne begivenhed.

Herning byråd
ger vittterligt:

henhold til den af byrådet d. 16
september 1958 eensstemmigt
vedtagne beslutning og med
indenrigsministeriets derfor
erhvervede tilladelse meddeles
herved

Hans Høder Hansen
Fresborgerklub
i Herning Købstad

Herning byråd, den 1 oktober 1958

P. Thorkild Petersen Jens Thomsen Einar Laurson
h. p. jepsen Gunnar Jensen Jens Mathiesen
Viggo Henningsen Harald Kampmann t. t. Sjøgaard.
J. B. Jepsen Mats og Samgaard Jørgensen Kristensen
Ragnhild Lejreus J. Sjøgaard St. Olf Sjøgaard.

Jeg havde lov til at indbyde, hvem jeg måtte ønske, men
nøjedes med at indbyde mine fire børn, Vagn, Karen, Finn og
Tora; desuden Karens børn, Vagns kone, Ilse, og deres to børn.
Foruden disse havde jeg kun indbudt rektor C. L. Christensen,

formand for museumssamfundet; men jeg havde den glæde blandt andre at se mine gode venner dr. *Axel Steensberg* fra Nationalmuseet og fru *Frida* blandt tilskuerne.

Lidt før kl. 11 mødte borgmester *P. Munk-Poulsen* i mit hjem med en stor, smuk vase af københavnsk porcelæn fyldt med en pragtfuld buket røde roser. Vi kørte så ad den flag-smykkede hovedgade over Torvet om til Teknisk skole, hvor jeg blev anbragt ved borgmesterens højre side. Kl. 11 præcis blev døren lukket, alle byrådsmedlemmer var mødt, og borgmesteren åbnede det ekstraordinære byrådsmøde ved at oplyse, at der var tre punkter på dagsordenen vedrørende min udnævnelse. Og så holdt han en varm og personligt præget tale, idet han sagde:

»Den største æresbevisning, en by kan byde en borger, er at udnævne ham til æresborger og derved tilkendegive, at han har ydet en indsats, der berettiger ham til en betegnelse over alle borgere.

For første gang i Herning købstads historie sker dette, og det sker ikke, fordi man vil efterligne andre købstæder, eller fordi man synes, at Herning også på dette område må være med. Det er en alt for sen anerkendelse af en mand, som forlængst er kendt over hele landet og langt uden for landets grænser, og der var heller ikke hos nogen tvivl om det selvfølgelig i, at det skete, ligesom byrådet straks med alle stemmer vedtog beslutningen.

Det er mig en særdeles stor glæde i dag på byrådets vegne og med en enstemmig bys befolknings tilslutning at kunne overrække dig det synlige bevis på den anerkendelse, som du har fortjent som ingen anden.

Da jeg overbragte H. P. Hansen meddelelsen om byrådets beslutning reagerede han, som den ægte vestjyde han er, ved at sige: Hvorfor skal jeg udnævnes til æresborger? Og derfor bliver jeg nødt til at omtale lidt af det, der ligger til grund for, at Herning i dag har sin første æresborger.

H. P. Hansens virke er både af lokal og landsomfattende betydning, og for at begynde med det lokale må jeg først nævne hans oprindelse, der er i høj grad lokalpræget, idet H. P. Hansen fødtes i Holing, Herning

sogn, for 79 år siden. Efter at have virket som konservator fra 1900 blev han medarbejder ved Herning Museum, hvis forstander han blev 1915. Uden at forklejnede museets stifter, lærer Trøstrup, kan det siges, at det var H. P. Hansens målbevidste og dygtige organisation og ledelse af Herning Museum, der har bragt dette museum frem til en førende stilling blandt provinsens museer.

Uden H. P. Hansens indsats havde vi ikke i dag haft den forbindelse mellem denne egns fortid og nutid, som tilfældet er. H. P. Hansen har levendegjort Johs. V. Jensens ord: »Vil selv du fatte dit væsens rod, skøn på de skatte, de efterlod«.

Der kunne gås meget mere i enkeltheder med hensyn til H. P. Hansens indsats for Herning Museum, og i den forbindelse skal i hvert fald nævnes, at Herning Museum har landets bedste Blicher-samling takket være H. P. Hansen. De efterhånden mange bygninger, og det de rummer, vil for efterslægten være det bedste bevis for en personlig indsats, som ingen anden kunne give.

Nogen stor økonomisk belønning har H. P. Hansen ikke modtaget for denne indsats. Forstanderstillingen har været så beskedent honoreret, at man egentlig må føle lidt flovhed ved det; men det har ligget H. P. Hansen fjernt at afpasse sit arbejde efter lønnen.

Den mere udadvendte del af H. P. Hansens virke har bestået i hans kulturhistoriske arbejder og hans folke-mindeforskning, selv om denne indsats også har sit lokale udspring. Uden at være akademiker har H. P. Hansen udført et videnskabeligt arbejde, som er anerkendt af den højeste videnskab på disse områder, og uden H. P. Hansens enestående evne til at komme i kontakt med folk i alle aldre i alle egne, ville meget af kulturhistorisk interesse være gået tabt.

Det kunne være fristende at nævne alt fra H. P. Hansens forfatterskab, men jeg skal nøjes med at nævne titler på nogle bøger – uden at jeg tør sige af de betydeligste – for de er alle betydelige på deres felt: Natmændsfolk og Kjæltringer, Fra gamle Dage, Kloge Folk i Vestjylland, Om Renlighed i gamle Dage, De gamle fortalte, Hyrdeliv paa Heden, Folk bander, Primitiv

Folkemedicin, Spind og Bind, Jyske Skøjere og Rakkere, Bondens Brød, Syner og Varsler og sidst Hedebeder i tre Slægtled.

Det er som sagt kun et udtog af H. P. Hansens forfatterskab. Der er mange flere bøger foruden et utal af lokale festskrifter og aviskronikker. I 1916 skrev H. P. Hansen også »Herning By«.

Heller ikke forfatterskabet har givet stort økonomisk udbytte, selv om flere af bøgerne er solgt i oplag, der er ret usædvanligt i betragtning af den læsekreds, kulturhistoriske bøger har; men at forfatterskabet vurderes højt fremgår af, at nogle af bøgerne er udgivet med støtte af Den Hjelmsjerne-Rosencroneske Stiftelse, Carlsbergfondet og undervisningsministeriet. I 1930 modtog H. P. Hansen Den Hjelmsjerne-Rosencroneske Stiftelses sølvmedalje og i 1956 Blicher-prisen.

Selv om det ikke efter disse oplysninger endnu er gået op for H. P. Hansen, hvorfor han skal være æresborger, ved jeg, at alle andre i Herning og omegn og mange andre i dette land og i Norden er klar over det og finder det så naturligt, at man mere undres over, at det ikke er sket før.

Jeg vil gerne, sluttede borgmesteren, at jeg på en endnu smukkere måde kunne have udtrykt mine og byrådets følelser overfor det, du har været for Herning by og vort land, men nu vil jeg oplæse det brev, der befæster din højt fortjente stilling som æresborger i Herning købstad:

Herning Byraad gør vitterligt: I henhold til den af byrådet den 16. september 1958 enstemmigt vedtagne beslutning med indenrigsministeriets dertil erhvervede tilladelse meddeles herved Hans Peder Hansen æresborgerskab i Herning købstad.

Herning Byraad, den 1. oktober 1958.

Derefter byrådsmedlemmernes navne.

Borgmesteren oplyste, at byrådet desuden havde vedtaget at kalde den endnu ikke udbyggede indre ringvej H. P. Hansensvej. Og byrådet vil endvidere lade H. P. Hansen male, og maleriet skal ophænges i den nye administrationsbygning.

Da borgmesteren havde endt sin tale, bad jeg om tilladelse

til at måtte sige lidt, og med et lunt smil svarede borgmesteren: »Skønt ikke medlem af Herning byråd har Hernings æresborger nu ordet«.

Hvis jeg ikke havde været forberedt på, at jeg ville blive genstand for omtalte sjældne hyldest, så ville jeg sandsynligvis have stået og tudet under ceremonien, og hvem ved, måske ville mine fem tilstedeværende børnebørn også være kommet til *o wand møs* (som mor sagde), når de så, at deres bedstefar stod og hulkede. Men jeg holdt mig, selv om jeg indvendig var bevæget over den hyldest, jeg var genstand for. Min tak lød:

»Det lyder smukt og rigtigt, når man siger: Giv mig en blomst, mens jeg lever. – I mit lange liv har jeg modtaget mange blomster i form af anerkendelse for min virksomhed som museumsmand og som folkemindeforsker. Herning byråd har også, både direkte og indirekte, vist mig anerkendelse og venlighed, og hver gang vi søgte om økonomisk støtte til museet, fik vi, hvad vi søgte om, og det benytter jeg lejligheden her til at sige mange tak for.

Og nu har byrådet i dag vist mig den største ære, man kan vise en af byens borgere, ved at udnævne mig til æresborger. Jeg savner ord for at kunne udtrykke min dybe taknemmelighed for den sjældne æresbevisning, for borgmesterens alt for rosende ord og for det smukke dokument, der vil være mig et kært minde om denne højtidssdag; jeg må nøjes med at sige: Hjertelig tak for eders venlighed imod mig. Tak«.

Bagefter fik de indbudte sammen med byrådet en forfriskning på hotel Eyde, hvor vi tilbragte et par fornøjelige timer.

I dagens løb strømmede det ind med buketter, telegrammer, breve og vin, aldeles overvældende for en forhenværende *hjo-rdreng*. Nu og da var der en, der bagefter sagde: Ja, nu slipper du vel for skat? Men dertil svarede jeg: Nej, jeg har altid betalt min skat med glæde, og denne glæde har man ikke villet berøve mig – hvad man iøvrigt heller ikke måtte! Da min udtalelse kan misforstås, må jeg føje til, at jeg har været glad ved at have indtægter, så jeg kunne betale skat.

Bladene bragte lange og smukke artikler om mig, og jeg havde et rend af journalister og fotografer. Herning Folkeblad bragte en række smukke udtalelser om mig og min virksomhed

af: Overinspektør, dr. phil. *Axel Steensberg*, rigsarkivar *Svend Aakjær*, professor, dr. phil. og litt. *L. L. Hammerich*, professor *Peter Skautrup* og af rektor *C. L. Christensen*. Det var fagre ord, der rørte mig.

ÆRESDOKTOR

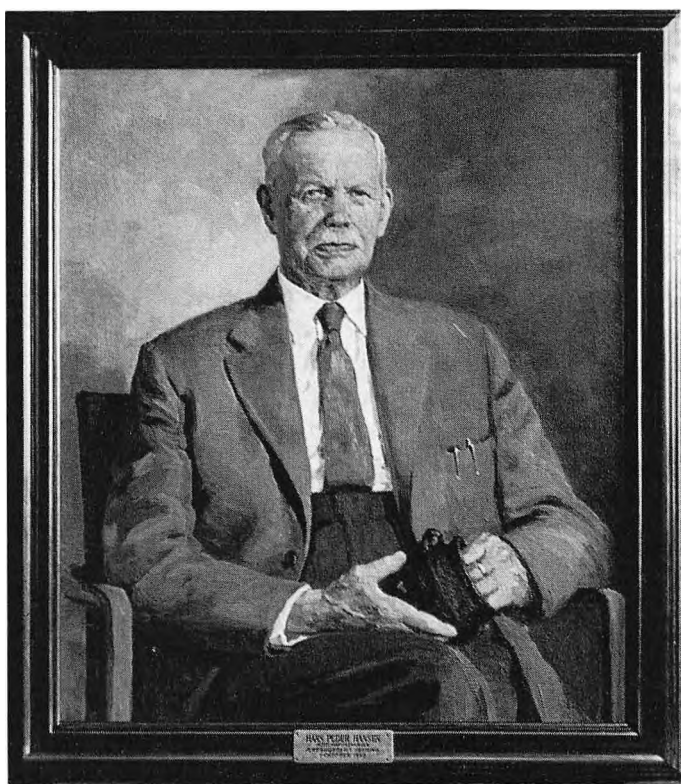
HERNING BYRÅD ønskede, som nævnt, at få mig malet. Men da jeg ingen portrætmalere kendte, rejste jeg til København for på Charlottenborg-udstillingen at se, hvem der – efter min mening – var dygtige til den slags arbejde. Blandt flere syntes jeg bedst om fru *Mary E. Havnings* billeder, og så traf jeg aftale med hende om, at hun skulle male mig.

Jeg rejste i juni måned tre gange til København i denne anledning og sad hver gang fem dage à to timer. Det blev drøje timer både for malerinden og for mig, thi der var til tider godt 28° i atelieret, og dertil kom, at jeg, efter influenza, havde fået gigt i knæene, så jeg måtte humpe om ved hjælp af en stok, som jeg ellers aldrig havde brugt, og jeg var ikke vel.

Da jeg kom hjem sidste gang, fandt jeg blandt brevene et fra Århus Universitet, hvori man, til min store overraskelse, meddelte, at fakultetet ønskede at udnævne mig til æresdoktor ved universitetets årsfest d. 11. 9. d. å. Og så spurgte man, om jeg ville tage mod udnævnelsen, og om jeg i bekræftende fald kunne møde til festen.

Der var tre måneder til nævnte højtidelighed, og idet jeg takkede for den store ære, svarede jeg, at jeg ventede at kunne komme. Men jeg regnede fejl. Gigten i knæene, hvortil kom lumbago og gigt i ryggen, så jeg havde ondt ved at kravle af sengen, tog til, og jeg var meget sløj og uarbejdsdygtig. Så måtte jeg søge læge og kom på sygehuset. Som følge deraf blev jeg udnævnt til *doktor philosophiæ honoris causa* – altså *in absentia*.

Da Århus Stiftstidende bragte meddelelsen om min forestående udnævnelse, blev sygehuset ringet op af journalister, der bad om tilladelse til at måtte interviewe mig, og der blev stor opstandelse. Bladene bragte lange artikler, telegrammer og breve strømmede ind, og personalet fandt det morsomt at spørge til doktor Hansens befindende.

*Hans Peter Hansen.
Malet af M. Havning. 1959.*

QUOD FELIX FAUSTUMQUE SIT
UNIVERSITAS ARUSIENSIS

OMNIBUS HANC PAGINAM CERNENTIBUS
SALUTEM ET GRATIAM

NOTUM ESSE VOLUMUS
QUOD
AMPLISSIMA LITTERARUM FACULTAS

AUCTORITATE DELATA

AD

ILLUSTRISSIMO ET CLEMENTISSIMO PRINCIPE

CHRISTIANO DECIMO

DANIAE ISLANDIAE VANDALORUM GOTHORUMQUE REGE
SLESVIGI HOLSATIAE STORMARUM DITHMARSIAE LAUBENBURGI ATQUE OLDENBURGI DUCI

VIRUM DOCTISSIMUM

HANS PETER HANSEN

IMPETRATO OMNIUM PROFESSORUM CONSENSU
HONORIS CAUSA

DOCTOREM PHILOSOPHIAE

CREAVIT

IN CUIUS REI TESTIMONIUM SICILLUM UNIVERSITATIS DECORIVIVUM APPONENDUM

ANTE DIEM II ID. SEPT.
MCMXV.

H. Bødy

RECTOR UNIVERSITATIS

Henr. M. Christensen

H. A. DECANUS

Ved promoveringen motiverede professor *H. Bach* min udnævnelse således:

»Det humanistiske fakultet har på sit møde d. 1. juni 1959 besluttet at udnævne museumsforstander *H. P. Hansen*, *Herning*, til æresdoktor. Ved denne sjældne udmærkelse har fakultetet ønsket at hædre *H. P. Hansen* for hans virke og for den betydningsfulde indsats han i mere end en menneskealder har ydet indenfor folkelivsforskningen og kulturhistorien.

Med udgangspunkt i *Herning Museum*, som han har skabt, og som er kendt som et af de etnologisk set mest givende museer i Europa, har han som den første herhjemme haft øje for den funktionalistiske vurdering af tingene.

Dette synspunkt har han bragt i anvendelse i en lang række enkeltundersøgelser, der er grundlæggende og højt skattet i international og sammenlignende forskning, områder som f. eks. den gamle løbbindingsteknik og den gamle uldkæmningsteknik, der var ukendt, før han behandlede dem. Ligeledes har han i bogen *Bondens brød fremdraget* og dokumenteret en række primitive næringsmidlers brug også i vort kultursamfund. Også på andre områder har han indsamlet og behandlet folkløst stof, som nu ikke mere kan fremskaffes, og derved har han reddet et uvurderligt kildemateriale for den sammenlignende forskning.

Overalt har han søgt at indføje iagttagelserne i en større sammenhæng og altid med sin overlegne kritiske sans har han søgt at finde frem til en tolkning og forståelse af fænomenerne – de rette kendetegn på en sandhedssøgende forsker.

Den 80-årige æresdoktor ligger syg på *Herning Sygehus* og har derfor desværre ikke kunnet komme. På universitetets vegne proklamerer jeg museumsforstander *H. P. Hansen* til æresdoktor i filosofi ved *Århus Universitet*«.

Til radioens *Aktuelt* kvarter blev der sendt en radiovogn til sygehuset for at interviewe mig i anledning af årsfesten og udnævnelsen, og da udtalte jeg min kompliment til universitetet i *Århus*, fordi man har forståelsen af værdien af vore folke-

minder i almindelig kulturhistorie og også har mod til at vise denne forståelse, hvad jeg synes, man har savnet fra vort andet universitet i modsætning til andre skandinaviske universiteter.

Den 2. oktober 1959, på min 80-årige fødselsdag, blev mit maleri hængt op i byrådssalen ved et ekstraordinært byrådsmøde, hvortil en særlig kreds var indbudt, og bagefter indbød byrådet til middag på hotel Eyde. Det blev en smuk og hyggelig fest, som jeg var taknemmelig for. I dagens anledning modtog jeg en mængde breve, telegrammer, blomster og forskellige gaver, hvoriblandt må fremhæves en smuk, indbundet bog, hvis indhold består af ca. 60 originale, håndskrevne hilsener fra venner og bekendte forskere herhjemme og i udlandet, en smuk hyldest, som jeg er meget glad ved.

Min efterfølger? Jeg burde være gået af som leder af museet for en halv snes år siden. Dels meldte alderen sig, og dels ønskede jeg, at jeg kunne være min efterfølger til nytte. Men hvor var han eller hun? Kvalificerede, unge akademikere, der var inde i museumsteknik og fortrolig med vor gamle bondekultur, fandtes ikke ledig, og hvor fik man deres løn fra?

Det er nødvendigt, at den, der ansættes som leder af et provinsmuseum, er kendt med arkæologiske undersøgelser, udgravning, nivellering, kortlægning, fotografering o. s. v.; men det er ligeså nødvendigt, at vedkommende er fortrolig med vor gamle almuekultur, når han eller hun skal arbejde i museet og eventuelt skal være fører for et selskab eller for en fremmed gæst, at inspektøren ikke står og er ukendt med genstandene og deres funktion.

Da jeg for et par år siden ønskede at trække mig tilbage fra museumsarbejdet, som jeg ikke havde kræfter til at passe, satte min styrelse sig imod det – de mente ikke, de kunne undvære »mit navn«. Og så vedtog man at ansætte styrelsens formand, rektor *C. L. Christensen*, som min medhjælper – han var just fratrådt sit embede ved gymnasiet på grund af alder; og i løbet af forsommeren 1960 fik vi materialet, der belyser den gamle bindeindustri, monteret i det nyopførte Trikotagemuseums stueetage; og da værktøjer *J. Wagner* var ledig, tog han sig af monteringen af maskinerne på 1. sal. Så kunne vi åbne denne nye afdeling på 50-års-dagen for hovedsamlingens åbning.

ORD OG EMNER

Aakjær, forbindelse med 132
 afgift 22, 23, 26
 afholdsmand 77
 afholdsmand en dag 126
 afstemning i Sønderjylland 95f
 altergang, fastende 104
amd = kartoffelmel 58
 andelsmejeri 49
 arvesølv 39
at'er = efterret 62
 avishold 50
 avl 9

Bagning 53f
 banden 97, 104
bank gro'læj'er u'r = leg 85
 barn vænnes fra 71f
 benmølle 20
 beruset, poetiske betegnelser
 for 77
 beskrivelse af hjem 33f, 47f
 besøg i hjemmet 63f
 besætning 9, 26, 30, 31
be'wåst = bitterost 59
 bidt af en ond hest 90
 biltur 141
 bilægger 33, 47
 bindeindustri 60
 bindestue 59
 Blichermuseet 132f
 blyvinduer 16
bo-ggrø'r = boghvedegrød 63
 bohøve 26
bow'n = pæn 31
Brow'n = hundnavn 71
 brudegaver 45
 brudesang, prentet 45f
 brygning 55
 bryllup 34, 44f

brændevinsbrænding 16, 42f
 brændevinstøjet 43
brøgsti'en = sten, lagt i
 brygkarret 56
 brøndvand, urent 63
bröpan = æggekage
 med brødsriver i 62
bræsel = dækken 52
bå-gståw = bagestue 48
bå-gda'r = yderdør 47

Cykler, de første 140f

Daje = ledet, navnlig om
 småbørn 25
 defloged = embedsmand 9
 Danmarks Folkeminder 100
 dans 91f
 dans ved barselgilde 37
dow'els = meldyppe 62
dow'n = (øl) uden kraft 56
 drikfærdighed 77f
dri'l = boreapparat 68
drat'e = foret 60
drøwt = drivevej 39
 dus-dis 113
 dømmere = religiøs sekt 64
dåw'er = davre 61

Eder 68
 eksamen 88
 englandsrejse 142
 eventyr 68
 Feilberg, forbindelse med 130
 femøreskager 66
 ferie 87
 film om hedeboender 149
 Flay = hundnavn 73
 flyvning 141f

fnat 76
folkevisesanger 61, 137
foredragsvirksomhed 145f
Foreningen Danmarks
Folkeminder 138f
foreninger 109
forfatter 127f
forskrifter 80
fortæller, en 34
fram's = køkken 47
fre-ståw = storstue 47
frieri 35f
frikvarteret, handel og leg 84f
føden 43
følg må ikke gå for
ligvogn 66f
får 31

Gedde, tam 115
geder og bukke 31
gendarmer 83f
gimmerbænk = kvindernes
bænk 33
gjældvejer = kastreret
vædder 31
Grainger, Percy forbindelse
med 136f
griseri 79
gymnastik 92, 100
gæring af øl 56
gæst opvartes 54
gång-da'r = hovedindgang 48

Ham-ber = knæled 85
hammel kvinde = grov i
munden 67
harve med trætænder 30
hedehjem på Bellahøj 147f
herredsfoged, uduelig 22
heste er skoet 42
hi'es = hæders 54
hjaw'er i æ snak = taler rask
og utydelig 24
hjöta·r = godt høvejr 51
ho' = pighaj 66

hosekræmmer 40
hu·e(s)sæk = sæk, der er
pakket med bindtøj 34
humlebo tømmes 52
hund·tow' = uld af hunde 60f
hvæ'l = skrig 17
hwærres = (høet) vendes 51
hypokondri 76
hyrdeliv 52, 87f
hyw·hælle = religiøs sekt 64
hætte = en slags kyse 44
hø bjærges 51f
høkarm = tremmekasse på
en høvogn 30
hör'm = stank 78
høstgilde 89
hårskommer = bekkasin 51
hå·res = (le) hærdes,
skærpes 51
Man sagde også: - *pek' æ*
hjöllli
hå·rkamper = en slags siv 122
hå·rste = lille ambolt at hærde
eller udbanke lebladet på 51
håw·tång = knibetang 68
håwes knyw' = leg 84
høns og overtro 102

Ilden må der ikke pustes i 103
indbo og udstyr 29, 33, 48
interview, vanskeligt 134f

Jernskovl, gårdens første 35
journalskrivning 97
julegilde 20
juleovertro 102
juletræ 34

Kaffe 63
kagekone 66
kal·gor = kålgård, have 16
kartoffelmel laves 58
katolicisme 21f
kink'ho·st = kighoste 75

kirker 108
kjörres = kostald 47, 51
klafonni = leg 85
klemp'er o kløser = mel- og
kødboller 45
kløver- og græsfrø 50
klås = klasse 81
knivsmed 66
knobbes nöw = leg, slå
næverne mod hinanden 84
knof = kiddike 49
konavne 71
korn bjærges 52
kors i brød 102
kors i smørklump, i surdejen
og i grøden 67
kors over vuggen mod
underjordiske 104
kortspil i skolen 88
krambodsvend 42
krigen 1864 19f
kræmmer 12, 64f
kræng' = håndsnild 141
kulde og mørke 111
kunstgødning 50
kwe:g = fårets yver 64
kæltringer 65, 124f
kærestebrev 68
købmænd snyder 94
kål 62, 73
kåw:erdro:ver = de første
dråber ved brændevins-
brænding 43
kåw:ringer = trinde
sigtebrød 55

Lø = vinteruld 59
løn som soldat 96
lønninger, priser, skatter
stiger 112
lagie, o = ligge og dovne 53
landbruget 49
law'e mar = lavet mad, d. v. s.
kogt mad 43

lege 73
legemsøvelser på lege-
pladsen 84f
li', wal = vel lidt 66
loff'er = grovtkartede tøjer 59
lommeklæde, intet 79
luftspejling 129
lugaf = lugeåbning 52
lu:sharre = tæt kam 76
lygtemænd 129
lysebrød 103
ly:sfå:rm = blikrør til at
forme lys i 58
ly:sspiller = pinde at hænge
vægerne på, når man støber
lys 58

Manglebræt til tøjrulning
10, 40, 46
malt laves 55
Maren Håanning, klog kone 37
mejeri 90
mergelgravning 34
messingfad med Leonora
Christines billede 41
mjöl:grø'r = rugmelsgrød
55, 63
mo:ldhwælpskåj'er = muld-
varpeskud 51
mong:l = rulle 50
mong:elpind' = rullestok 17
morgen- og aftensang i
skolen 81
mus i skolestuen 82
museet i Herning oprettes 115f
museumsbesøg 114
møbler 46f
møder 93f 98
møller 44
møndt'wand' = the, kogt af
mynte 63
måltid, kvinderne står op
33, 104
måltider 61f

Nyw = nøje, gerrig 66
nat'er = nadver 63
nåkeltång = lille rundtang 68

Offerfund 146
Oldnordisk Museum 114
ond·nen = middagsmad 62
opdragelse 73
optagelseshjem ved Næstved
100
optegning af folkeminder 124f
o·rfow'l = urhane 34
ordsprog 80
ostelavning 58f
overtro 37, 66, 86, 102

Pandekager 62f
pand·ekåk = æggekage 62
pek'hammer = hammer til at
banke lebladet ud med 51
pel·myjel = bygmel 53
pibehoved 118
pigeløn 105
pige stjæler 70
Pivas = navn på en kat 75
pjaltkræmmer 65
plantning 115
plukgæld = klatgæld 27
pottemand 64
pragi = stage til en prås 58
pro·s = prås, en tynd væge
dypet i tælle 58
provisoriet 83f
præg·l = stikke (i fingrene) 50
præster 108
pæje = småspytte 86
påklædning, børns 79
påskeæg 17

Rakkerkule 148
ram' = stærk lugt 63
realskole 90
redskaber etc. 30
rejser 140

rige bliver fattige 112
ringorm kureres med spyt 75
rodfrugtdyrkning 49
rok, mors gamle 133
rombudding 45
rondvæjer = vædder 31, 64
ruskumsnusk = middagsret 62
röw·lingljæmmer = fejekoste
af rævlinger 66
råmjælke·spand·kager 63

Sal·s = stuehus 47
sanglege 86f
segl = høstredskab 43
session 18
skank = (afpillet) lem af
får 65
Skautrup, forbindelse med 134
skeer vaskes ikke 62
ski·re knæjt = slemme
drenge 69
skjæ·rkest = hakkelsekiste 49
skolebøger, dårlige 91
skolegang 78f, 88f
skolestue 78
skorsten, åben 47
skrav og lejer til høstvogn 30
skrivning 79
skrædder 59
sku'ning = skoning 60
skytte- og gymnastik-
foreninger 92
skyw·l, o = skovle, jævne 51
skæg og vigtighed 115
sköjerspråg = kæltrings-
sproget 125
skåj'e = stænget 17
skå·nwon = uartig 83
skå·r = rokke (fisk) 63, 66
slabænk 46
slagt 56f
slem·dræng' = vessen,
spiserør 57
slikkerier 80

smat'hål = »kat« 17
smørkærning 50, 55
snustobak 64
snårrsind·e = hastig vred 44
socialisme 89
soldat 96f
solskive 18, 40
sparre = vulva 68
spej·e = spiede, kastede op 78
spil pind = leg 86
spillemand 34f
spind på en lynggren 121
spind på hånden 122
sprogrenser 117
spræk'krengler = en slags
kringler 53f
spyt og overtro 86
spyt fastende helbreder 75
spøgelse 17
st. hanskål 67
stand·, o = lave i stand 68
statsbankerotten 32
stjæn·alli = petroleum 58
stri·sind·e = tvære 44
stro'g = rank 66
strømpestrikker 20
stude 71
stø'f, i = støb, i blød 55
stø'fgry·r = gryde til at støbe
lys i 58
su·rggrø'r = byggrynsgrød 63
svovlstikker, de første 42
sygdomme 75f
sæ'nd = sending af føde-
varer 44
sønderjyder 94f

Tallepå't = potte til smeltet
talg 58
tandpine og tranplantation 34
Tang Kristensen, forbindelse
med 130
tap'kå'r = brygkar 56
tem·s = hårsigte 53

te'wand = the 63
tintallerkener 18
tjenestekarle 67f
tobaksrygning 89f
tow' = uld 59
trikotagefabrik 21
trikotagemuseum 123f
trægreb 30, 34
træskovl 35
tråldom 86
ty·rmej· = en slags pisk 44
tyskernes overfald 111
tæj·er = uldtrimler til
spinding 59
tælleremse 85

Uartige skoledrenge 82f
udstopning 31, 150
uhygjelige 93
uld· = sommeruld 59
uldens behandling 59
uldhandler 68
uldkæmning 122f
uldspinderi i Herning 1876 21
ulovligt at bage af egen rug
og at slagte egen gris 110
ulve 39
underjordiske 104
u·ndskjy'wl = vognport 47

Wand·hus = w.c. 47, 88
vandmølle 20
varsel med salmebog 17
varsel på andre måder 67, 128f
verdenskrig 93, 110
vessen = spiserør 57
vide = landsbylov 11
wålk'fjæ'l = bræt at valke
uldtøj på 68
wåt = ølurt 56

Æresborger 152f
Æresdoktor 158f
Öl·på't = potte at drikke af 56
ørekovse = skål med to ører 18

